

# **Börtönügyi Szemle**

**2008. 2. szám**

---

A Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet  
szakmai és tudományos folyóirata

---



# BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente ★ Huszonhetedik évfolyam 2. szám

## SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

### Elnök:

DR. KÖKÉNYESI ANTAL

### Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

CSÓTI ANDRÁS

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LÖRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

### Főszerkesztő:

DR. PALLO JÓZSEF

### Felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Nyomdai előkészítés:

Pintér Bt.

A nyomdai munkálatokat  
a Duna-Mix Nyomda végzi.

Felelős vezető:

KÖVÁRI ZOLTÁN

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

## SZÁMUNK SZERZŐI

**Dr. Bárány Zoltán** r. őrnagy, kiemelt főnyomozó, ORFK Bűnügyi Főigazgatóság, Bűnügyi Főosztály, Felderítő Osztály; **Budai Péter** ny. bv. ezredes, a BVOP Biztonsági és Fogvatartási Ügyek Főosztály kiemelt főreferense; **Dr. Csordás Sándor** ny. bv. dandártábornok, a Fővárosi Ügyészség csoportvezető ügyésze; **Deák Ferenc István** ny. bv. alezredes, a Börtönügyi Szemle felelős szerkesztője; **Fiáth Titanilla**, a Budapesti Fegyház és Börtön pszichológusa; **Fliegauf Gergely** bv. őrnagy, főiskolai tanáregéd, RTF. Bv. Tanészék; Frank Tibor bv. dandártábornok, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka; **Dr. med. habil. Kalapos Miklós Péter** pszichiáter, addiktológus, az orvostudomány kandidátusa, Józsefvárosi Egészségügyi Szolgálat VIII. TAMASZ Gondozóintézet; **Dr. Király Klára**, ügyvédjelölt, Dr. Nagy Magdolna Ügyvédi Iroda; **Kovács Krisztina Emma** bv. őrnagy, a BVOP Jogi és Titkársági Főosztályának kiemelt főreferense; **Kovács Tamás** bv. ezredes, a Pálhalmi Agropeciál Kft. ügyvezető elnöke; **Dr. Pallo József**, bv. ezredes, a BVOP Jogi és Titkársági Főosztály vezetője; **Dr. Papp Géza** ügyvéd, a Magyar Ügyvédi Kamara fegyelmi megbízottja; **Dr. Reider-Gera Ildikó** bv. százados, a BVOP Egészségügyi Főosztályának kiemelt főreferense; **Schmehl János** bv. ezredes, a Pálhalmi Országos Bv. Intézet parancsnoka; **Prof. Dr. Vóko György**, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze.



Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot, a fogvatartás, a fogvatartotti népszerűség sajátosságait, problematikáját, a tudományos közvélemény által elfogadott tudománysszakok (kriminológia, szociológia, pszichológia, pszichológia, vezetéselmélet, pedagógia, műszaki tudományok stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a szerző vállalja a felelősséget. A kéziratokat éppen

### Közlési feltételek

ezért kérjük írják alá, tüntessék fel munkakörüket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat is. Ezen kívül a tanulmányokat számítógépes adathordozón is szíveskedjenek megküldeni. **Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stílizálására!** Olyan kéziratokat, melyeket nem rendeltünk meg, illetve a szaklektorok nem tartottak közlésre alkalmasnak, nem küldünk vissza, és nem örüink meg!

# „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései”

című konferencia tartalmi összefoglalója

Az idén – 2008. április 15-17. között – tizenhatodik alkalommal rendezték meg a Kriminálexpo IT-SEC nemzetközi biztonsági, bűnmegelőzési, bűnüldözési, igazságszolgáltatási, katasztrófavédelmi, informatikai konferenciát és szakkiallítást az Európa Kongresszusi Központban, amelyen a büntetés-végrehajtási szervezet – a hagyományoknak megfelelően – önálló konferenciát tartott. A 2008. április 17-én lezajlott szakmai tanácskozás „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” címet viselte.

Fontos megjegyezni, hogy a büntetés-végrehajtás ezúttal is önálló kiállítási standdal képviseltette magát a rendezvényen, ahol – a büntetés-végrehajtási konferencia témájához kapcsolódóan – számos, a fogvatartottak által készített tiltott tárgy volt látható.

A konferencia a levezető elnök, **Prof.**

**Dr. Vókó György**, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze köszöntőjével vette kezdetét.

**Dr. Kőkényesi Antal** bv. altábornagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka nyitotta meg a tanácskozást, és egyúttal a szervezet aktuális problémáiról is beszélt. Mint elmondta: a büntetés-végrehajtás feltételei rosszak, a szervezet korszerűbbé tétele a cél, amelynek megvalósulását a minisztériumi források átcsoportosítása segítheti. Hangsúlyozta, hogy a támogatás elnyeréséhez a valós helyzet bemutatása, illetve a szakmai munka színvonalának emelése szükséges. Kiemelte ugyanakkor, hogy a büntetés-végrehajtás – nehézségei ellenére – stabilan működő szervezet. Utalt arra, hogy a büntetés-végrehajtás a külvilágtól elzárva végzi munkáját, s hogy a társadalmi kapcsolatok építése, a társ fegyveres szervekkel való folyamatos kapcsolattartás rendkívül fontos. Dr. Kőkényesi Antal –



többek között – elmondta, hogy a büntetés-végrehajtáson belüli őrzés, biztonság helyzetéről rendőrségi múltjából adódóan van tapasztalata, s hogy ezeknek a területeknek a fejlesztése elengedhetetlenül szükséges. Az ellenőrzés rendszere, gyakorlata statikus, javításra szorul. Az előadó aláhúzta a személyzet képzésének fontosságát, s azt, hogy a pályát vonzóbbá kell tenni. Beszült az intézetek, intézmények együttműködéséről, az országos parancsnokság koordináló, az együttműködést segítő szerepéről. A büntetés-végrehajtás első számú vezetője végezetül kifejtette, hogy a korábbi beosztásaiban elért sikerességét a büntetés-végrehajtási szervezetnél is szeretné megvalósítani.

A következő előadó, **Csóti András bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok stratégiai és koordinációs helyettese** a stratégia-építés és a végrehajtás kapcsolatáról beszélt. Mint elmondta: a papíron lefektetett elvek a személyzet megértése, támogatása nélkül nem valósulhatnak meg. Vázolta a stratégia-alkotás különböző fázisait, amelyek a küldetésnyilatkozat megfogalmazásától kezdve, a humánpolitikai, illetve biztonsági koncepció létrehozásán át, a különböző szabályozási rendszerek, szakmai protokollok felállításig terjednek. Kiemelte, hogy a személyzet felvételével kapcsolatos munka minőségének javítása kedvező hatással van a fluktuáció alakulására, és a különböző szakterületek, így a biztonsági terület munkáját is eredményesebbé teszi. Hangsúlyozta, hogy 2008. szeptemberétől meg kell valósítani az új, 14 hetes képzési rendszert a régi, 4 hetes képzés helyett. A biztonsági koncepcióról szólva elmondta, hogy szükséges a jó hagyományok átvétele, amelyekhez az új kihívások kapcsán született új megoldásoknak kell társulniuk.

Ezt követően **Dr. Pallo József bv. ezredes, a BVOP Jogi és Titkársági Főosztályának vezetője** „Büntetés-végrehajtás és rendészet (Néhány gondolat a fogalmi és alkalmazási kérdésekről)” címmel tartotta meg előadását. Először a rendészet hétköznapi, illetve a jogtudósok általi értelmezését ismertette, majd a különféle rendészeti ágak közös elmeit mutatta be, s kitért az ellentmondásos magyar jogi terminológiára is. Egy lehetséges elvi megoldást vázolt fel, amelyet a büntetés-végrehajtási szervezet feladatrendszerén keresztül szemléltetett. Végül meghatározta azokat a teendőket, amelyek a rendészet – mint önálló diszciplína és tudományág – további fejlődését szolgálják. (Dr. Pallo József a témával kapcsolatos nézeteit korábban, a Börtönügyi Szemle 2007. évi 2. számában már bővebben kifejtette.)

**Fok Róbert bv. alezredes, a BVOP Biztonsági és Fogvatartási Ügyek Főosztályának vezetője** a tiszalöki és a szombathelyi új országos bv. intézetekben megvalósult biztonsági rendszerekről tartott előadást. Bevezetésképpen ismertette a büntetés-végrehajtási szervezet biztonsági rendszerét, amely dinamikus és statikus elemekből épül fel.

A dinamikus elemek kapcsán elmondta, hogy a személyi állomány szakszerű munkája a biztonság legfontosabb tényezője. A két új büntetés-végrehajtási intézetet, azok specialitásait azonos szempontok (építészeti kialakítás, személyi feltéte-

lek, tárgyi feltételek, biztonságtechnikai rendszer) szerint – de természetesen a biztonsági rendszerekre fókuszálva – mutatta be.

A Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet megvalósításának konstrukciójáról **Dormán József, a ZÁÉV Zrt. projekt-főmérnöke**, illetve **Schmidt József, a FUTURE FM Létesítménygazdálkodási Zrt. üzletágvezetője** beszélt. Mint ismeretes: a ZÁÉV Zrt., a hazai építőipar egyik meghatározó kivitelező nagyvállalata végezte a börtön beruházását, az intézet üzemeltetési feladatait pedig szintén az ország egész területén működő FUTURE FM Zrt. látja el.

A délelőtti program utolsó előadója, **Porcsalmy Zoltán okleveles építészmérnök, a KÉSZ Holding Zrt. vezető tervezője** „Biztonsági kérdések az építészeti tervezésben a Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási intézet példáján” címmel tartotta meg előadását.

A konferencia délutáni programja **Budai Péter ny. bv. ezredes, a BVOP Biztonsági és Fogvatartási Ügyek Főosztályának főelőadója** előadásával vette kezdetét, amely a lőfegyverhasználat szabályainak változásait állította középpontba. Rövid történelmi visszatekintést követően Budai Péter beszélt a büntetés-végrehajtási szervezetnél lezajlott fegyverkorszerűsítésről, a lőfegyverhasználat szabályaiban bekövetkezett jelentősebb változásokról, s végül a lőfegyverhasználattal kapcsolatos jelenlegi helyzetet mutatta be.

**Boglyasovszky Csaba bv. dandártábornok, a Fővárosi Bv. Intézet parancsnoka** a fogvatartottak bv. intézeten kívüli mozgásának veszélyeit fejtette ki előadásában. A szállítás és az előállítás feladatkörét ismertette az előadó rámutatott azokra a nehezítő körülményekre, amelyek a büntetés-végrehajtás munkáját jellemzik. Az országos adatok elemzésén túl az előadás a Fővárosi Bv. Intézet sajátosságait, problémáit (túlzsúfoltság, betöltetlen státuszok, a személyzet fluktuációja stb.), illetve az azok leküzdésére irányuló tevékenységet is bemutatta.

A mezőgazdaságban, állattenyésztésben foglalkoztatott fogvatartottak őrzésének veszélyeiről **Schmehl János bv. ezredes, a Pálhalmi Országos Bv. Intézet parancsnoka és Kovács Tamás bv. ezredes, a Pálhalmi Agrospeciál Kft. ügyvezető igazgatója** tartott közös előadást, amelyben – többek között – képet kapott a hallgatóság az intézet Befogadási és Foglalkoztatási Bizottságának munkájáról, illetve a Kft. hangosi tehenészetének korszerű biztonsági rendszeréről.

**Frank Tibor bv. dandártábornok, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka** a tiltott tárgyak intézetbe bejutásának megakadályozásáról, a bejuttatott tárgyak előtalálásának módszereiről beszélt előadásában. Mint elmondta: a Budapesti Fegyház és Börtönbe évente 15 000 csomag érkezik, ezek érkeztetése, ellenőrzése, adminisztrációja az intézet jelentős erőit köti le. Az előadó szerint a csomagküldés a hozzátartozóknak, a fogvatartottknak és a bv. intézetnek egyaránt sokba kerül, a csomag nem tölti be eredeti szerepét, ezért a jogszabályok megváltoztatását, a csomagküldés intézményének megszüntetését javasolta.

„A rendőrség szerepe és feladata a büntetés-végrehajtás biztonságos működésében” című előadás anyagát **dr. Kedves Imre r. alezredes, az ORFK Bűnügyi**

**Főosztályának mb. osztályvezetője** adta elő. (Az anyagot **dr. Bárány Zoltán r. őrnagy** készítette.) Az előadás bemutatta a büntetés-végrehajtás és a rendőrség bűnügyi és közbiztonsági együttműködésének jogszabályi alapjait, továbbá azokat a területeket – rendészeti (közrendvédelmi) feladatok, bűnügyi feladatok, s ezen belül a Tanúvédelmi Szolgálat speciális feladatai – ahol a rendőrség jelentős szerepet vállal a bv. intézeteken belüli biztonság megteremtésében.

Az ügyvédi és fogvatartotti jogok érvényesítésének aktuális kérdéseivel foglalkozott **Dr. Papp Géza ügyvéd, a Magyar Ügyvédi Kamara fegyelmi megbízottja**, aki kifejtette, hogy az ügyvédi tevékenység jellemzően az előzetes letartóztatás során érvényesül, a büntetés-végrehajtás vezetése és a Magyar Ügyvédi Kamara között jó kapcsolat áll fenn. Az előadás azokra a problémákra is kitért, amelyek az ügyvédek börtönön belüli munkavégzéséből fakadhatnak.

**Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok** zárszavában kifejtette, hogy a konferencia sokrétűen, színesen mutatta be a büntetés-végrehajtás aktuális biztonsági helyzetét. Elmondta: az előadások meggyőzték arról, hogy a büntetés-végrehajtás kiváló munkatársakkal rendelkezik, jelentős szellemi potenciállal bír, amelyre a stratégia-alkotásban és a feladatok teljesítésében egyaránt számítani lehet.

(A szerk.)

Budai Péter

# A lőfegyverhasználat szabályainak változásai\*

## Bevezető

A főbb témák, amelyekről rövid előadásomban szólni szeretnék, a következők:

- rövid történelmi visszatekintés,
- fegyverkorszerűsítés a büntetés-végrehajtási szervezetnél,
- a lőfegyverhasználat szabályaiban bekövetkezett jelentősebb változások,
- a lőfegyverhasználattal kapcsolatos jelenlegi helyzetünk.

## Rövid történelmi visszatekintés

Amióta a büntetés-végrehajtás létezik mindig is voltak olyan eszközök, amelyek alkalmazása – vagy éppen csak a jelenléte – biztonsággal garantálta, hogy a börtönök működése megfeleljen az adott kor elvárásainak és szabályainak. Ezen eszközök közül, előadásom szűkre szabott időkeretére tekintettel, a lőfegyvert – mint a leghatásosabbat és a legfélelmetesebbet – szeretném kiemelni.

Már a királyi törvényházakról írt hiteles történetekben is lehet olvasni arról, hogy az örök felfegyverkezve őrizték a rabokat. A fegyverek jelenléte tekintetében az elmúlt száz évben jelentős változás abban történt, hogy a fogvatartás biztonságának fokozása érdekében a büntetés-végrehajtásnál egyre korszerűbb és mind több, az ország „fegyveres testületeihez” hasonló gyalogsági fegyvert rendszeresítettek. A büntetés-végrehajtási szakemberek számára emlékezetes lehet, hogy 1992-ig a büntetés-végrehajtási szervezetnél minden hivatásos állományú személy el volt látva személyi fegyverként pisztollyal és – a nők kivételével – géppisztollyal is. Ezen felül az objektumvédelmi feladatok ellátásához rendelkezünk géppuskával és kézigránáttal is.

A szervezeten belüli fegyverkezés ütemét és fokát nem okvetlenül a fogva tartás biztonsági kockázatának növekedése idézte elő, hiszen a fogvatartottak elhelyezési körletben, előállítás és szállítás során történő, illetve munkáltatás közbeni őrzése lényegesen kisebb arzenállal is megoldható lett volna.

Gyakorlatilag úgy foglalhatom össze – és akkoriban más szakemberek véleménye is az volt –, hogy a több ezer fegyverünk tűzereje és hatásos lőtávolsága – a maroklőfegyverek kivételével – túlméretezett volt. Tisztában voltunk azzal, hogy az automata fegyvereink a többségében városközpontokban elhelyezkedő bv. intézetekben nem voltak alkalmazhatók jelentős kockázat nélkül. Világos volt számukra, hogy a fegyvereinkkel leadott

\* „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

lövés a véten személyek életét és testi épségét is komolyan veszélyeztette volna, hiszen azok hatásos lőtávolsága és ölőhatása a gyári adatok alapján is 1 000 – 2 000 méter volt.

## Fegyverkorszerűsítés a büntetés-végrehajtási szervezetnél

A fegyverkorszerűsítésről 1990-ben született vezetői döntés, amely egyben a büntetés-végrehajtási feladatokhoz jobban alkalmazható korszerű fegyverek beszerzését és rendszeresítését, illetve a nagy tűzerejű fegyverek darabszámának jelentős csökkentését és a rendszerből történő végleges kivonását irányozta elő.

Itt térnék át arra a kérdésre, ami már szorosabban kapcsolódik előadásom témájához.

A fegyverkorszerűsítés során (1993-ban) a máig is alkalmazott sörétes puskát, illetve Parabellum löszerral tüzelő ismétlőrendszerű golyós puskát állítottunk rendszerbe. A két fegyver közül a sörétes puskát szeretném kiemelni, amelynek a hatásos lőtávolsága – az alkalmazott löszertípustól függően – 30–70 méter, tehát őrzési és biztosítási feladatra egyaránt jól alkalmazható. Ez az évek során be is bizonyosodott. A rendszeresítés során körültekintően jártunk el, a töltetek, de még a löszér egyes alkatrészeinek (pl. a töltényhüvelybe helyezett műanyag távtartók, kosarak) kilövés utáni hatásait is alapos vizsgálatnak vetettük alá. Mivel azt állapítottuk meg, hogy ezek a speciális töltettel szerelt löszerek is alkalmasak kis távolságon belül súlyos, életveszélyes sérülés okozására, a szabályaink szerint a személyre leadott lövés minden esetben fegyverhasználatnak minősül.

A fegyverrel szemben – kiváltképpen az elmúlt 1-2 évben – érezhetően nagyobb ellenállás mutatkozik meg, főleg a civil társadalom részéről. A fegyver elrettentő hatása miatt ez érthető, de annak preventív hatása a fogvatartottakkal szemben komoly jelentőséggel bír.

Fontosnak tartom nyomatékosan hangsúlyozni, hogy a fegyverrel az ólomlövedéken kívül kilőhetőek olyan speciális (műanyag, gumi stb.) lövedékek is, amelyek az élet és a testi épség különösebb veszélyeztetése nélkül is alkalmasak rendkívüli eseményt előidéző személyek csoportok, tömegek elrettentésére, ellenszegülésük megszakítására, a támadásuk elhárítására.

Tisztában vagyok vele, hogy továbbra is lőfegyverről van szó, de, kérem, higgyék el, hogy körültekintő szabályozás és szakszerű alkalmazás mellett lényegesen „humánusabbak” a napjainkban rendszeresített fegyvereink a már említett nagy tűzerejű gépkarabélynál.

A fegyverkorszerűsítésnek volt még egy jelentősebb szakasza, ez az 1993. és a 2002. közötti időszakra esett. Ekkor kerülték lecserélésre a pisztolyok, illetve a gépkarabélyok további részleges kiváltására hazai gyártású, Parabellum löszerral tüzelő géppisztolyokat rendszeresítettünk a bv. szervek részére.

## A lőfegyverhasználat szabályaiban bekövetkezett jelentősebb változások

1995-ig a lőfegyverhasználat szabályait igazságügy-miniszteri utasítás tartalmazta, melynek értelmében a szökés megakadályozására, a megszökött fogvatartott elfogására volt jogosult és kötelezett a testület tagja lőfegyvert használni. Ezt a jogszabályt je-



lentősen módosította a büntetés-végrehatási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény, mely szerint a szökés megakadályozására – kevés kivételektől eltekintve – továbbra is használhattunk lőfegyvert. A megszökött fogvatartott elfogására azonban már csak abban az esetben volt alkalmazható lőfegyver, ha a fogva tartás oka a törvényben konkrétan meghatározott különösen súlyos bűncselekmény elkövetésének valamelyike volt, vagy a fogvatartottat annak elkövetésével gyanúsították. (Megjegyzem, hogy számunkra ez a változás lényegesen nagyobb problémát okozott, mint az elmúlt évben bekövetkezett további korlátozás.)

Az állományunk részére több kérdés tekintetében is írott szabályzatot kellett kidolgozni:

- a fegyverhasználat szempontjából meg kellett határozni, hogy bizonyos helyekben (pl. zárt bv. intézetben, munkáltatás helyszínén, gépjárművel történő szállítás során, utcán, tárgyalóteremben, kórházban stb.) mi az a határ, ameddig a cselekmény még szökési kísérletnek minősült, és mikor tekinthető a szökés befejezettnek;
- olyan okmányrendszert (előállítási-, szállítási rendelvényt, ülésrendet stb.) kellett rendszeresíteni, amely írott formában vagy színjelzéssel tartalmazta a lőfegyverhasználatra vonatkozó információt a végrehajtó állomány számára. A legtöbb kockázatot a fogvatartott bv. intézeten kívüli mozgatása rejtette magában, függetlenül attól, hogy a szökés megakadályozására használhattunk-e lőfegyvert, vagy sem. A probléma az volt, hogy az előállító biztonsági felügyelő nem biztos, hogy minden tekintetben ismerte a fogvatartottat, ezért a legfontosabb információkat az előállítási- vagy a szállítási rendelvényen, illetve az ülésrenden kellett feltüntetni;
- ki kellett dolgozni az esetleges együttműködésre (rendőrség, bv.) vonatkozó részletszabályokat, ugyanis az 1995. évi CVII. törvény alkalmazásától kezdve eltértek a mi szabályaink más fegyveres szervek szabályaitól. A megszökött fogvatartott felkutatásában ugyanakkor rendszeresen részt vettek az érintett bv. intézet állományának tagjai.

Ez volt az első jelentősebb lépés a bv. számára a lőfegyverhasználat változása tekintetében. A már említett feladatok rendezése nem volt egyszerű, a túlzottan kiterjesztett fegyverhasználati jogosultság következtében tudni kellett kezelni a megváltozott szabályokat. Szerencsére olyan neves szakemberek segítettek ebben, mint Vókó professzor úr, aki több fordulón fogadott bennünket egyeztetésre, ahová meghívta a lőfegyverhasználat megítélésében jártas katonai ügyészeket, bírákat és más szakembereket. A bv-nek egy addig érvényes és viszonylag egyszerű szabályt kellett egy bonyolultabbra változtatnia, amely kicsit leegyszerűsítve úgy szól: „ha a fogvatartott szökik, és barna ruhában van, vagy szoknyát visel, nem lövünk; más esetben igen”.

Kijelenthetem, hogy jó munkaokmányt sikerült kidolgoznunk. Amíg érvényben volt (11 évig), egyetlen esetben sem került sor jogtalan lőfegyverhasználatra. Jogos lőfegyverhasználat 3 esetben volt 1995-től napjainkig, de egyik sem járt személyi sérüléssel.

A következő és a jelenleg érvényben lévő törvénymódosításra 2007-ben került sor, amelyhez a törvényalkotók nem fűztek indoklást. Csak jelzem, hogy a törvénymódosítás nem érte váratlanul a bv. szervezetet, hiszen az Alkotmánybíróság – jogszabály al-



kormányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítványok alapján – a 9/2004. (III. 30.) AB határozatában a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény fegyverhasználatra vonatkozó egyes rendelkezéseit alkotmányellenesnek minősítette, ezért megsemmisítette.

A rendőrségi törvény módosítását az AB hosszasan, és több szempontból is indokolta. Az AB a határozatában a szökni szándékozó és a megszökött fogvatartottal szembeni lőfegyverhasználat tiltását alapvetően az élethez való jogból vezette le, hangsúlyozva azt, hogy amíg a menekülő személy az őt üldöző rendőr vagy harmadik személy életét, testi épségét nem veszélyezteti, vele szemben alkotmányosan nem engedhető meg az élet kockáztatása lőfegyverhasználattal. Még egy megállapítás érdemel kiemelészt az indoklásból: szerintük a jogalkotó megteremtette a biztonságos őrzés feltételeit, eszközrendszerét (a feltételezés szerint a fogva tartásra szolgáló épületek, létesítmények megfelelő biztonsági fokozattal rendelkeznek, és a szökés megakadályozásához számtalan más kényszerítő eszköz is rendelkezésükre áll). Ezért, ha az őrzés során mulasztás történik, és a jogilag még felelősségre nem vont fogva tartott megszökik, akkor ennek korigálására nem szolgálhat alapot a lőfegyverhasználat.

Az Alkotmánybíróság 2004-ben hozott határozata a bv. hatályos fegyverhasználati szabályait nem érintette. Akkor a tárgyban állásfoglalást kértünk a Legfőbb Ügyészségtől is, és ők sem tartották szükségesnek a szabályok azonnali megváltoztatását. Megállapították ugyan, hogy a bv. szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 22. § g. és h. pontjai szintén aggályosnak tűnnek, de ezzel együtt az AB-hoz e tárgyban benyújtott felülvizsgálati indítványukban célszerűnek tartották figyelembe venni a bv. szervezet és a rendőrség egymástól eltérő feladat- és hatáskörét. Elsősorban azt, hogy a rendőrség tipikusan előzetesen letartóztatott, a bv. szervezet pedig többségében jogerősen elítélt személyeket tart fogva.

Végül a várt döntés született, az országgyűlés a bv. szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvényt a rendőrségi törvényhez hasonlóan módosította. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi tv. és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi XXVII. tv. a 1995. évi CVII. tv. vonatkozó pontjait hatályon kívül helyezte, melynek értelmében 2007. június 1-től a bv. szervezet hivatásos állományú tagja a szolgálatának teljesítése során a fogvatartott szökésének megakadályozására, valamint a megszökött elfogására lőfegyvert nem használhat.

Az AB a rendőrségi lőfegyverhasználatot korlátozó határozatának indoklásában a jogilag még el nem ítélt fogvatartotttól, vagyis előzetesen letartóztatottal szembeni lőfegyverhasználatról szól. A bv. intézetekben a 14 775 fogvatartottból a jelenlegi adatok szerint 10 540 az elítélt. Ezért reménykedtünk, hogy az országgyűlés másképpen dönt, nem lesz a rendőrségével azonos mértékű a korlátozás. Nem ez történt.

## Jelenlegi helyzet a lőfegyverhasználattal kapcsolatosan

A törvény hatálybalépését megelőzően három hét állt rendelkezésre, hogy az előző törvény előírásait módosítsuk a szabályzatainkban, és azokat megtanítsuk a fegyveres biztosítási feladatokat ellátó személyi állomány tagjaival. Ezt a munkát folyamatosan ellenőriztük, a bv. intézetekben az átállás rendben lezajlott.

Némi félelem azért volt bennünk. Tartottunk attól, hogy a törvény nyilvánossága alapján a fogvatartottak is tudomást szereznek a jogszabály megváltozásáról, így a büntetőjogi fenyegetettség túl megszűnik a további prevenció hatás, amely a fegyverhasználatra vonatkozó, akkor hatályos előírásokban – az élet, illetve a testi épséget illetően – rejtett. Úgy gondoltuk, hogy gyakoribbak lesznek a szökés végrehajtására irányuló cselekmények, amelyek reális lehetősége az intézetet kívüli munkáltatásnál, az előállításnál és szállításnál jelenleg is fennáll. Ezek közül az előállítást emelném ki. A bíróság, az ügyészség rendelkezése, de akár az orvos döntése alapján a legveszélyesebbnek ítélt fogvatartottak intézetet kívüli előállítását is el kell végeznünk. Annak a személynek pedig, akit az elkövetett bűncselekményéért súlyos ítélet fenyeget, vagy azt már meg is kapta, nincs sok veszíteni valója. Ugyanakkor a bv. szervezettel szemben jogos elvárásaként fogalmazódik meg, hogy teremtsen meg a biztonságos fogva tartás feltételeit, őrizze meg a fogvatartottakat függetlenül attól, hogy milyen a feltételrendszer.

Erre ügyelnünk kell, mert a büntetés-végrehajtás társadalmi megítélését rontja, ha a fogvatartott megszökik, az pedig különösen, ha ez idő alatt súlyos bűncselekményt követ el. Sajnos korábban volt már erre példa.

Az tavalyi és a tavalyelőtti év szerencsésnek volt mondható, mert nem nőtt a szökések száma, sőt a törvénymódosítás óta súlyosnak minősülő, úgynevezett bátyafalás vagy előállítás során bekövetkezett szökésünk nem volt. A törvény módosítása óta eltelt időszakban a mezőgazdasági munkáltatás során 3 fő 3 esetben hajtott végre szökést, az elítéltek ellenőrzés mellett dolgoztak a bv. munkáltatást végző kft.-k valamelyik külső munkahelyén.

A lőfegyverhasználat szabályainak változása tekintetében azt állíthatjuk, hogy a törvénymódosítást követően a büntetés-végrehajtási objektumok külső őrzésében a fegyveres biztosítás jelentősége megváltozott, de nem szűnt meg. A szabályok megváltoztak, a bv-nek egyre több a feladata, és ezeket az egyre romló személyi és tárgyi feltételek között kell elvégeznie. A fogvatartottak megőrzésében a fegyver főként demonstratív szerepet kapott.

Ne feledkezzünk meg azonban arról, hogy a lőfegyverhasználat lehetséges esetei közül csak kettőt töröltek. A bv. szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 22. § (3) bekezdése alapján a hivatásos állomány tagja saját elhatározásából, vagy az arra jogosult előjáró utasítására az alábbi kilenc esetben továbbra is jogosult, illetve kötelezett lőfegyvert használni:

*22. § (3) Ha más kényszerítő eszköz alkalmazása nem vezet eredményre, lőfegyver használható*

- a) az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására;*
- b) a testi épséget vagy a személyi szabadságot súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására;*
- c) a közveszély okozás, a terrorcselekmény vagy a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerülése bűncselekményének megakadályozására vagy megszakítására;*
- d) bűncselekmény lőfegyverrel, robbanóanyaggal vagy az élet kioltására alkalmas más eszközzel való elkövetésének a megakadályozására;*

- e) lőfegyver, illetőleg robbanóanyag jogosulatlan, erőszakos megszerzésére irányuló cselekmény megakadályozására;*
- f) a bv. szerv ellen elkövetett fegyveres támadás elhárítására;*
- g)-h) a 2007. évi XXVII. tv. hatályon kívül helyezte!*
- i) a fogvatartott erőszakos kiszabadításának a megakadályozására;*
- j) azzal szemben, aki a nála lévő fegyvert, vagy más, az életre és testi épségre veszélyes eszközt felszólításra nem teszi le, és magatartása annak ember elleni közvetlen használatának szándékára utal;*
- k) az intézkedő saját élete, testi épsége, illetve személyes szabadsága ellen intézett támadás elhárítására.*

### **A biztonság fenntartása érdekében tett intézkedések**

- A megváltozott viszonyokat az őrutasításokban részletesen szabályozták, kiemelt hangsúlyt az objektumok védelme kapott.
- A mezőgazdaságban dolgozó fogvatartottak munkáltatásának felügyeletét átszervezték, körültekintőbb a fogvatartottak ilyen munkahelyekre történő kiválasztása.
- A szökésre leginkább alkalmas irányokat további műszaki akadályokkal védték le.
- Megnövekedett a kényszerítő eszközök alkalmazásának a jelentősége. A bv. intézetek felmérték kényszerítőeszköz készletüket, és a szükséges mennyiségre külön igényt terjesztettek elő.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága a műszaki akadályokra és a kényszerítő eszközökre beérkezett anyagigényeknek csak egy részét tudta kielégíteni. Ebben az évben azonban további beszerzésekre nyílik lehetőség.

Schmehl János – Kovács Tamás

## A fogvatartottak foglalkoztatásának biztonsági kérdései Pálhalmán\*

**Schmehl János**

Meglepve, de annál nagyobb örömmel fogadtam a felkérést, hogy a 2008-as Kriminálexpon a Pálhalmi Országos Bv. Intézet és a mellette gazdálkodó Pálhalmi Agrospeciál Kft. együtt vázolhatja a fogvatartotti munkáltatás biztonsági kérdéseinek nap mint nap felmerülő és megoldandó problematikáját.

Bevezetőként az intézet létrejöttének és fejlődésének kronologikus történeti ismeretével kezdem. Intézetünk közel 60 éves múltra tekint vissza, amikor is 1949-ben az államosítás után létrejött a Pálhalmi Állami Gazdaság. 1950-ben az akkor 500 fős fogvatartotti állomány és a 34 főnyi személyzet azon célból rendeltetett az Állami Gazdaság mellé, hogy annak munkaerőigényét biztosítsa. 1954-ben létrejött a Pálhalmi Büntetés-végrehajtás Munkahely Parancsnokság, azóta működik intézetünk.

A gazdasági fejlesztések végigkísérték az intézet történetét, mely fejlesztések és korszerűsítések a kor igényeit és lehetőségeinket figyelembe véve a mai napig folynak.

Mint tudjuk: a magyar büntetés-végrehajtás fogvatartotti összlétszámának 10%-a a Pálhalmi Bv. Intézetben kerül elhelyezésre. Az intézet területi elhelyezkedéséből következően a központi irányítás Pálhalmáról történik. Fogvatartotti szálláskörlet itt nem került kiépítésre, az intézet vezetése, gazdasági szakterülete, illetve az Agrospeciál Kft. vezetői részlege található a központi objektumban. Az intézetnek három, fogvatartotti szálláskörlettel rendelkező objektuma van. Az első a központtól 2 km-re fekvő Sándorházán került kialakításra 1972-ben, az objektumban jelenleg is 700-750 férfi fogvatartott elhelyezése biztosított. Ezt követően 1980-ban a Mélykúti objektum épült fel, a központtól mintegy 11 km-re, jelenleg itt 250-300 fő női fogvatartott befogadása megoldott. Bernátkúti objektumunk a központtól 6 km-re található 450-500 fő férfi fogvatartotti létszámmal.

Az intézet fogvatartotti létszámának 82%-a börtön fokozatba sorolt elítélt, 18%-nyi a fogház fokozatú fogvatartottak száma. Az elítéltek 54%-a 3 hónap és 2 év közötti ítéletet tölti az intézetben, 30%-uk 2 és 5 év közötti ítéleti idővel rendelkezik, illetve 6 fő fogvatartott 10 év fölötti ítéleti idővel tölti büntetését (közülük 4 fő fegyház fokozatból került a Pálhalmi Bv. Intézetbe).

Az intézet létrejöttének rövid kronológiai bemutatását, illetve a jelenlegi büntetés-végrehajtási szervezetben betöltött funkciójának ismertetését követően szeretnék rátérni előadásom témájára, a fogvatartottak foglalkoztatásának biztonsági kérdéseire.

\* „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

A büntetés-végrehajtás alapvető törekvése, hogy az elítéltek foglalkoztatásának jogi háttérét szabályozó, többször módosított 1979. évi 11. tvr., valamint a 6/1996-os IM rendeletet követve, maradéktalanul feleljünk meg a mai kor által támasztott társadalmi elvárásnak. Hiszem, hogy a fogvatartotti foglalkoztatás mint hasznos reszocializációs feladat, illetve mint – ahogy az Kovács ezredes úr előadásából kitűnik – a gazdaság számára profitot termelő munkatevékenység, elősegítheti a büntetés-végrehajtás fő célkitűzését, a fogvatartottak sikereesebb reintegrációját is.

A jogszabályi rendelkezések maradéktalan betartásának feltétele, az Agrospeciál Kft. által nyújtott munkalehetőségek (növénytermesztés, állattenyésztés, radiátorgyártás, acélszerkezet-gyártás, mosoda, környezetgazdálkodás) igénybevételének, a fogvatartotti munkáltatás megszervezésének elengedhetetlen és első számú szűrője a biztonsági kockázati tényezők megfelelő mérlegelése. Ezen feladatok és lehetőségek összehangolásának köszönhetően büszkén mondhatom, hogy intézetünkben a fogvatartottak 86%-a dolgozik, illetve vesz részt valamilyen szintű oktatásban. Oktatásban – beleértve az általános iskolai és a gimnáziumi oktatást, illetve a szakképzést – éves szinten mintegy 200-250 fő fogvatartott vesz részt. Összegezve elmondható, hogy intézetünkben az egészségügyi, illetve a biztonsági okokból nem foglalkoztatható, valamint az oktatásban résztvevő fogvatartottakon kívül minden elítélt dolgozik. Hogy mindez mely munkaterületeken valósul meg, Kovács Tamás ezredes úr mutatja be.

### **Kovács Tamás**

Én magam is megerősítem, hogy nagyon izgalmas és nagy kihívást jelentő feladatnak tartom, hogy Schmehl ezredes úrral mintegy karöltve, egymást kiegészítve, meglehetősen interaktív módon adhatunk elő egy olyan izgalmas témában, mint a fogvatartottak foglalkoztatásának biztonsági kérdései. Nyilván elsősorban a sajátosságunk, a mezőgazdasági foglalkoztatás kérdésére fókuszálva. Pálhalma a hazai börtönvilág legnagyobb foglalkoztatója, és a Pálhalmai Agrospeciál Kft. az a gazdasági társaság, amely a legnagyobb létszámban ad munkalehetőséget az elítéltek számára, valószínűleg ez az oka, amiért felkértek bennünket ennek az előadásnak a megtartására.

Én agrármérnök vagyok, már a dédnagyapám is az volt, nagyapám is, valamennyi fiútestvérével együtt, sőt számtalan rokonom és barátom is az, annak érzem magam, és az is kívánok maradni. Bár szeptemberben kezdem a huszadik évemet a büntetés-végrehajtásnál, és 15 éve vagyok a hivatásos állomány tagja, a szükséges szakmai képzéseken is részt vettem, még a felsőfokú bv. szakosítót is elvégeztem, de azért nem venném magamnak a bátorságot, hogy ilyen illusztris szakmai körben bv. szakmai kérdésekben szakértőként, szakmai előadást tartsak. Ezért – Pálhalmára jellemző módon – megosztottuk a feladatokat egymás között, Schmehl úré a szakma, én pedig megpróbálom majd kicsit színesíteni, közérthetővé tenni az egyébként meglehetősen száraz témát, és hozzátenni az ő által elmondottakhoz az Agrospeciálra jellemző dolgokat.

Jogelődjével együtt jövőre lesz 60 éves az Agrospeciál Kft. 1949-től '51-ig KÖMI-ként szervezte tevékenységét, talán még sokan emlékeznek erre a névre, majd 1951-től

1994-ig a már ismert célgazdasági formában működött. '94 számunkra az újkor időszámítás kezdete, akkor elkülönültünk a Pálhalmi Országos Bv. Intézettől, és elkezdődött a Pálhalmi Agrospeciál Kft. közel 15 éves története.

Néhány általános információ a cégről, először a gazdálkodásról néhány szó. 1994-ben 350 millió forinttal alapították a céget, ma közel 2,7 milliárd a saját tőkéje. Nem állítható tehát, hogy feléltük volna a ránk bízott állami vagyont. Az éves adózás előtti eredményünk a piaci és a környezeti körülmények függvényében 50 és 200 millió forint között szokott lenni. Amire nagyon büszke vagyok, mert a talpon-maradás, a versenyképesség záloga, az a cégre jellemző innováció: az infrastruktúra, a termelőeszközök és az alkalmazott technológiák fejlesztése. 2000-től napjainkig 4,5 milliárd forint értékben tettünk hozzá a jövőnkhez fejlesztésekkel, beruházásokkal. Felmerülhet a kérdés: „Hogy kerül a csizma az asztalra?”, egy biztonsági kérdésekről szóló előadásban miért beszélnek a gazdálkodás eredményéről. Ennek alapvetően két oka van. Az egyik, hogy ki nem hagynám a lehetőséget, hogy az Agrospeciál Kft. üzleti eredményéről beszéljek, ez egyszerűen érzelmi kérdés. A másik pedig az, hogy szilárd meggyőződéseim szerint 1994-ben eldöntött tény lett az, hogy az állam, ha nem is egyik napról a másikra, de szépen lassan kezdte elengedni a bv. érdekeltségű társaságok „kezét”. Azóta is minden évben megfogalmazzák az elítéltek foglalkoztatására vonatkozó elvárásokat, de e mögött már nincsenek eszközök, nincsenek fejlesztési források, saját magunknak kell azokat előteremtenünk, megtermelnünk.

Meglehetősen komoly ellentét feszül a két alapvető feladat között. Az egyik, hogy minél versenyképesebben, profit-érzékenyen működjünk, a másik pedig az, hogy adjunk minél több munkalehetőséget a fogvatartottaknak. Nyilván ez utóbbi a versenyképességet alapvetően korlátozza, hiszen az alacsonyabb termelési költségeket, és a magasabb hozamokat technológiai fejlesztéssel kellene elérni. Így ebben a kérdésben elég markánsan összekapcsolódik a két ügy. A munkahelyteremtés költséges dolog, a fogvatartottaknál és a civileknél egyaránt. Ahhoz, hogy fogvatartotti munkahelyet tudjunk teremteni, sikeres és versenyképes üzletágakat kell fenntartani, nyereséget kell termelni, a nyereségből fejleszteni kell, és a fejlesztési, beruházási pénzekből kell elkülöníteni a fogvatartotti munkahelyteremtő beruházásokra. Meggyőződéseim, hogy ez nálunk jól működik. Mi vagyunk a térség egyik legnagyobb foglalkoztatója, 32 munkahelyünk-ből 24-nél történik fogvatartotti foglalkoztatás. 2007-ben 310 szabad munkavállalónk mellett, 828 fogvatartottnak biztosítottunk munkalehetőséget.

Pálhalma mezőgazdasági nagyüzem. Nagyon érdekes kérdés, mindig megkérdezik, hogyan lehet fogvatartottakkal minőségi terméket vagy szolgáltatást előállítani, nyújtani. Azt gondolom, hogy ez a képesség a birtokunkban van. Csak a teljesség igénye nélkül: 5 millió liter 100%-ban extra minőségű tej, körülbelül 2 000 tonna vágósertés és vágómarha az éves termelésünk. A hallgatóság tagjai közül legtöbbször a mosdai tevékenységünkkel szoktak találkozni: 2 700 tonna volt a tavalyi teljesítményünk, azt gondolom, hogy csajkatörölkőből és alsógatyából meglehetősen komoly ez a szám, amely egyébként még vasszerkezetből is jelentős súlyt jelent. Évente közel fél millió óra az elévzelt fogvatartotti bér munka.

Alaptevékenységünk a mezőgazdaság. A növénytermesztés és az állattenyésztés klasszikusan elitált-munka, ebben a két üzletágban kb. 300 embert tudunk foglalkoztatni. A növénytermesztési közös brigádok alkalmazása, biztonsági szempontból az egyik legnagyobb kockázatú feladatunk.

A fogvatartotti foglalkoztatásban résztvevő elitáltak létszáma – mint már említettem – 828 fő. Fontos kérdés, hogy jutottunk el ideig. Én 2001-ig a gazdasági társaság főigazgatója voltam, engem akkor az egyre magasabb hozamok, az egyre alacsonyabb önköltségek és a piaci értékesítési árak érdekeltek, továbbá az, hogy minél nagyobb profitot tudjunk hozni. Ebben az időszakban a fogvatartottakat ezen célok eszközeként tekintettem, egy fontos erőforrásnak, hogy bizonyos szervezeti célokat el tudjunk érni. 2001-ben nagyot változtak az én attitűdjeim is, hiszen az én feladatommá vált a fogvatartotti foglalkoztatás sikere is. Ha visszaemlékeznek azokra az időkre, a 2001 évet értékelő állományértékelés 2002 februárjában volt, és akkor az igazságügyi vezetés igen markáns elképzelést fogalmazott meg: a fogvatartotti foglalkoztatás 15%-os fejlesztését tűzték ki célként. 2002-ben az addig megszokott 650-670 főről felvittük 830-840 főre a foglalkoztatotti létszámot, hozzáteszem: nem adminisztratív eszközökkel. A radiátor üzletágban a megszokott 2 műszak helyett megvalósítottuk a folyamatos 3 műszakot, létrehoztuk az elektronikai-hulladék bontó üzletágot. Talán a legfontosabb azonban a mosodai üzletág kialakítása volt. Kibéreltünk két mosodát, amelyeket közel 200 millió forintért fölújítottuk, az ország két talán legkorszerűbb üzemévé alakítottunk, teremtve ezáltal mintegy 150 fogvatartotti munkahelyet. Visszaidézném azt, amit az elején mondtam a munkahelyteremtés költségeiről. Azt gondolom, hogy ennek a kihívásnak meg tudtunk felelni.

Ha nem az lenne az előadás témája, ami egyébként, akkor itt meg is állhatnánk, és azt mondanám, hogy alapvetően rendben vannak a dolgaink. A mezőgazdasági vállalkozásokon belül egy jó reputációjú, erős cég vagyunk, és lám, megfelelő az elvárásoknak egyre több fogvatartottnak tudunk munkát adni. Dinamikusan fejlődik mindkét feladatkörünk. Igen ám, de az egyik legfontosabb kérdés, főleg ilyen fogvatartotti létszám mellett, a foglalkoztatás biztonsága. Azt kell mondanom, hogy a biztonság fejlődésének üteme elmarad az előbbi kettő mögött, s arra a kérdésre, hogy mi hiányzik, a választ úgy lehet talán röviden összefoglalni, hogy gyakorlatilag minden. Nagy elmaradásban vannak mind a személyi, mind a technikai feltételek. Egyetlen egy példát kiemelve: 2001-ig a foglalkoztatott 650 főre a rendelkezésünkre álló hivatásos állományi státusz 75 fő volt. Kompletต์ börtönnyi –közel 200 fő elitáltak – teremtettünk munkát másfél év alatt, s aközben mindössze 4 fővel nőtt az állománytáblánk, csak 4 fő munkáltatási felügyelővel, és gyakorlatilag semmilyen fejlesztés nem történt a technikai eszközök terén. Hogy mégis hogyan teremtettük meg saját magunk a lehetőségeinket, erre majd a következő blokkban fogok visszatérni. Átadom a szót Schmehl ezredes úrnak.

### Schmehl János

Előadásom a mezőgazdasági munkáltatás fő veszélyforrásainak felsorolásával folytatom, majd ezeket bővebben kifejtem.



A veszélyforrásokról, illetve az intézet rendelkezésére álló eszközökről szólva beszélünk kell az

- időjárási tényezőkről (eső, hó, köd, felhőszakadás, szúnyoginvázió);
- a domborzati és terepviszonyokról;
- a hír és biztonságtechnikáról;
- a munkahelyek tagoltságáról;
- a felügyelet és a fogvatartotti létszám arányáról;
- a 24 órás munkáltatás kockázatáról;
- a lőfegyverhasználat szabályainak megváltozásáról;
- a szolgálati kutyák jelentőségéről, illetve
- a nevelők és a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság (BFB) munkájáról.

Az időjárási viszonyok nagy veszélyforrást jelentenek a nyílt terepen folyó munkáltatás során. Sok esetben az adott szolgálatot szervező munkatársunk – természetes módon – nem lehet azon ismeretek birtokában, hogy a következő napon, héten milyen időjárással kell számolnunk, amikor az adott nap biztosítását kell megszerveznie.

Az esetleges nagy köd, hirtelen fellépő vihar, igen kedvező körülményeket biztosít fogvatartottjainknak az esetleges szökési, illetve elrejtőzési szándékuk megvalósításához. Mivel a határban történő munkáltatásról beszélünk, a megközelíthetőség csak földúton lehetséges, sok esetben a munkaterület 30-40 percre van az illetékes döntéshozótól. Egy felhőszakadás esetén a határban dolgozók nem tudnak azonnal járműre szállni, és volt már olyan eset, mikor a segítségükre siető jármű nem tudta megközelíteni az adott helyszínt. Betakarításkor, amikor egy akár 90 fős brigád elé kell kiállnia szúnyogokat hessegetve a munkahelyi biztonsági felelősnek, és munkára kell sarkallnia fogvatartottjainkat – az sem könnyű feladat.

A domborzati és terepviszonyok okozta nehézségekről szólva érzékletes példaként hozhatom fel azt az esetet, amikor az embermagasságú és a még ennél is magasabb kukoricatáblába egy szempillantás alatt beugrik a fogvatartott a gyalogútról, és azonnal eltűnik – mondhatnám azt is, hogy „bottal üthetjük a nyomát”. Főleg azokban az esetekben kerülünk nehéz helyzetbe, amikor a technika nem segít. Erről elég, ha azt mondom, hogy ilyen domborzati és terepviszonyok közepette a rádióforgalmazásnak nem mindig van kellő lefedettsége.

Itt elérkeztünk a következő ponthoz a hír- és biztonságtechnikához. Embert próbáló feladat, amikor a munkáltatást végző kollegák egyedül vannak a szántó föld közepén, s egy, a technikában bekövetkező meghibásodás, akár egy akkumulátor- lemerülés következtében még telefonon sem tudnak segítséget kérni. A biztonsági létesítmények hiánya – amelyet a fogvatartottak is pontosan érzékelnek – ezeken a területeken nagy veszélyforrást jelent. Nyilván 1-es és 2-es biztonsági csoportba sorolt fogvatartottakat vizsgálunk ki ezeken a munkaterületekre dolgozni, de például a családtól kapott rossz hír, amely folyamatosan dolgozik az elítélt pszichéjében, és az „adott lehetőségek” sok esetben készítették már szökésre, elrejtőzésre a fogvatartottakat. Mezőgazdasági intézetben volt már olyan év, amikor 12-15 szökés is történt.

Mindenképpen foglalkoznunk kell a munkahelyek tagoltságának, illetve a felügyelet és a fogvatartotti létszám arányának kérdésével is. Az az arányszám, amely azt mu-

tatja, hogy mekkora a fogvatartók és a fogvatartottak aránya, országosan Pálhalmán a legrosszabb.

Tudjuk, hogy vannak olyan őrzési feladatok, ahol több fővel kell biztosítani az adott területet és a fogvatartottak őrzését. Úgy gondolom, hogy egy 40 fős állattenyésztő telepen 5 fő felügyelői létszámmal munkáltatni, az ésszerű kockázatvállalás határait súrolja. Említettem már, hogy nem csak a szökésre kell felkészülnünk, hanem az esetleges elrejtőzési szándékokat is idejében ki kell szűrni. Állattenyésztő telepen ha a fogvatartott az egyik istállóból a másikba engedély nélkül átmegy, és ott esetleg elrejtőzik, komoly problémát okoz. Ilyenkor természetesen a munka leáll, azonnal összlétszámot kell készíteni, ami nyilván a termelési érdekekkel nem összeegyeztethető – sok esetben a fogvatartottak már csak a hecc kedvéért is kihasználják az ilyen lehetőségeket.

Mindehhez hozzátartozik, hogy az állattartó telepeinken folyamatos 24 órás munka folyik. Mikor teljes éjszakára fogvatartottakat engedünk ki a telepre a személyi állomány jelenléte nélkül, csak hírósszekötetés van a fogvatartók és a fogvatartott között – hát igen, ez is veszélyes üzem.

A löfegyverhasználat szabályainak változásával kapcsolatban nem bocsátkozom ismétlésekbe, hiszen Budai ezredes úr előadásában már részletesen beszélt erről. Azt az információt azonban mindenképpen szeretném megosztani önökkel, hogy a szabályok megváltozása óta három, szökéssel járó rendkívüli eseményünk történt. A háromból egy esetben fogvatartott társai biztatására – „Úgy sem lehet semmi bajod” – követte el az elítélt a szökést. Egyébként az illetőt a személyi állomány tagjai 16 órán belül elfogták.

Intézetünk nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a szolgálati kutyákat minél nagyobb számban a rendszerbe állítsuk és foglalkoztassuk. Ez azonban egyik napról a másikra nem lehetséges. Jelenleg kutyatelepünk 1 kábítószer-kereső kutyával, 8 ör-járőr kutyával, illetve kutyavezetőkkel és a munkájukat irányító kutyatelep-vezetővel rendelkezik, valamint az Agrospeciál Kft. is alkalmaz két kutyavezetőt, szolgálati állattal. Ezzel a létszámmal fenn tudjuk tartani a 24 órás járőrözést, de természetesen nem a teljes 4000 hektáron. Több problémával is meg kell küzdenünk, ilyen például, hogy az állategészségügyi szabályok az állattartó telepeink ellenőrzésénél nem teszik lehetővé, hogy szolgálati kutyát vigyünk be a telep területére.

A preventív jelleg, a megelőzés jelentőségét különösebben nem ecsetelném, elhangzott már, hogy mennyire fontos. A legutóbbi esetünk rövid ismertetésével szeretném szemléletesen érzékelteni, hogy a szolgálati kutyák mennyire nélkülözhetetlenek egy félnyitott, mezőgazdasági jellegű intézet működése során. Az eset helyszíne acélszerkezeti üzemünk volt, amely 8 hektáros területen helyezkedik el, 8 épületsoport alkotja, amelyek mindegyike több, emeletes épületből áll. 5 ezer tonna vas és vasszerkezet tárolása történik ott. Az esti műszak befejezés előtt egy fogvatartott az egyik raktárban azzal a szándékkal bújta el, hogy a műszak befejezésével – amikor megszűnik az őrzés – megszökik. Szolgálati állatainknak (és természetesen a kollégáknak) köszönhetően – az egész éjszakai, hajnali keresés, a zajok, az ugatás miatt – a fogvatartott nem tudta tervét véghezvinni, így megtaláltuk őt a reggeli órákban.

Azt, hogy a biztonsági létesítmények hiányát hogyan kompenzáltuk az egyik tehenészeti telepünkön, Hangoson, Kovács ezredes Úr fogja bemutatni. Felvezetésképpen csak annyit, hogy ez a megoldás országosan is egyediként kezelhető a mezőgazdasági intézetek tekintetében.

### **Kovács Tamás**

A hangosi tehenészet az Agrospeciál Kft. egyik kiemelt munkahelye, közel fél milliárdos értékben „állítunk elő” tejet és vágómarhát, 100 fő fogvatartottnak és 25 fő szabad munkavállalónak biztosítva munkalehetőséget. Egyébiránt ennél a munkaterületnél személyes érintettségem is jelentős, hiszen 1990-től 1997-ig én vezettem ezt az ágazatot és ezt a telepet. Az őrzésbiztonsági rendszerünk – a megszokottól kissé magasabb vagyonvédelmi kerítés befelé forduló hatytyúnyakkal, többsoros szögesdróttal, másfél méteres nyomsáv, belső szélén egy sor botlódróttal – meglehetősen egyszerű volt. Ez a rendszer szinte csak vagyonvédelmi célok szolgálatára alkalmas.

A telep ötszög alakú, 4 őrtoronnyal és egy szintén őrhelynek minősített portásfülkével rendelkezik. Az őrzés 1994-ig a tornyokban szolgálatot teljesítő fegyveres őrséggel történt, a telepen belül nem volt járőrtevékenység, hanem a civil, illetve az egyenruhás művezetők feladata volt a foglalkoztatás biztonságának fenntartása. Amikor 1994-ben elkülönültünk az intézettől, akkor ők érthető módon elvonták ezeket az erőforrásokat, és a szarvasmarha-telep ott maradt – gyakorlatilag egyik pillanatról a másikra, december 31-éről január 1-jére – őrizetlenül. A cég akkori vezetése egy különleges, később nagyon komoly kritikákkal illetett rendszert alakított ki, nevezetesen elítélteket vezényeltek a tornyokba. Nem tudom, emlékeznek-e erre a rendszerre, amely így működött egészen 2000-ig, tehát fogvatartottak figyelték a fogvatartottakat. Ezt később kárpórendszernek aposztrofálták, és a különböző jogvédő szervezetek sokat foglalkoztak ezzel a problémával. Ennek okán – így nem lehetett tovább – valami mást kellett tennünk, ezért úgynevezett civil figyelő személyzetet vezényeltünk az őrtornyokba. Mivel 5 őrhelyről volt szó, és a tehenészetben – az állatok élettani sajátosságai miatt – reggel 4-től este 8-ig, tehát 16 órán keresztül folyik a munka, naponta egyszer váltani kellett. Az 5 őrhely egy napközbeni váltással 10 embert igényelt naponta, de mivel a heti 2 nap pihenőt biztosítani kellett, ezért váltóként még öt ember, azaz összesen 15 főt vettünk alkalmazásba. Bár csak minimálbéren történt a foglalkoztatás, ez abban az időben is 12-13 millió forintos, gazdálkodási szempontból abszolút fölösleges költséget jelentett, melyet nem volt képes kitermelni a közzgazdasági szempontból egyébként is igen nehéz helyzetben lévő vállalkozás. Egyébként őrzésbiztonsági szempontból meglehetősen kifogásolható volt ez a megoldás, hiszen ezek a nők (merthogy nőket alkalmaztunk), akik természetesen nem voltak katonák, hol fáztak, hol melegük volt, hol szomjasak voltak, hol aludtak, hol rádiót hallgattak, ráadásul arra is volt példa, hogy tiltott kapcsolatot tartottak fenn fogvatartottakkal. Nyilvánvalóvá vált, hogy ez a rendszer sem volt tovább fenntartható. Egy 2001-ben megfogalmazott elképzelést 2002-ben nagyon gyorsan tettek követték. Építettünk – akkori értéken közel 20 millió forintos beruházással – egy nagyon korszerű biztonsági rendszert, ami ma is megállja a helyét. Ez egy infra áthato-

lás-érzékelőkkel, nappali, éjszakai kamerákkal és térfigyelő monitor rendszerrel ellátott, az adatok, információk archiválására, tárolására is alkalmas technikai rendszer. Ez a rendszer tökéletesen beváltotta a hozzá fűzött reményeket, önmagában a léte is meglehetősen nagy elrettentő erő a fogvatartottak számára. Belső járőrszolgálat felállításával a telepen belül is megerősítettük a biztonsági tevékenységet. Ha üzleti szempontból nézem, elmondható, hogy – mivel megszüntettük a figyelő személyzetet, amely, mint az előbb említettem, 12-13 millió forintos éves költséget jelentett – a beruházás értékét és az üzemelési költségeket is figyelembe véve a két év alatt megtérülő beruházás igen jónak tekinthető. Abban reménykedtünk, hogy soha nem fogjuk „élesben” kipróbálni ezt a rendszert. Ez így is volt egészen másfél hónappal ezelőttig, de ahogy Kipling mondaná: ez már egy másik történet. Én megköszönöm a figyelmüket, és visszaadom a szót Schmehl ezredes úrnak.

### Schmehl János

Amiről még nem beszéltem, de nagyon fontos eleme a fogvatartottak biztonságos munkáltatásának, az a nevelők, a Programszervezési és Foglalkoztatási Osztály, a Fogvatartási Ügyek osztálya és természetesen mindezeket összehangolva a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság (BFB) szerepe és munkája. Az elmúlt évben intézetünkben 3780 esetben került sor a bizottság elé állításra, döntésre. Befogadáskor a bűnelkövetők a befogadó beszélgetés, esetleg a felkészítő részlegbe helyezés után kerülnek elosztásra. 1987 ilyen eset volt a múlt évben. További 1793 esetben került sor arra, hogy a fogvatartottakat – magatartásuk miatt, szabadulási idejük rövidülése következtében, illetve termelési érdekből – egyik munkahelyről a másikra helyezték át. Ez igen nagy felelősséggel bíró feladat – a nevelők, a Programfejlesztési és Foglalkoztatási Osztály, valamint a Fogvatartási Ügyek Osztály összehangolt munkáját követően a BFB koncentrált szakmai kontrolja után hozható meg a döntés.

Végezetül a következő történettel szeretném illusztrálni, hogy a való élet is produkál olyan példát, amelyben a fentebb felsorolt biztonsági kockázati tényezők szinte mindegyike fellelhető. Ez egy megtörtént eset volt Pálhalmán.

6 éves büntetési idővel vonult be egy személy intézetünkbe. Befogadása után – 3-as biztonsági csoportba sorolással – biztonságos, zárt körülmények közé, az acélszerkezeti üzembe helyeztük munkába. Az illető dolgozott, munkájával, magatartásával probléma nem volt, átkerülhetett a hangosi tehenészetbe (ez még mindig őrzött munkaterületnek számított). Kapcsolattartása folyamatos és rendszeres volt. A fogvatartott folyamatosan bizonyított, így kaphatott munkát az újgalambosi sertésstelepen, ahol már épülethez kötöttek, de csak felügyelet mellett és nem őrzött rendszerben dolgozott. A sertésstelepen a munkáltatók felfigyeltek rá, átkerülhetett karbantartónak, és azt követően az újgalambosi vágóhídra helyeztük segédmunkásnak. Szabadulása előtt magkapta a szabadságát, majd az utolsó munkanapjaira még kiment dolgozni. Két munkanappal a szabadulása előtt a munkáltató, aki ellenőrzésként nyilván óránként tekintett rá a fogvatartottra, észlelte a fogvatartott hiányát. Azonnal részleges riadó elrendelésére került sor, és megkezdődött a nyomozás. Szerencsére volt nyom, így kutyákkal indultunk el.

A nyomkövető kutya a kukoricatábla felé vette az irányt, bevágott a kukoricásba, majd egyszer csak újra a vágóhídnál kötött ki. Ezt követően újra elindultunk a kutyákkal, hiszen találtunk még újabb nyomokat. Az egyik kutya újra a kukoricásba ment, de most már a vasúti sínek felé haladt, a síneknél azonban elveszítette a nyomokat. A történet folytatása az, hogy 2 hét múlva a fogvatartott önként feladta magát. Elmondta, hogy mint segédmunkás besegített az ott dolgozóknak. Előző este rossz hírt kapott, a felesége elhagyta, nem tudott tovább maradni, ezért úgy döntött, hogy azonnal hazamegy. Elindult, azonban eszébe jutott, hogy a munkáját félbehagyta, és a félsertést nem akasztotta a helyére, ezért visszafordult, de másodjára már nem pont azon az úton indult el.

Ezzel a megtörtént esettel azt kívántam érzékeltetni, hogy ha mindenki teszi a dolgát, gördülékenyen működik a rendszer az elején, a közepén és a végén is, akkor is előfordulhat ilyen, és ehhez hasonló eset egy félnyitott mezőgazdasági intézetben, ahol ilyen fajta munkáltatás folyik.

Frank Tibor

## A tiltott tárgyak intézetbe bejuttatásának megakadályozása, a bejuttatott tárgyak előtalálásának módszerei\*

Örülök a lehetőségnek, hogy a témáról előadást tarthatok a konferencián, mivel egyrészt a börtönök életében ez a probléma módfelett aktuális, másrészt ennek a megszüntetése mintegy generálja azt a törvényi módosítást, amely a csomagküldés jelenlegi rendszerének átírását eredményezheti.

A tiltott tárgyak bejuttatása a büntetés-végrehajtási intézetekbe és bent léte a börtönökben komoly biztonsági kockázatot jelent. A legnagyobb problémát okozó mobiltelefonok a rendkívüli események előkészítésében, a büntető ügyek információinak továbbítását célzó zavarokozásban, a tiltott kapcsolatok burjánzásában van/lehet kiemelkedő szerepe. Ennek alkalmazásával a büntetés-végrehajtás részéről történő kapcsolattartás ellenőrzése teljes mértékben kikerülhető, ellenőrizhetetlen, továbbá a ma már jellemzően kamerával rendelkező készülékekkel különböző tiltott felvételek készíthetők akár az intézetről, akár a testületi tagokról, amelyek további visszaélések lehetőségét hordozzák magukban.

A mobiltelefonhoz hasonló méretű zavart okoz, illetve okozhat a leggyakrabban előforduló tiltott szerek (elsősorban a nyugtatók, valamint a kábító hatású anyagok) bejuttatása – jellemzően a legális csomagküldés formáját kihasználva. Az ezekkel az anyagokkal okozott bódult állapot nemcsak az érintett fogvatartott egészségét veszélyezteti, hanem a jelzett szerek túlméretezett használata komoly kontrollvesztéssel is jár, ami akár a személyi állomány tagjaival szemben elkövetett rendkívüli események bekövetkezését is eredményezheti.

Mindezek a kockázati tényezők – mivel a tiltott tárgyak és anyagok beküldése a börtönbe legáltalánosabb módon a legálisan biztosított csomagban történik – számomra, egyértelműen felvetik a csomagküldés lehetőségének törvényt módosítással történő megszüntetését. Mindezt a gondolatomat erősíti az is, hogy ma már a csomag, mint kapcsolattartási forma egyáltalán nem, vagy csak minimálisan szolgálja a törvényalkotó abbéli szándékát, hogy a csomagküldés a kapcsolattartás erősítését jelentse. Jelenleg a csomagok már nem tudják kifejezni a hozzátartozó gondoskodását, figyelmességét stb., mivel azokban már csak olyan, gyári szavatossággal ellátott termékek helyezhetők el, melyek alapszinten megvásárolhatók az intézetekben működő üzletekben is.

\* „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

Ahhoz, hogy e probléma mindenki számára egyértelmű megvilágítást és értelmezést kapjon, részletesen szeretném bemutatni a csomag beküldésének és fogadásának minden mozzanatát, az ezekből fakadó előnyöket és hátrányokat, mivel ez szükséges a kérdéskör megértéséhez.

A csomag jogi szabályozásában a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr., a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet, valamint az egyes nevelési feladatok végrehajtásának eljárási szabályairól szóló 0116/1998. (IK Bv. Mell. 2.) OP intézkedés, továbbá a mindezek figyelembevételével készült – az adott börtönre érvényes – intézetparancsnoki intézkedés az irányadó. Ezek a hivatkozott jogforrások a csomagküldés gyakoriságát, tartalmát stb. szabályozzák. A kilencvenes évek közepén bekövetkezett jelentősebb jogszabály-módosítások óta eltelt több mint egy évtized gyakorlata bizonyítja, hogy a jogi szabályozás több vonatkozásban már szűknek bizonyul, tehát sok tekintetben megújításra hivatott.

### Csomagkontroll

A hozzátartozó által a büntetés-végrehajtási intézetbe beküldött csomagokat a területileg illetékes postaszolgálat beszállítja az intézetbe, ahol néhány fogvatartott segítségével kipakolják a küldeményeket, s ezt követően megkezdődik a csomagok ellenőrzése. (Csomagvizsgáló gép, kézi és kapukeretes fémkereső, kábítószer-kereső kutya, adat-egyeztetés, csomagosztás.)

A csomag felbontása során ahhoz, hogy minden tiltott tárgyat, gyógyszert stb. megtaláljanak, aprólékos részletességgel kell minden küldeményt ellenőrizni. Így – többek között – a por alakú küldeményeket a csomagolóanyagból át kell önteni műanyagzacskóba, a cigarettás dobozokat, az édességeket és a többi becsomagolt küldeményt fel kell nyitni. A konzervek érintetlenségéről szemrevételezéssel és ún. súlykontrollal meg kell győződni, a száraz kolbászokat, szalámikat fel kell vágni, a tubusos küldemények (ketchup, majonéz,

mustár, zsír, mogyorókrém, fogkrém, mosószer, öblítő stb.) tartalmát fém- vagy műanyagpálca segítségével kell vizsgálni, a lábbelik esetleges preparálásáról meg kell győződni, a zsebrádiókat technikusok segítségével ellenőrizni kell, az írószereket szét kell nyitni stb.

### Kulturált csomagvizsgálót?

Ezeket a sokszor már a csomagbon-tás kulturáltságát megkérdőjelező vizsgálati formákat azért kell alkalmazni, mivel több száz példa – amelynek köre folyamatosan bővül – bizonyítja azt, hogy a hozzátartozók fantáziája a til-



tott tárgyak elrejtésében határtalan. A csomagok ellenőrzése során találtunk már dohányban, zsírban, mogyorókrémekben, tubusos küldeményben, konzervben, szemenként csomagolt cukorkában, kolbászban, mézes puszdedliben elrejtve, egészségügyi papírba, cigarettahüvelybe betekerve, írószerben, hónalj-stiftben elhelyezve rengeteg nyugtatót, testépítő szert, kannabisz-származékot, cipőtalpba, kistrádióba, szappanba beépítve mobiltelefonokat stb.



Csomagellenőrzés alkalmával esetenként a tiltott dolgok tekintetében veszteség éri úgy a hozzátartozót, mint a fogvatartottakat, mivel vannak olyan tárgyak, anyagok, amelyek letétbe helyezhetők, hazaküldhetők a fogvatartott költségén, vagy beleegyezésével megsemmisítésre kerülnek.

## A tiltott dolgok „piaci” ára

A tiltottnak minősülő dolgok bejuttatása sok esetben nemcsak közvetlen módon „szolgálja tiltottan” az érintettet, hanem a tárgy értékesítésre kerülhet, tartozást egyenlíthet ki, a börtönön belüli erővonalakat erősítheti stb.

Ezeknek az anyagoknak, eszközöknek az ára – ugyanúgy, mint a polgári életben – a kereslet-kínálat függvényében változik:

- |                                       |                    |
|---------------------------------------|--------------------|
| – 1 db rivotril (nyugtató) értéke:    | 100 – 500 Ft       |
| – 1 db testépítő tabletta értéke:     | 100 – 800 Ft       |
| – Az E és B vitamin kapszulák értéke: | 50 – 150 Ft        |
| – A mobiltelefon értéke:              | 20 000 – 60 000 Ft |

Természetesen a forintosított változatot nem a szó szoros értelmében kell venni, mivel a pénz – tapasztalataink szerint – csak esetenként van jelen a börtönben, hanem inkább cserekereskedelem formájában fogalmazódik meg az érték (pl. 1 db nyugtató hány cigarettával vagy kávéval egyenlő értékű).

## A csomag mindenkinek sokba kerül

### 1. A hozzátartozónak:

- egy 5 kg-os csomag feladási költsége 830 Ft
- a csomagolóanyag beszerzése, megvásárlása
- a bevásárlás költsége – az üzleti árak függvényében
- egyéb rizikótényezők (túlsúly esetén, valamint a fogvatartott más intézetbe szállítása esetén a csomag visszaküldése, majd újbóli feladása; a nem engedélyezett dolgok megsemmisítése)

### 2. A fogvatartottnak:

- a csomagellenőrzés kellemetlenségei (darabolás, megbontás, átöntés stb.)



- a nem engedélyezett dolgok megsemmisítése vagy a fogvatartott saját költségén történő visszaküldése

### 3. A bv. intézetnek:

- a csomagellenőrzés, -osztás a személyi állomány több tagjának munkaidejét köti le
- a szolgálati kutya e célra történő igénybevétele
- a technikai eszközök használata
- tárolási költségek
- a csomagolóanyagban lévő adatok megsemmisítése

## Csomag vagy kiétkezés?

Ennek a kérdésnek az indokoltsága egyértelmű, hiszen – mint a bevezetőben már jeleztem – a csomag már nem tölti be eredeti funkcióját, ezen túlmenően mindenkinek sokba kerül, és nem kevés kellemetlenséget, munkát okoz, nem beszélve az áruválaszték szűkösségéről. Mivel a kapcsolattartásnak ez a formája igen hosszú múltra tekint vissza, nem könnyű meggyőzni sem a hozzátartozókat, sem a fogvatartottakat arról, hogy ezt kiváltandó van gazdaságosabb, nagyobb kínálati lehetőséget biztosító vásárlási forma: az intézeti boltban történő vásárlás.

Amennyiben a csomagküldés megszüntethető lenne, úgy azt a fentiekben jelzettek szerint mindenki nyereségként könyvelhetné el.

A csomag helyettesítésére a megoldás kézenfekvő. A bv. intézetekben működő üzletekben mindenki kivásárolhatná a csomagot. Ez azt jelenti, hogy a mai értéken kb. 10 000 Ft-ot küldene be a hozzátartozó – külön megjelölve, hogy ezt az összeget vásárlásra szánja, amellyel a fogvatartott gazdálkodhat.

Ennek előnyei a következők:

- a havonta több alkalommal való vásárlás lehetősége
- szélesebb árukínálat biztosítása hasonló árfekvésekkel
- olyan termékek megvásárlásának a lehetősége, amelyek csomagban nem küldhetők be (tejtermékek, gyümölcsök, gyorsan romlandó áruk stb.)
- a jelenleginél olcsóbb megoldás (a hozzátartozónak 1 db 5 kg-os csomag feladása 830 Ft-ba, gyors utalvánnyal 2 290 Ft-ba kerül, ezzel szemben 10 000 Ft feladása 390 Ft költséggel jár)
- a csomagbontás és -ellenőrzés kellemetlenségeinek megszűnése
- az intézeti boltban való vásárlás az ésszerű gazdálkodást segíti, továbbá



– valós élethelyzetet biztosít, ezáltal segíti a reszocializációt

A csomagküldés megszüntetése – a kapcsolattartás e formájának múltja miatt – az esetleges törvénymódosítás előtt komoly meggyőző munkát kíván a büntetés-végrehajtás részéről úgy a fogvatartottakat, mint a hozzátartozókat érintően. Ennek lehetséges formáit a hozzátartozók esetében a körlevélben való értesítésben, részletes tájékoztatásban látom, míg a fogvatartottak meggyőzését a vezetők által tartott fórumok, a nevelők általi csoportos és egyéni foglalkozások keretében látom megnyugtatóan és eredményesen kivitelezhetőnek.



### Véggövetkeztetés

A törvény által biztosított csomagküldés – mint a kapcsolattartás erősítését célzó lehetőség – a fentiekben részletezettek alapján erőteljesen értékét veszítette, eredeti funkcióját nem tudja betölteni, a csomagküldést egyre többen tiltott dolgok bejuttatására használják, továbbá az a költségek tekintetében sem versenyképes.

Mindezek alapján erőteljes megfontolás tárgyává kell tenni ennek a kiváltását egy korszerűbb, a különböző célokat jobban szolgáló megoldási formával.

Ennek támogatásához szeretném megnyerni elsősorban a büntetés-végrehajtás teljes személyi állományát, majd ezt követően elöljáróinkat, és mindezek birtokában reményemet fejezem ki, hogy a változtatás szükségességét a törvényalkotók is kellőképpen indokoltnak fogják tartani. E tekintetben optimizmusom töretlen.

*Fotó: Budapesti Fegyház és Börtön archívum*

Bárány Zoltán

# A rendőrség szerepe és feladatai a büntetés-végrehajtás biztonságos működésében\*

A rendőrség tevékenységét a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIX. törvény (Rtv.) szabályozza, amely egyben felhatalmazást ad más állami, önkormányzati, valamint gazdálkodó és társadalmi szervezetekkel történő együttműködésre.

A büntetés-végrehajtás és a rendőrség bűnügyi és közbiztonsági együttműködését szabályozó normák a következők:

- 6/2001. (IK. 12.) IM-BM együttes utasítás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság, illetve szerveik együttműködéséről.
- 2/2002. (VIII. 23.) BVOP-ORFK együttes intézkedés, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság, illetve szerveik együttműködéséről szóló 6/2001. (IK. 12.) IM-BM együttes utasítás végrehajtásáról.
- Minden rendőrségi területi szerv (BRFK, NNI, továbbá megyei szervek) az illetékségi területén található büntetés-végrehajtási intézettel külön megállapodást köt közrendvédelmi, valamint bűnügyi feladatok végrehajtására.
- 14/2003. (III. 31.) ORFK intézkedés az Országos Rendőr-főkapitányság és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága között a Védelmi Programból eredő közös és kölcsönös feladatok végrehajtására megkötött együttműködési megállapodás kihirdetésére.

Az új miniszteri utasítás koordinációja folyamatban van, hatálybalépését követően a végrehajtását szabályozó normák módosítása következik. A rendőrségi területi szervek az illetékségi területeken található büntetés-végrehajtási intézetekkel évente felülvizsgálják a megkötött együttműködési megállapodást, és a vizsgált időszak tapasztalatainak figyelembevételével indokolt esetben módosítják azt.

A büntetés-végrehajtási intézeteken belüli biztonsági feladatok fenntartása alapvetően három területre bontható szét:

- rendészeti (közrendvédelmi) feladatok,
- bűnügyi feladatok,
- bűnügyi feladatokon belül Tanúvédelmi Szolgálat speciális feladatai.

## Rendészeti feladatok

A büntetés-végrehajtás számára a bv. szerveken (intézeteken, intézményeken) belül bekövetkezett rendkívüli események

\* „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” című konferencián elhangzott – Kedves Imre által tolmácsolott – előadás szerkesztett változata.

- robbantással fenyegetés,
- terrorcselekmény,
- fogolyszökés,
- fogolyzandulás,
- közveszélyokozás,
- elemi csapás,
- egyéb rendkívüli esemény

felszámolása, elhárítása, a biztonság helyreállítása jelenti a legnehezebb, legösszetettebb rendészeti feladatot.

Kötelező a rendőri segítség igénybevétele a fogvatartottak, vagy más személyek által elkövetett súlyos rendkívüli események felszámolása, vagy a következmények elhárítása érdekében a következő esetekben:

- robbantással fenyegetés,
- terrorcselekmény,
- fogvatartottak kitörése – a kitörés megakadályozása,
- a büntetés-végrehajtási intézet megszállására a fogvatartottak által – a romboló cselekményekre irányuló tevékenység leküzdése, a káros következmények elhárítása,
- a büntetés-végrehajtási intézetet fenyegető külső támadás.

Ezekben az esetekben a beavatkozó egység kikerzését követően a rendőrség veszi át az irányítást.

A büntetés-végrehajtási intézet parancsnokának lehetősége van segítségkérésre a következő esetekben:

- a büntetés-végrehajtási intézet rendjének, nyugalmanak közterületről történő megzavarása esetén;
- fogvatartottak szállítása alkalmával, üzemképtelenné vált gépjármű biztosításához az akadály elhárításáig;
- fogvatartottakat szállító jármű közlekedési balesete esetén soron kívüli intézkedés és biztosítás kérése a továbbhaladáshoz;
- a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokának kezdeményezésére az általános közúti ellenőrzés során a rendőr a lehető legrövidebb ideig korlátozza a jármű vezetőjét a továbbhaladásban, kivéve, ha fokozott ellenőrzési feladatot lát el. A szállítóeszköz belső rácsrendszere fokozott ellenőrzés során sem nyitható ki;
- a parancsnok hatáskörébe tartozó nyomozás vagy fegyelmi eljárás és szabálysértési eljárás kapcsán az eljárás befejezéséhez szükséges bűnügyi, technikai eszközök biztosítása;
- fogvatartott vagy fogvatartottak útvonal-biztosítása, rendőrségi felvezetése, bírósági tárgyalás, külkórházi kihelyezés, rendelőintézeti előállítás, temetés, súlyos beteg hozzátartozó meglátogatásának biztosítása, amennyiben a büntetés-végrehajtás a kísérést saját erőből nem tudja megoldani – a büntetés-végrehajtási intézet tagjainak, valamint a fogvatartottaknak az életét, testi épségét közvetlen veszély fenyegeti, valamint a fogvatartott/fogvatartottak kiszabadítására irányuló erőszakos cselekmény elkövetésének közvetlen veszélye áll fenn.

A területi szervek között megkötött együttműködési megállapodások rögzítik, hogy a rendkívüli események elhárítása, leküzdése céljából közös törzsvezetési gyakorlatot kell meghatározott időszakonként végrehajtani. Ennek keretében a rendőrség speciálisan felkészített bevetési egységei a büntetés-végrehajtás egységeivel közösen az intézetben belüli túszejtés, terrorcselekmény, fogolyzandulás következményeinek felszámolása érdekében szimulációs gyakorlatokat hajtanak végre. Az alapvető feladatok végrehajtása mellett az a cél, hogy a rendkívüli esemény leküzdésére kijelölt állomány megfelelő helyismerettel rendelkezzen az intézeteken belül.

Említést érdemel, hogy van olyan büntetés-végrehajtási intézet, amely kérte, hogy a büntetés-végrehajtás erre kijelölt állományát a rendőrség bevetési kiképzésben részesítse. Ennek a kérésnek eleget téve a rendőrség havonta két alkalommal épületharcászati, taktikai és közelharc-kiképzést tart a büntetés-végrehajtási intézet akciócsoportjának.

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az együttműködések jelentős százállékban a kísérések végrehajtásában jelentkeznek. Annak függvényében, hogy a kísért személy vagy személyek milyen kockázatot jelentenek, mérlegelést követően állapítják meg a kísérésben résztvevő személyi állomány létszámát, valamint azt, hogy a kísérés közrendvédelmi állománnyal, vagy kizárólag csak speciálisan kiképzett bevetési állománnyal hajtható végre. Példaként említhető kórházba szállítás esetén a szökés, szökötés kockázata.

## Bűnügyi feladatok

A rendőrség a következő bűnügyi feladatokat látja a büntetés-végrehajtási intézetekben:

- A rendőrség nyomozást folytat a büntetés-végrehajtási intézetben belül elkövetett bűncselekmények felderítése érdekében a hatásköri szabályok figyelembevételével,
- nyomozati cselekmény hajt végre megkeresés alapján,
- titkos információgyűjtést folytat a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIX. törvény felhatalmazása alapján.

A biztonság szempontjából külön meg kell említeni a büntetés-végrehajtási intézetekben végrehajtott előzetes letartóztatásokat. 2005. január 1-től a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 135 §. (1) bek. úgy rendelkezik, hogy a felnőtt korú terheltekkel szemben elrendelt előzetes letartóztatást büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Ennek következtében velük szemben a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet szabályait – nem pedig a Rendőrség Fogdaszolgálati Szabályairól szóló 19/1996. (VIII. 23.) ORFK utasítást – kell alkalmazni. A kialakult gyakorlat szerint a büntetőeljárás szakaszától függően az ügyész, illetve a bíróság dönt az előállításról, a nyomozó szervek részére történő kiadásról, az intézetben való kihallgatásról. Ennek alapján a nyomozó hatóság a rendelkezési jogkör gyakorlójának engedélyével, az intézettel egyeztetett időpontban, kihallgatja a letartóztatottat. Az irányadó gyakorlat szerint az intézetben történő kihallgatásról rendelkezni kell. A különböző eljárási cselekményekre a szállítást az eljáró hatóság hajtja végre, vagy indokolt előterjesztéssel kezdeményezi a letartóztatott kiadását rendőrségi fogdába.

A büntetés-végrehajtással folytatott gyakorlati együttműködés során mindenképpen említést érdemel a rendőrségnek a büntetés-végrehajtási intézetek biztonsága érdekében folytatott megelőzési, felderítési tevékenysége. Alapvetően ez a büntetés-végrehajtási intézet biztonságos működése érdekében a prevenciós tevékenységet takarja. Szökések, zendülések, túszejtések megakadályozása, tiltott eszközök (a teljesség igénye nélkül például szűrő, vágó eszközök, mobiltelefonok, tudatmódosító szerek) felkutatása, vagy ezeknek az intézetbe történő bejuttatásának megakadályozása.

### Tanúvédelmi feladatok

Az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló törvény felhatalmazása alapján az Országos-rendőrfőkapitányság és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága együttműködési megállapodást kötött a Védelmi Programból eredő közös és kölcsönös feladatok végrehajtására.

Ennek keretében:

- a Tanúvédelmi Programba felvett személy büntetés-végrehajtási intézeten belül biztonságos elhelyezéséről és őrzéséről kell gondoskodni,
- gondoskodni a levelezési, csomag- és látogató-fogadási rendjéről,
- speciális házirend kialakítása,
- adatzárlat elrendelése, melyről értesítik a BVOP-t,
- kidolgozzák a tanúvédelmi Szolgálat és a BVOP közti tájékoztatás és információcsere rendjét az érintett fogvatartottra vonatkozóan,
- kidolgozzák az érintett fenyegetettségének megváltozása esetén a szükséges intézkedéseket,
- indokolt esetben a Tanúvédelmi Szolgálat gondoskodik a védett személy szállításáról.

Papp Géza

## Az ügyvédi és fogvatartotti jogok érvényesítésének aktuális kérdései<sup>1</sup>

A 2005. január 1-jén bekövetkezett jogszabályi változások jelentősen kibővítették a büntetés-végrehajtás feladatkörét.<sup>2</sup> Míg korábban az előzetes letartóztatás végrehajtására fő szabályként a rendőrségi fogdában került sor, addig ma csak kivételes esetben – az ügyész, illetve a bíróság rendelkezése alapján –, meghatározott időtartamban helyezhető el a letartóztatott személy a rendőrség fogdjájában. A büntetés-végrehajtási intézet vált az előzetes letartóztatás végrehajtási helyévé, a letartóztatásban lévő személyek száma jelentősen megnőtt a büntetés-végrehajtási intézetekben. Az új helyzet kihívást jelentett mind a büntetés-végrehajtás, mind pedig az ügyvédség részére. Az ügyvédek a szabályozás módosulását megelőzően elvtve jártak az intézetekben, az elítélteket felkeresők száma nem volt jelentős. (A későbbiekben kizárólag az előzetes letartóztatás körébe eső kérdéseket érintem.)

A büntetőeljárás szabályai szerint a fogva lévő terhelt jogosult arra, hogy a védőjével, ha külföldi állampolgár, az államának konzuli képviselőjével a kapcsolatot felvegye, vele írásban és szóban ellenőrzés nélkül érintkezzék.

Hozzá tartozójával vagy – az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig az ügyész, azt követően a bíróság rendelkezése alapján – más személlyel szóban, személyesen felügyelet mellett, írásban ellenőrzés mellett érintkezhet. Ezek azok az alapvető jogosultságok, amelyek érvényesülését a büntetés-végrehajtási intézetekben biztosítani kell.

A büntetőeljárás alapelveiből és a kényszerintézkedés jellegéből eredően a kényszerintézkedés foganatosítása a védelemhez való jogot nem korlátozhatja. Fogva lévő terhelt esetében a védelem kötelező. Ebből következik, hogy minden előzetes letartóztatásban lévő személy rendelkezik védővel. A védő megbízás, illetve a hatóság kirendelése alapján jár el. A korábbi években a jogvédő szervezetek okkal tették szavá, hogy a kirendelt védők nem tartanak kapcsolat az előzetes letartóztatásban lévő terheltekkel. Elsősorban anyagi okokra volt visszavezethető a kirendelt védők hanyagsága, mivel az ügyvédi beszélőkért díjazás nem járt, és a kirendelt védő a beszélővel felmerült költségei megtérítésére sem tarthatott igényt. A büntetés-végrehajtási intézeteket nagyobb részt a meghatalmazott védők látogatták. Gyökeres fordulatot hozott a kirendelt védők díjának legalább részbeni rendezése.<sup>3</sup> Az ügyvédség létszámának gyors emelkedése is

1 „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

2 Be. 135. § (1) bek.

3 7/2002. (III. 30.) IM r. 6. §

hozzájárult ahhoz, hogy a kirendelt védők hasonló sűrűséggel keresik fel védenceiket, mint a meghatalmazás alapján eljárók. Jelenleg elmondható, hogy a védők megfelelő gyakorisággal tartanak kapcsolatot a fogva lévő védenceikkel.

A nagy számú előzetes letartóztatásban lévő személy elhelyezése a büntetés-végrehajtást új intézet létrehozására – Venyige utcai objektum – , illetve a meglévő épületek átalakítására készítette. A büntetés-végrehajtás az ügyvédi beszélő helyiségek számát jelentősen megnövelte. A Venyige utcában a beszélők lebonyolítása új formában történik. Nem a fogvatartottat mozgatják, hanem a védő – önállóan – keresi fel a védence zárkájához legközelebb eső ügyvédi beszélő helyiséget. A rendszer bevált. A büntetés-végrehajtás intézetet nem terheli a fogvatartott belső mozgatása, az ügyvédnek nem kell várakoznia a terhelt elővezetésére. Tapasztalatom szerint megfelelő számban állnak rendelkezésre beszélő helyiségek.

A többi intézetben a fogvatartottakat kísérik a beszélő helyiségbe, amely személyzetet és időt igényel. Általában zökkenőmentesen zajlik a beszélők lebonyolítása. A helyiségek kialakítása lehetővé teszi, hogy a terhelt és a védő szóban és írásban ellenőrzés nélkül érintkezzen. A terheltet és a védőt elválasztó plexiablakon kialakított rés biztosítja az iratok átadását, ugyanakkor megakadályozza más tárgyak be-, illetve kijuttatását.

A beszélők bonyolítása során a gyakorlatban előforduló súrlódások leginkább a lét-szám gondokra vezethetők vissza. A büntetés-végrehajtás nem rendelkezik kellő számú és képzettségű személyzettel; az ügyvédi kar pedig nem bír jogszabályi lehetőséggel az ügyvédek számának korlátozására.

Az ügyvédek részéről a leggyakrabban szabályszegés a hozzátartozók által írt levelek be-, illetve a terhelt által a hozzátartozókhoz írt levelek kijuttatása. Az ellenőrzés lehetősége a büntetés-végrehajtás részéről korlátozott, mivel a terhelt a védőjével írásban ellenőrzés nélkül érintkezhet. A terheltnél lévő, a védekezés körébe eső iratok átvizsgálása – az én értelmezésem szerint – nem lehetséges. Hasonlóképpen nem megengedett a védő iratainak ellenőrzése. A törvényi kivételekről<sup>4</sup> most nem ejtek szót.

A „tiltott” levelezés elősegítése sok megbízó esetében mintegy elvárásként jelentkezik. A levelek általában nem rendelkeznek olyan tartalommal, amely a büntetőeljárás érdekeit sértené. A védő egyébként is átadhatja a szóbeli üzeneteket, a leveleket akár fel is olvashatja. A terheltek vallomásaikat egyeztetethetik, tehát annak sincs akadálya, hogy tettestárstól származó üzeneteket a védő átadja. A közelmúltban nem találkoztam olyan esettel, hogy védő levélen kívül más dolgot kívánt volna be-, illetve kijuttatni.

A levél átadása a hatályos jog és az intézet szabályait sérti. A levelezésre általában felelősség okán derül fény, amikor a védő a táskáját, az iratait az intézetben hagyja, és az elérhetőség, azonosítás céljából azokat a büntetés-végrehajtási alkalmazott átvizsgálja, a levelet megtalálja. Az ilyen eseteket az intézet valamelyik vezetője jelzi az illetékes kamarának. A bejelentés alapján a kamarák elnökei az előzetes vizsgálatot ál-

---

**4** Be. 201. § (4) bek.



talában elrendelik. Az ügyvédi hivatás szabályai<sup>5</sup> ugyanis kötelezően előírják az ügyvédeknek az intézeti rendelkezések betartását. Az ilyen jellegű ügyekben fegyelmi intézkedés alkalmazására, vagy pénzbüntetés kiszabására kerül sor.

A büntetés-végrehajtás, illetve a kamarák közötti „levélváltás” másik gyakori oka a védő és a büntetés-végrehajtási dolgozó közötti vita. Amint azt már említettem, a kamaráknak tagjaik sorába fel kell venniük azokat a személyeket, akik a szükséges végzettséggel és feltételekkel rendelkeznek. Az alkalmasság vizsgálata nem megengedett. Egyedüli lehetőséget a törvény a közbizalomra való érdemtelenség esetében enged. Az ügyvédség személyi összetétele, felkészültsége adott.

A büntetés-végrehajtás azonban vizsgálhatja az alkalmasságot, sőt meghatározhatja az egyes szolgálati helyekkel szembeni elvárásokat. A be- és kiléptetést végzők személyének kiválasztása önmagában megelőzheti a konfliktusok kialakulását. Egyes intézetekben állandó összetételű az ezeken a helyeken szolgálatot teljesítő személyi állomány. Így a büntetés-végrehajtási dolgozók és az ügyvédek között korrekt munkakapcsolat alakult ki. Mind a két fél ismeri – a szükséges mértékben – a másik feladatát, a „játékszabályokat”. A konfliktus kiváltója leggyakrabban a megalázó hangvétel, a szerepek félreértése. Az ügyvéd nem előljárója a büntetés-végrehajtási dolgozónak, de nem is fogvatartott vagy a fogvatartott hozzátartozója (látogatója). Nehezen kezelhető, ha a büntetés-végrehajtási dolgozó azt közli a védővel, hogy „amíg maga itt bent van, addig azt csinálja, amit én mondok”. A büntetés-végrehajtás az oktatás során kiterhetne arra – feltehetően ki is tér –, hogy a védő közfeladatot ellátó, a büntetőeljárásban részt vevő személy, aki munkavégzés céljából keresi fel az intézetet.

Az ügyvédek (védők) beléptetésekor figyelemmel lehetne lenni arra, hogy a védő és fogvatartott közvetlenül nem érintkezik, a két személy egymástól fizikailag elkülönített. A védő mozgása csak az intézet meghatározott részére terjed ki, és vagy közvetlen módon, vagy technikai eszközzel ellenőrzött.

Az elmúlt évben rendszeresen érkeztek jelzések, hogy a Gyorskocsi utcai objektumot felkereső védőkkel szemben a belépéskor, de a kilépéskor is alkoholszondás vizsgálatot alkalmaznak. Az ilyen intézkedések okszerűen a helyzet elmérgesedéséhez vezethetnek. Az értelmetlen és sértő magatartás megszüntetése érdekében a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka és a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke személyesen találkozott. A megbeszélés azt igazolta, hogy tárgyyszerű tájékoztatás, az érdekek kölcsönös figyelembevétele a jogalkalmazás olyan módját eredményezi, amely mind a két fél számára elfogadható.

A fenti eset kapcsán szót érdemel a „genius loci”, a hely szelleme. Érdemes lenne vizsgálni, hogy mely intézetek esetében gyakoribbak a konfliktushelyzetek.

A védő munkáját nagyobb részt az irodáján kívül végzi: a rendőrségen, az ügyészségen, a bíróságon, a büntetés-végrehajtási intézetben. Az ügyvéd idejét jórészt nem maga osztja be, mivel többnyire értesítésre vagy idézésére jelenik meg. Így számunkra az idő, a kiszámíthatóság fontos tényező.

Az ügyvédi beszélők lehetséges ideje ma egybeesik a tárgyalások és felfogadások időpontjával. A fogvatartott a nap huszonnégy órájában az intézetben tartózkodik, vele – a kötelező pihenőidő leszámításával – bármikor lehet beszélni. A beszélők lebonyolításában résztvevő büntetés-végrehajtás dolgozók munkaidő beosztása az ügyvédség előtt nem ismert. Nem tartom azonban kizártnak, hogy a jelenlegi szűkös keretek közös akarattal tágíthatók. A lehetséges időtartam meghatározásának újragondolása nem elvetendő kérdés. A két testületnek, a büntetés-végrehajtásnak és az ügyvédségnek közösen kellene áttekintenie, miként lehetne még gördülékenyebb az együttműködés közöttük.

Szót érdemel a beszélő helyiségek állapota, felszereltsége. A helyiségek összességükben megfelelők, kulturáltak. Néhányukban rongálás nyoma látható. Nem ismert előttem, hogy ezeket a helyiségeket a büntetés-végrehajtás egyéb célra használja-e, de a párkányon lévő feliratok és vésetek egy része nem hagy kétséget afelől, hogy az ügyvéd keze munkája. Egyes helyiségekben a világítás néha nem működik, vagy a fényerő nem megfelelő. A téli időszakban elkelne egy ruhafogas is. A technikai feltételek – az apróbb hiányosságok ellenére – alapvetően biztosítottak a beszélők lefolytatásához.

A büntetés-végrehajtás vezetői felajánlották közös szakmai program megrendezését, melyet csak támogatni lehet. Az időnként megtartandó közös fórum lehetőséget adna mindkét félnek arra, hogy megismerkedjenek az egymást foglalkoztató kérdésekkel, a szakmákból fakadó sajátos gondolkodásmóddal. A beszélgetés biztosítaná mindkét oldalnak a részletek felvetését is.

A büntetés-végrehajtás és az ügyvédi kar vezetői között fennálló hagyományosan jó kapcsolat az alapja annak, hogy a jogértelmezés kérdésében nincs vita, az együttműködés a két testület között zavartalan. Az ügyvédi karnak az a tapasztalata, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek maradéktalanul biztosítják az előzetes letartóztatásban lévő terhelteknek az eljárási jogaik gyakorlását.

Csordás Sándor

# A biztonság régi és új szerepe a büntetés-végrehajtásban

Az utóbbi években világszerte olyan események történtek, amelyek szükségessé tették a biztonsággal kapcsolatos elmélet és gyakorlat átértékelését. Mindezek hatással vannak a büntetés-végrehajtás biztonságára is. Ugyanakkor a büntetés-végrehajtás területén zajló változási folyamatok is megkövetelik a biztonság szerepének újraértelmezését. Ennek során azonban az új fejlemények mellett meg kell tartani a jól bevált régi elemeket is. Jelen dolgozatomban a biztonság új értelmezésének felhasználásával globális áttekintést kívánok nyújtani a büntetés-végrehajtás biztonsági rendszeréről.

## 1. A biztonság általános fogalma, valamint a fogvatartás biztonságának fogalmi elemei

1.1. A társadalomban minden személy és minden szervezet alapvető joga, hogy biztonságban éljen, létezzen és tevékenykedjen. Az emberek személyi biztonságához való jogát nemzetközi egyezmények<sup>1</sup> deklarálják, és az Alkotmány<sup>2</sup> is biztosítja azt.

A biztonság az emberi élet alapvető létszükséglete, az élet minden mozzanatánál jelen van. Az egyes emberek, a családok, a kisebb-nagyobb közösségek, az egész társadalom és az egész emberiség csak megfelelő biztonságban létezhet.

**A biztonság a veszéllyel együttesen értelmezhető.** A biztonság és a veszély az élet minden mozzanatánál együttesen van jelen, egymással kölcsönös kapcsolatban álló ellentétpár.<sup>3</sup> Más megfogalmazásban: az emberi tevékenységnek nincs egyetlen mozzanata sem, ahol veszélyek és kockázatok ne jelentkeznének.<sup>4</sup> A biztonság akkor érvényesül megfelelően, ha a veszély lehetősége minimálisan csökken, ha viszont a veszély eluralkodik, akkor a biztonság lehetetlenné válik.

A biztonság állapota mindig a veszély kiküszöbölésének fokától függ. Abszolút biztonság elméletileg nem létezik, mert az összes lehetséges veszélyforrás teljes kiküszöbölése lehetetlen. Még a legbiztonságosabbnak tűnő helyzetekben is jelen van a veszély, illetve a kockázat valamilyen csekély lehetősége. Veszélynek nevezzük azt az ál-

1 Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 3. cikke, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 9. cikke, az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikke.

2 Az Alkotmány 55. § /1/ bekezdése: „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra...”

3 Csordás Sándor: Objektumvédelem I. Szerkesztette: Nán Jenő. Alfa kiadó, Budapest, 1996. 82. old.

4 Finszter Géza: A rendőrségek megvalósult reformja. Kriminológiai Közlemények 63. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2007. 101. old.

lapotot, amely valamilyen társadalmilag elfogadott érték sérelmét okozhatja, kockázaton pedig a sérelem bekövetkezésének a valószínűségét értjük.<sup>5</sup>

A veszély konkrétan különböző szinteken létező veszélyforrásokban testesül meg, amelyek a körülmények alakulása folytán állandó változásban vannak. Egyes veszélyforrások megszűnhetnek, valamint új veszélyforrások keletkezhetnek.

A jelenkori világunk biztonságát veszélyeztető tényezőkkel az ENSZ is foglalkozik. Az 1994-ben végzett kutatás eredményeképpen készített ENSZ Fejlesztési Program a biztonságot veszélyeztető tényezőket két szinten osztályozza:

1. lokális szinten jelentkező veszélyforrások:
  - a) a gazdasági biztonságot,
  - b) az élelmiszer biztonságot,
  - c) az egészséget,
  - d) a természeti környezetet,
  - e) a személyes biztonságot,
  - f) a közösségi biztonságot,
  - g) a politikai biztonságot veszélyeztető tényezők;
2. globális szinten jelentkező veszélyek:
  - a) a népességnövekedés,
  - b) a globális szintű jövedelemkülönbségek,
  - c) a növekvő migráció,
  - d) a természeti környezet pusztulása,
  - e) a kábítószer-kereskedelem,
  - f) a nemzetközi terrorizmus.<sup>6</sup>

A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat 2. cikkelye megállapítja, hogy „lényegesen megnőtt és összetettebbé vált a kockázatok és veszélyforrások köre”. A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról szóló 2073/2004. (IV. 15.) Korm. határozat II. fejezete kimondja, hogy „az átrendeződő nemzetközi rendszer sajátossága, hogy abban egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű fenyegetések. Az új típusú fenyegetések és kihívások változatosabbak, kevésbé láthatók és előre jelezhetők. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódása. A kockázati tényezők globális, regionális és belső szinten, de általában nem egymástól elkülönülten, hanem egyszerre és egymást erősítve jelentkeznek.”

A biztonság negatív megfogalmazásban a veszélyek és kockázatok hiányát jelenti. **A biztonság általánosságban** veszélyektől, bántódástól mentes, zavartalan, nyugalmi állapotot jelent. Az életviszonyoknak, dolgoknak olyan rendje, olyan állapot, amelyben zavarnak, veszélynek, kellemetlen meglepetésnek nincs, vagy alig van lehetősége, amelyben ilyentől kevésbé kell tartani.

<sup>5</sup> Finszter Géza i. m. 101. old.

<sup>6</sup> Kondorosi Ferenc: A biztonság új dimenziói. Börtönügyi Szemle 2006. 4. szám 4-5. old.

A biztonság általános fogalma a veszélyek és kockázatok struktúrájához igazodva, illetve abból következően globális, regionális és belső (országos) szinteken realizálódik.

A biztonság általános fogalma belső (országos) szinten minden személy és közösség esetében érvényesül, ugyanakkor mégsem általában, hanem mindig konkrét formában jelenik meg, vagyis valamely személy vagy közösség adott időben, helyen és körülmények közötti biztonsági állapotaként létezik.

A hagyományos értelemben vett, úgynevezett **strukturális biztonság**nak különböző szintjei különböztethetők meg, úgy mint általános, különös és egyes szintek.

Egy adott ország esetében az **általános szint** az ország külső és belső biztonsága. A belső biztonságon belül szintén általános szinten van jelen a közbiztonság, a környezet biztonsága, a szociális biztonság, a jogbiztonság stb. Az általános biztonsági szinten különös jelentősége van a **közbiztonságnak**, amely a társadalmi együttélés rendjének jogilag szabályozott olyan helyzetét jelenti, amelyben az egyes emberek és közösségek léte, tevékenysége, javai biztosítottak az illetéktelen támadásoktól. A közbiztonság akkor érvényesül megfelelően, ha a társadalom ellenőrzése alatt tudja tartani, illetve jelentős mértékben meg tudja akadályozni a súlyos társadalomellenes magatartásokat.

A **biztonság különös szintjét** képezik a különböző típusú társadalmi viszonyok, különböző szervezetek, illetve tevékenységfajták sajátos biztonsági körülményei. Például: a tűzbiztonság, a munkavégzés biztonsága, a vagyonbiztonság szinte minden szervezet esetében érvényesül. Tipikus biztonsági körülményei vannak például vegyi üzemeknek, a bankoknak, az áruházaknak, a kórházaknak, a börtönöknek stb.

A különös biztonsági szinten belül az **egyes konkrét szervezetek** sajátos biztonsági körülmények között léteznek. Például a börtönökre vonatkozó tipikus biztonsági körülmények az egyes börtönök esetében sajátosan érvényesülnek.

Az egyes szervezetek meghatározott célra szerveződött emberi közösségek, amelyek létesítményekkel (szaknyelven: **objektumokkal**), vagyontárgyakkal rendelkeznek. A létesítményekben emberek tartózkodnak, akik valamilyen tevékenységeket végeznek. Ennek megfelelően biztonságuknak három fő eleme különböztethető meg, úgy mint a személyi biztonság, a vagyonbiztonság és a tevékenység (működés) biztonsága:

- a személyi biztonság az emberek életére, testi épségére, egészségére, személyi szabadságára,
- a vagyonbiztonság a létesítmények, vagyontárgyak meglétére, sértetlenségére
- a működés biztonsága a feladatok, tevékenységek zavartalanására terjed ki.

Erre figyelemmel az **objektumok biztonsága** olyan helyzetet, állapotot jelent, amelyben az ott tartózkodó emberek élete, testi épsége, az anyagi javak léte, sértetlensége, továbbá az objektumok belső rendje, működése megfelelően biztosított a biztonságukat sértő vagy veszélyeztető cselekményekkel és eseményekkel szemben.

A **biztonságnak külső és belső oldalai** különböztethetők meg. A biztonság külső oldala azt jelenti, hogy az egyes objektumok biztonságát a külső körülmények is befolyásolják, ugyanakkor az objektum biztonsági állapota is befolyásolja a környezetét. A biztonság belső oldala az objektumon belüli biztonsági helyzetet foglalja magában.

A szakirodalomban megkülönböztetnek **objektív és szubjektív biztonságot**. Az objektív biztonság a valós biztonsági helyzetet jelenti, a szubjektív biztonság pedig ennek tükröződése az emberek tudatában. A szubjektív biztonsági érzet eltérhet az objektív biztonsági helyzettől. Az emberek alulértékelhetik a biztonságot, vagyis a kedvező valós biztonsági helyzetet bizonytalanságként élhetik meg. Amennyiben pedig a biztonsági helyzetet túlértékelik, vagyis a valóságnál jobbnak ítélik, úgy hamis biztonságérzet alakulhat ki bennük.

Napjainkban – a kockázati tényezők növekedése miatt – a biztonság kérdése egyre bonyolultabbá és fontosabbá válik. Egyre inkább érzékelhető, hogy a strukturális vagy horizontális<sup>7</sup> biztonságfogalom mellett a hangsúly az egyén és a közösség érdekeit szem előtt tartó, úgynevezett **humán biztonság** fogalomra tevődik át. „A hagyományos biztonságról a humán biztonságra helyezett hangsúly azt jelenti, hogy a biztonságot olyan átfogó fogalomként kell meghatározni, amely a katonai jellegű veszélyforrások mellett tartalmazza mindazokat a kockázatokat, amelyekkel az egyén korunkban szembesül, amelyek életét, mindennapjait befolyásolják. .... a humán biztonságfogalom nem veti el a hagyományos biztonság tárgyának szükségszerűségét, de a biztonság fogalmát új dimenziókkal bővíti ki. .... a **biztonság alanya már nem az állam, hanem az ember, mind individuális, mind pedig globális értelemben**. ... ez természetesen nem azt jelenti, hogy az állam biztonsága jelentéktelen lenne, tény azonban, hogy a 21. századra az egyént és a társadalmi közösségeket sokkal több veszélyforrás éri, mint az államot.”<sup>8</sup>

**1.2. A személyi biztonság**hoz való jog egyetemes jellegű, vagyis az ember hollététől függetlenül érvényesülnie kell. Így **a börtönben lévő embereknek is joguk van a biztonságos létezésre és tevékenységre**. Az ENSZ által kiadott „Minimum irányelvek a letartóztatott személyekkel való emberséges bánásmódról” ajánlásának gyakorlati alkalmazásáról készített nemzetközi kézikönyv is előírja: minden börtönvezetés elsődleges kötelessége biztosítani, hogy a börtön biztonságos legyen a fogvatartottak számára, akik kényszerűen laknak benne és az alkalmazottak számára, akik munkájukat végzik benne. A fogvatartottak és az alkalmazottak egyaránt biztonságban kell, hogy legyenek a személyi biztonságukat, életüket és egészségüket veszélyeztető minden tényezővel szemben, függetlenül attól, hogy mi a veszély forrása. A társadalom is elvárja, hogy tagjai biztonságban legyenek a fogvatartottak esetleges bűnözői tevékenységével szemben. Semmi sem lehet fontosabb, mint hogy **a börtön biztonságos legyen a fogvatartottak, az alkalmazottak és a környezet számára.**<sup>9</sup>

Az **egész börtönrendszer biztonsága** olyan állapot, amelyben az egyes börtönök a rendeltetésüknek megfelelően, zavartalanul működhetnek, a fogvatartottak és a személyzet jogai és kötelezettségei háborítatlanul érvényesülhetnek.<sup>10</sup> A börtönrendszer biztonságán belül megkülönböztethető:

7 Finszter Géza i. m. 102. old.

8 Kondorosi Ferenc i. m. 3. old.

9 Nemzetközi kézikönyv. ENSZ kiadvány, 1995. 13. old.

10 Fejes Imre – Csordás Sándor: Gondolatok a büntetés-végrehajtás biztonsági rendszeréről. Módszertani Füzetek [a Börtönügyi Szemle elődje] 1985. 1. szám 2. old.

- a fogvatartás biztonsága és
- a bv. intézetek mint védendő objektumok biztonsága.

**A fogvatartás biztonsága** az egyes fogvatartott személyek esetében érvényesül, amely kiterjed a fogvatartás fizikai tényére, a fogvatartott életének, testi épségének megővésére, valamint a bv. intézet, a környezet és más személyek védelmére az általa elkövethető veszélyes cselekményekkel szemben. A fogvatartás biztonsága a fogvatartott hollététől függetlenül mindenütt érvényesül, akár a bv. intézeten belül, akár azon kívül.

**A bv. intézet – mint objektum – biztonsága** azt jelenti, hogy az ott tartózkodó személyek élete, testi épsége, személyi szabadsága, az anyagi javak sértetlensége, valamint a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan ellátása a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően biztosított a biztonságot veszélyeztető cselekményekkel szemben.

Lényegében ezt fogalmazza meg az Európai Börtön szabályok (a továbbiakban: EBSZ) 49. pontja is, miszerint: a büntetés-végrehajtási intézetben a helyes rendet egyrészt a biztonsági és fegyelmi követelmények figyelembe vételével kell megtartani, a fogvatartottak számára olyan életfeltételeket biztosítva, amelyek tiszteletben tartják az emberi méltóságot...

**A börtönrendszer biztonságának külső oldala (security)** a szökések megakadályozásával és a visszaesés megelőzésével a társadalom védelmére és az igazságszolgáltatás gyakorlásának zavartalanására irányul (EBSZ 51. pont). A **biztonság belső oldala (safety)** pedig a bv. intézet belső rendjét, működését, az ott tartózkodó személyek védelmét szavatolja (EBSZ 52. pont).<sup>11</sup> A szabadságvesztés végrehajtási rendjében meghatározottak ugyanis csak megfelelő biztonsági körülmények között érvényesülhetnek, a büntetés-végrehajtási feladatokat is csak ilyen feltételek mellett lehet végrehajtani.

Mint a biztonság esetében általánosságban, úgy a börtönök biztonsága esetében is megkülönböztethető **az objektív biztonsági állapot és a szubjektív biztonsági érzet**. Az objektív biztonság a börtön biztonságának valódi állapotát jelenti, a szubjektív biztonságérzet pedig az ehhez való tudati és érzelmi viszony. Az objektív biztonság és a szubjektív biztonságérzet általában fedi egymást, de ez nem mindig van így. Ettől eltérhet a börtönben lévő, illetve az azzal kapcsolatba kerülő emberek biztonságához való viszonyulása. Az emberek a börtön objektív biztonsági helyzetét szubjektíven alul, illetve felül értékelhetik. Alulértékelés esetén a bv. intézetben lévő emberek még megfelelő biztonság esetén is bizonytalanságban érezhetik magukat. Felülértékelés esetén pedig hamis biztonságérzet alakulhat ki. Ennek különösen olyan veszélyei lehetnek, hogy a börtön személyzete biztonságosnak érezheti a börtön működését, ugyanakkor a rendkívüli események bekövetkezésének esélye magas fokú lehet.

## 2. A biztonságos működés alapelvei

**2.1. A szabadságvesztés végrehajtásának általános alapelvei** a bv. intézetek biztonságos működését is befolyásolják. Emellett a biztonság kiemelt fontosságából adódóan

<sup>11</sup> André Valloton: A szabadságvesztés büntetések végrehajtása a biztonsági elvek figyelembe vételével. Börtönügyi Szemle, 2006. 2. szám 42. old.

**sajátos alapelvek is érvényesülnek.** A biztonságos működés alapelvei meghatározó jelentőségűek a biztonsági rendszer kialakítására, a folyamatos biztonságos működésre, valamint a fogvatartás biztonságának egészére.

A Nemzetközi Büntető és Büntetés-végrehajtási Alapítvány Budapesten 2006. február 16-19. között megtartott eszmecsereje során fogalmazták meg azokat az **ajánlásokat**, amelyek irányadók a biztonságos működés alapelveinek meghatározásakor. Ezek az ajánlások a következők:

- Törekedjenek célszerű egyensúly kialakítására a személyzet és a fogvatartottak között a büntetés-végrehajtási létesítmények biztonságos, pontos és harmonikus működése érdekében;
- A fogvatartottak megfelelő rendszerben történő, diszkrimináció-mentes, ésszerű elosztása, annak érdekében, hogy a biztonság és a bánásmód szintjét a lehető legpontosabban lehessen a börtönközösség összetételéhez igazítani;
- Az arányosság elvének megtartása, illetve a személyi szabadság és autonómia csupán olyan mértékű korlátozása, hogy a korlátozások az intézmény biztonságához vagy megfelelő működéséhez elengedhetetlenek legyenek;
- Az intézet és a fogvatartottak igényeihez alkalmazkodó, több tudományágra támaszkodó biztonsági koncepciók kidolgozása, amelyek a büntetés többi célkitűzését is magukban foglalják, illetve tiszteletben tartják;
- Az emberre, a másik ismeretére, a kölcsönös tiszteletre, a harmonikus kapcsolatok kutatására és az egyén változásának előmozdítására alapuló dinamikus biztonsági elvek kidolgozása és elősegítése;
- A közvetlen biztonság követelményeinek összeegyeztetése a hosszú távú biztonság elősegítésével;
- A kiszámított kockázat elfogadása elvének megtartása valamennyi, a büntetés-végrehajtási rendszerrel és a büntetés-enyhítésekkel kapcsolatos döntéshozatal során.<sup>12</sup>

Az ENSZ Minimum Irányelvek, az Európai Börtön szabályok, a Nemzetközi Büntető és Büntetés-végrehajtási Alapítvány ajánlásai és a hatályos hazai jogszabályi előírások alapján a **biztonságos működés alapelvei** a következők:

- a szükségesség és arányosság elve,
- az egyéniesítés és a differenciálás elve,
- a komplexitás elve,
- a dinamikus biztonság elve,
- a közvetlen és a hosszú távú biztonsági követelmények összeegyeztetésének elve,
- a kiszámított kockázat elve.

**2.2. A szükségesség és arányosság elve** értelmében a bv. intézetek biztonságos működését, biztonsági rendszerét, valamint az egyes fogvatartottak esetében alkalmazandó biztonsági kezelési módokat úgy kell kialakítani, hogy **az megfeleljen az objektív biztonsági helyzetnek és követelményeknek.**

<sup>12</sup> André Valloton i. m. 47-48. old.



Az Alapvető Minimum Szabályok (a továbbiakban: AMSZ) 27. pontja e tekintetben meghatározza, hogy a fegyelmet és a rendet határozottsággal kell fenntartani, nem szabad azonban több megszigorítást alkalmazni, mint amennyi a biztonságos őrizethez és a rendezett közösségi élet megővéséhez szükséges.

Az EBSZ 51.1. pontja szerint: a konkrét fogvatartottakra alkalmazott biztonsági intézkedéseknek a fogvatartásuk biztosításához szükséges minimumnak kell megfelelnie. A Bv. tvr. 21. § /2/ bekezdése is azt írja elő, hogy a büntetés-végrehajtás rendjéhez szükséges fegyelmet kell fenntartani, a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 32. §-a alapján pedig: a bv. intézetben a fogvatartás törvényes végrehajtásához szükséges rendet kell fenntartani.

Fenti ajánlások és jogszabályi előírások alapján a **szükségesség elve olyan mértékű biztonsági korlátozásokat kíván meg, amely garantálja a fogvatartást és a bv. intézet belső rendjének fenntartását.** A biztonsági rendszer és a biztonsági intézkedések ugyanis alapvetően korlátozó jellegűek / (megszigorítások, ellenőrzések, stb.), e **korlátozószoknak azonban arányban kell állniuk a biztonsági helyzettel és követelményekkel.**

**A túlzott biztonságra törekvés vagy a szükségesnél csekélyebb biztonság egyaránt káros.** A túlzott biztonság csorbíthatja a fogvatartottak jogainak érvényesülését, gátolhatja a reszocializációs törekvéseket, és ellenállást válthat ki a fogvatartottakból. A fogvatartottak és a személyi állomány is csak az olyan „ésszerű **biztonságot**” fogadja el, amelynek jogosságát és értelmét látják. A szükségtelen, az aránytalan és az ésszerűtlen biztonság ellen nyíltan vagy burkoltan fellépnek. A megszigorító biztonsági intézkedések csak akkor indokoltak, ha megfelelő helyzetelemzésen alapulnak, és alkalmazkodnak az adott helyzethez.

Ugyanakkor a szükségesnél csekélyebb biztonság is bizonytalanságot idézhet elő, gátolhatja a büntetés-végrehajtási feladatok ellátását, fellazíthatja a fegyelmet, végső soron káoszhoz vezethet, és táptalaja lehet különböző rendkívüli eseményeknek.

A fogvatartottak és a személyi állomány is könnyebben elfogadja a biztonsági előírásokat, ha a bv. intézet vezetése tudatosítja velük azok szükségességét és értelmét. Az EBSZ 50. pontja is azt ajánlja, hogy a helyes rend és a biztonság követelményeinek fenntartásával a fogvatartottaknak engedélyezni kell, hogy megvitassák az általános fogvatartási feltételeikre vonatkozó kérdéseket, és bátorítani kell őket arra, hogy kommunikáljanak a bv. intézet vezetésével erről a kérdéstről.

**2.3. Az egyéniesítés és a differenciálás** – mint a szabadságvesztés végrehajtásának általános alapelve – a biztonságos működés terén különös súllyal érvényesül. Az AMSZ 63. pontja szerint is a fogvatartottak egyéniesítése és csoportosítása alapján a biztonsági követelmények differenciálódnak, nem szükséges a biztonság ugyanazon fokáról gondoskodni minden egyes csoport tekintetében. Célzerű és kívánatos különböző biztonsági fokozatokat létrehozni, nyitott és zárt intézeteket létesíteni. A 67. a) pont pedig a többi elítélte negatív hatással lévő fogvatartottak elkülönítését javasolja.

**A biztonság szempontjából az egyéniesítés és a differenciálás lényege akként foglalható össze, hogy nem szükséges minden fogvatartott részére ugyanolyan biztonsági körülményeket alkalmazni.** A fogvatartottakat megfelelő rendszerben célsze-

rű csoportosítani annak érdekében, hogy a bánásmódot és a biztonságot a csoportok összetételéhez és sajátosságaihoz lehessen igazítani. **A biztonsági rendszer tekintetében a differenciálás több szinten történik.**

Az első szintet a szabadságvesztés végrehajtásának fokozataira, valamint a más jogcímeneken fogvatartottakra (előzetesen letartóztatottak, elzárásra beutaltak, idegenrendészeti őrizetesek stb.) vonatkozó szabályok jelentik. A Bv. tvr. 25. § /2/ bekezdése határozza meg, hogy a szabadságvesztés egyes fokozataiban eltérő az elítéltek elkülönítése a külvilágtól, eltérő őrzésük, felügyeletük és ellenőrzésük, a bv. intézeteken belüli mozgási lehetőségük. Ezen előírásokat realizálják az egyes bv. intézetek, amelyek a 21/1994. (XII. 30.) IM rendelet alapján különböző típusokba sorolhatók, úgymint megyei bv. intézetek (előzetesen letartóztatottakat fogva tartó zárt intézetek), zárt végrehajtó intézetek (fegyház és börtön fokozatú elítéltek fogvatartására), országos, valamint regionális bv. intézetek (kivételesen fegyház, továbbá börtön és fogház fokozatú elítéltek fogvatartására), a nők, a fiatalkorúak fogvatartására szolgáló bv. intézetek, valamint az egészségügyi bv. intézmények.

A második szintet az egyes bv. intézeteken belüli differenciálás alkotja. A 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet (a továbbiakban: R.) 30. §-a és 42-44. §-ai alapján a fogvatartottat a fogvatartás biztonságára való veszélyesség növekvő mértéke szerint I., II., III., illetve IV. biztonsági csoportba kell sorolni. A R. 41. §-a meghatározza, hogy bv. intézeteken belül az elhelyezési körleteket, körletrészeket, a munkahelyeket biztonsági szempontból minősíteni kell, és meg kell határozni, hogy az egyes körleteken és munkahelyeken milyen biztonsági csoportba sorolt fogvatartottakat lehet elhelyezni, illetve foglalkoztatni.

A következő szinten az egyes fogvatartott személyek biztonságának differenciálását szükséges megoldani, ugyanis vannak olyan fogvatartottak is, akik esetében nem elegendők az általános biztonsági eljárások.

Egyes fogvatartottak, illetve a fogvatartotti populáció egyes különleges kategóriái tekintetében az egyéniesítés és a differenciálás elvének megfelelően az általánostól eltérő, különleges biztonsági körülményeket szükséges megteremteni. Ilyen fogvatartotti csoportok lehetnek:

- a ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték,
- az életfogytig és a hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélték,
- a szervezett bűnelkövetők,
- a védelem alatt álló fogvatartottak,
- a személyiségzavarban szenvedő fogvatartottak,
- a veszélyes fogvatartottak.<sup>13</sup>

<sup>13</sup> Megjegyzendő, hogy különleges biztonsági körülményeket írnak elő a következő Európa tanácsi határozatok, illetve ajánlások: ET R (76) 2. számú határozata a hosszú tartamú büntetésüket töltő elítéltek kezeléséről, ET R (82) 17. számú ajánlása a veszélyes fogvatartottak fogva tartásáról és kezeléséről, ET R (2003) 23. számú ajánlása az életfogytig tartó szabadságvesztésre és más hosszú tartamú börtönbüntetésre ítélt fogvatartottak kezeléséről. Különleges biztonsági körülményeket ír elő az 1-1/38/2003. (IK. Bv. Mell. 5.) OP intézkedés a védelmi program és a személyi védelem ellátásával kapcsolatos feladatokról.

**2.4. A komplexitás elve** kifejezésre juttatja, hogy a bv. intézetek biztonságát nem lehet elszigetelten, önmagában szemlélni. A biztonság kérdése szorosan összefügg más szakterületek tevékenységével. Az EBSZ 49. pontja is kiemeli, hogy a bv. intézetben a helyes rendet a biztonsági, a fegyelmi követelmények figyelembe vételével kell megtartani a fogvatartottak számára olyan életfeltételeket biztosítva, amelyek tiszteletben tartják az emberi méltóságot, és megfelelő tevékenységi programokat biztosítanak számukra.

**A komplexitás elvének megfelelően a bv. intézetek biztonsági rendszerét eleve úgy célszerű kialakítani, hogy ennek részét képezze a több tudományágra (rendvédelmi tudományok, kriminológia, szociológia, pszichológia, pedagógia stb.) támaszkodó biztonsági koncepció elkészítése.** Ezen túlmenően a biztonsági szakterület mellett a többi szakterületnek is szükséges bekapcsolódnia ebbe a munkába. A biztonság fenntartása ugyanis egyszerre szakirányú és funkcionális feladat is. Szakirányú feladatként a biztonsági szolgálat tevékenysége irányul a biztonság fenntartására, funkcionális feladatként pedig a többi szakterület (ellátási, egészségügyi, pszichológiai, nyilvántartási, munkáltatási, programszervezési stb.) a saját szakirányú feladatai ellátása során a biztonság fenntartását is szolgálja.<sup>14</sup> Közvetlen biztonsági hatásai vannak ugyanis különösen a börtönön belüli életminőségnek, az elhelyezési körülményeknek (a zsúfoltság különösen veszélyezteti a biztonságot), az élelmezés minőségének. Ugyanígy biztonsági hatásai lehetnek az egészségügyi ellátás színvonalának, a munkáltatás és az egyéb foglalkoztatás, programok, elfoglaltságok lehetőségeinek, a fogvatartottakkal való bánásmódnak, ügyeik, kérelmeik, panaszaik intézési módjának.

**2.5. A dinamikus biztonság elve** a fogvatartottak és a személyi állomány közötti pozitív viszonyokon, a megfelelő bánásmódon alapszik. Ma már általánosan elfogadott, hogy a börtönök biztonságosan és jól csak a fogvatartottak közreműködésével működhetnek. A külső biztonság (a szökések megelőzése) és a belső biztonság (a rendbontások megelőzése) biztosítása akkor a leghatásosabb, ha a fogvatartottak és az alkalmazottak között megfelelő kapcsolat épül ki. Ez a dinamikus biztonság alapja. **A biztonság tehát a börtönön belüli jó viszonyokon és a megfelelő bánásmódon alapszik.**<sup>15</sup> Az EBSZ 51.2. pontja szerint is: a fizikai korlátok és más technikai eszközök nyújtotta biztonságot a rájuk bízott fogvatartottakat ismerő, éber személyzet által biztosított dinamikus biztonsággal kell kiegészíteni. Mindehhez a börtön személyzetének folyamatban ismernie kell a fogvatartottakat és megfelelő – törvényes keretek közötti – kapcsolatokat és empátiás légkört kell kialakítaniuk.

Szilárd rendet és biztonságot nem kizárólagosan erős kényszer teremt, hanem az önfejelem, amit csak elégedett emberektől lehet elvárni.<sup>16</sup>

Előzők mellett a **dinamikus biztonság az állandóan változó körülményekhez való igazodást is jelenti.** A bv. intézet vezetésének és egész személyi állományának érzékenynek kell lennie minden olyan jelenségre, amely hatással lehet a biztonságra, és ezekre azonnal reagálni kell.

<sup>14</sup> Fejes – Csordás i. m. 10. old.

<sup>15</sup> Nemzetközi kézikönyv 76. old.

<sup>16</sup> Csordás Sándor: Bánásmód és biztonság. Börtönügyi Szemle, 1992. 2. szám 9. old.

**2.6. A biztonságos működéshez folyamatosan össze kell egyeztetni a közvetlen és a hosszú távú biztonsági követelményeket,** ugyanis ezek között gyakran ellentmondások keletkezhetnek. Egy-egy helyzet megoldása pillanatnyilag hatásos lehet, azonban nem biztos, hogy ez hosszabb távon is megállja a helyét. Abból célszerű kiindulni, hogy **a börtön mindig hosszú távon létezik és működik, ezért minden szituáció megoldásakor gondolni kell annak későbbi következményeire is.** A pillanatnyilag jónak látszó megoldások hosszabb távon veszélyeztethetik a biztonságot. Az egyes döntéseknél erre mindig figyelemmel kell lennie minden vezetőnek és a beosztott állománynak is. A nevelőnek például meg kell fontolnia, hogy a tv- nézési program összeállításakor engedélyezze-e egy focimeccs takarodó utáni megnézését arra tekintettel, hogy a fogvatartottak erre hivatkozva máskor már követelni fogják a takarodó utáni tv-nézését.<sup>17</sup>

**2.7. A kiszámított kockázat elve** egyaránt érvényesül a biztonsági rendszer kialakításakor, egyes biztonsági feladatok elvégzésekor, valamint egyes biztonsági helyzetek megoldásakor.

A biztonsági rendszer kialakításakor részletes kockázatelemzést kell végezni, és ennek figyelembevételével lehet hozzákezdeni a rendszer kiépítéséhez. Az egyes biztonsági feladatok elvégzésekor, valamint a különböző biztonsági helyzetek (rendbontások, rendkívüli események stb.) bekövetkezésekor mindig helyzetértékelést kell végezni, és **a döntés meghozatala előtt fel kell mérni a lehetséges kockázatokat.** Természetesen minden döntésnek lehetnek kockázatai, éppen abban rejlik a döntést hozó személy biztonsági szakismereteinek, realitás érzékének, tisztánlátásának jelentősége, hogy előre lássa a lehetséges kockázatokat, és a döntést úgy hozza meg, hogy azokra is figyelemmel legyen.

## 3. A biztonság fenntartásának szabályai és eszközei

**3.1. A bv. intézetek rendjét és biztonságát** kellő határozottsággal, a rendelkezésre álló törvényes eszközökkel és módszerekkel kell fenntartani (AMSZ 27. pont, EBSZ 49. pont, R. 32. §).

A magyar börtönrendszerben a **rend és biztonság fenntartásának eszközei és szabályai** a következők (R. 4. §):

- a fogvatartottak biztonsági értékelése,
- a fogvatartottak önkéntes jogkövetésre ösztönzése,
- az őrzés, a felügyelet és az ellenőrzés,
- a biztonsági intézkedések alkalmazása,
- a kényszerítő eszközök alkalmazása.

<sup>17</sup> Például előfordult az egyik bv. intézetben, hogy a karácsonyi és szilveszteri ünnepek idején 8-10 napon keresztül az éves pénzmegtakarításból a szokásosnál bővebb ételmezést biztosítottak a fogvatartottak részére. Januártól természetesen visszaállt a szokásos étrend. Erre a fogvatartottak elégedetlenkedni kezdtek, mondván romlott az ételmezés színvonala. Tanulság tehát, hogy a bv. intézet vezetése nem mérte fel: az ideiglenesen biztosított jobb ételmezésnek hosszabb távon milyen következményei lehetnek.

A felsoroltak közül a biztonsági értékelés, az önkéntes jogkövetésre ösztönzés, valamint az őrzés, a felügyelet és az ellenőrzés a rend és biztonság fenntartásának úgynevezett **általános, folyamatos eszközei**. A biztonsági intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazása pedig a fegyelemsértések és rendkívüli események megelőzésének és felszámolásának **különleges eszközei**.

**3.2. A fogvatartottak biztonsági értékelését** a befogadást követően rövid időn belül célszerű elvégezni. Az EBSZ 51. pontja a külső biztonság tekintetében előírja, hogy a befogadást követően a lehető leggyorsabban minden fogvatartottat értékelni kell az alábbiak meghatározása végett:

- a) az a kockázat, amelyet szökés esetén a társadalomra jelentene,
- b) annak valószínűsége, hogy egyedül vagy segítséggel szökni próbál.

Az értékelést követően minden fogvatartottat a veszély fokának megfelelő biztonsági rezsimbe osztják be.

A biztonsági szintet a fogvatartás alatt rendszeresen felül kell vizsgálni. Az 52. pont a belső biztonság érdekében ajánlja a biztonsági értékelés kiterjesztését arra is, hogy a fogvatartott jelent-e veszélyt más fogvatartottak, a személyzet, vagy a bv. intézetben tartózkodó más személyek biztonságára, valamint önmagára nézve.

A hatályos jogszabályok szerint a fogvatartott biztonsági értékelését a befogadását követő nyolc napon belül kell elvégezni (R. 30. §). Az értékelés alapján a fogvatartottat a fogvatartás biztonságára való veszélyesség növekvő mértéke szerint az I., a II., a III., vagy a IV. biztonsági csoportba sorolják be.

#### **A biztonsági csoportba való besorolásnál**

- a) az elkövetett bűncselekményt (annak jellegét és körülményeit), a szabadságvesztés időtartamát és végrehajtási fokozatát, a szabadságvesztésből még le nem töltött időt, a feltételes szabadságra bocsátás esedékességét és időpontját,
- b) a fogvatartott személyiségét, előéletét, egészségi és fizikai állapotát, kapcsolattartását,
- c) új büntetőeljárás indítása esetén az ennek alapjául szolgáló magatartás jellegét és körülményeit,
- d) a bv. intézet, illetve a foglalkoztatás biztonsági szempontú sajátosságait kell figyelembe venni.

A biztonsági csoportba sorolást rendszeresen, de legalább évenként, a III. biztonsági csoportba soroltaknál hathónaponként, a IV. biztonsági csoportba soroltaknál három hónaponként felül kell vizsgálni. A besorolás alapjául szolgáló körülmények megváltozása esetén a besorolást soron kívül kell elvégezni.

A biztonsági csoportba sorolás a fogvatartottak törvényben meghatározott jogait nem érintheti, a jogok gyakorlásának módját pedig a bv. intézet házirendjében kell meghatározni (R. 42-44. §-ai.).

A biztonsági csoportba sorolás általános szabályai minden bv. intézet esetében – az intézet sajátosságai és biztonsági körülményei szerint – másként érvényesülnek. Emiatt kell a befogadást követően minden bv. intézetben elvégezni a fogvatartott biztonsági ér-

tékelését. Így előfordulhat, hogy a fogvatartott más bv. intézetbe való átszállítása esetén az előzőhöz képest más biztonsági csoportba kerül.

**3.3. A fogvatartottak önkéntes jogkövetésre ösztönzése** a szabadságvesztés végrehajtásának általános alapelvei közül az együttműködés elvéből, valamint a dinamikus biztonság elvéből fakad.

A fogvatartottak túlnyomó többsége a fogvatartás és a bv. intézet biztonsági szabályait önként betartja. Ennek természetesen alapvető feltétele a fogvatartottak megfelelő tájékoztatása a betartandó szabályokról. Ezzel kapcsolatban a R. 24. §-a meghatározza, hogy a fogvatartottat befogadásakor írásban tájékoztatni kell a kényszerítő eszközök alkalmazásának szabályairól. Az ezt követő 24 órán belül pedig át kell adni részére a végrehajtás rendjéről, a fogvatartottak jogairól, kötelezettségeiről szóló tájékoztatót, valamint a bv. intézet házirendjét. Tájékoztatni kell továbbá a tűzvédelmi és balesetvédelmi szabályokról. A bv. intézetnek biztosítani kell, hogy a fogvatartott a tájékoztatókat megismerhesse, függetlenül olvasni nem tudásától vagy a magyar nyelv nem ismerésétől.

A szabályok önkéntes betartását a fogvatartott önkéntes jogkövetésre ösztönzésével is célszerű elősegíteni, ami a megfelelő ismertetés mellett az előnyök és a hátrányok kilátásba helyezésével történhet. Gyakorlatilag a fogvatartottat tájékoztatni szükséges, hogy a szabályok önkéntes betartása milyen előnyökkel jár, a szabályok megszegése esetén pedig milyen hátrányok érhetik, és ezeknek milyen következményei lehetnek.

Az **előnyök kilátásba helyezése** terén például célszerű tájékoztatni a jutalmazásról, az enyhébb végrehajtási fokozatba helyezés, az enyhébb végrehajtási szabályok alá helyezés kezdeményezéséről, az átmeneti csoportba helyezés lehetőségéről, a feltételes szabadságra bocsátás pozitív véleményezéséről, az alacsonyabb biztonsági csoportba sorolás lehetőségéről. A **hátrányok kilátásba helyezése** pedig különösen a fenytés lehetőségére, a súlyosabb végrehajtási fokozatba helyezés kezdeményezésére, a magasabb biztonsági csoportba sorolásra, a megadott előnyök visszavonására, a feltételes szabadságra bocsátás negatív előterjesztésére terjedhet ki.

**3.4. A Bv. tvr. 25. §-a alapján biztosítani kell a fogvatartottak őrzését, felügyeletét és ellenőrzését,** amely a fogvatartott meghatározott helyen való tartózkodására, életének, testi épségének megóvására, tevékenységének irányítására, illetve figyelemmel kísérésére terjed ki.

Mindhárom tevékenységben közös azok célja, vagyis a fogvatartott meghatározott helyen való tartózkodásának, élete, testi épsége megóvásának, tevékenysége irányításának, figyelemmel kísérésének biztosítása. Emellett mindhárom tevékenység során – szükség esetén – egyaránt alkalmazhatók biztonság-technikai eszközök, biztonsági intézkedések és kényszerítő eszközök is.

Az őrzés, a felügyelet és az ellenőrzés megkülönböztetése ezen tevékenységek jellegétől, valamint a felhasználható és alkalmazható eszközöktől és módszerektől függ.

A legszigorúbb tevékenység az **őrzés**, amelyet egyebek mellett fegyverrel teljesítenek. Az őrzés az egyéb célok mellett a bv. intézet védelmére is irányul. A **felügyelet** a fogvatartott meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének folyamatos figyelemmel

kísérését és irányítását jelenti. Az **ellenőrzés** csupán a fogvatartott meghatározott helyen való tartózkodásának, illetve tevékenységének időnkénti figyelemmel kísérésére irányul.

Az egyes bv. intézetek jellegének megfelelően az őrzés, a felügyelet és az ellenőrzés más-más súllyal érvényesül. A fegyház fokozatú elítélteket fogvatartó zárt bv. intézetekben például az őrzés és a felügyelet, a fogház fokozatú elítélteket fogvatartó bv. intézetekben pedig inkább az ellenőrzés és részben a felügyelet dominál.

Az általános biztonsági, ezen belül az őrzési, felügyeleti és ellenőrzési feladatokat a büntetés-végrehajtási szervezet biztonsági szabályzata tartalmazza {0114/1997. (IK. Bv. Mell. 2.) OP intézkedés}. Az őrzési, felügyeleti és ellenőrzési feladatok ellátásának rendjét a fogvatartottak biztonsági értékelésének és a bv. intézet biztonsági sajátosságainak figyelembe vételével a parancsnok határozza meg.

**3.5.** A normál helyzetekben folyamatosan végrehajtandó, úgynevezett általános biztonsági feladatok mellett **fel kell készülni a rendet és biztonságot veszélyeztető vagy sértő cselekmények és események megelőzésére és felszámolására is.** Az EBSZ 52.2. pontja e tekintetben előírja, hogy eljárásokat kell meghatározni a fogvatartottak, a személyi állomány és más személyek biztonságának szavatolása, valamint a biztonságot veszélyeztető erőszakos cselekmények és más váratlan események veszélyének legkisebb mértékűre csökkentése végett.

A büntetés-végrehajtás rendjét és biztonságát különböző fajtájú és súlyosságú cselekmények és események sérthetik, illetve veszélyeztethetik, ezek bűncselekmények, fegyelmi vétségnek vagy rendkívüli eseménynek minősülnek.

A bv. intézetekben elkövetett bűncselekmények esetén a büntetőeljárást ugyanúgy kell lefolytatni, mint bármely más esetekben (EBSZ 55. pont). A fegyelmi vétségeket képező cselekményeket, a kiszabható szankciókat, a fegyelmi eljárás rendjét, a jogorvoslati lehetőségeket a belső jognak kell szabályoznia (EBSZ 56-63. pontok).

A hatályos jogi szabályozás szerint **fegyelmi vétséget** követ el az a fogvatartott, aki a büntetés-végrehajtás rendjét vétkesen megszegi, más fogvatartottat fegyelmi vétség elkövetésére szándékosan rábír, vagy más fogvatartott részére fegyelmi vétség elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt.

Fegyelmi vétségek:

- a fogvatartás rendjének és biztonságának megsértése,
- a házirend megsértése,
- az utasítás végrehajtásának megtagadása, az étkezés megtagadása,
- a munkavégzés megtagadása, a munkarend megsértése,
- az önkárosítás,
- bódító hatású szerrel való visszaélés,
- a tiltott kapcsolattartás,
- a tiltott tárgy tartása, készítése, cseréje,
- a fogvatartott társ bántalmazása, verekedés.<sup>18</sup>

<sup>18</sup> A fegyelmi vétségeket, a kiszabható fenytéseket és a fegyelmi eljárás rendjét a Bv. tvr. 42-43. §-ai, valamint a 11/1996. (X. 15.) IM rendelet határozza meg.

A fogvatartás biztonságát jelentős mértékben sértő vagy veszélyeztető olyan események, amelyek jogszabályban meghatározott külön intézkedések bevezetését teszik szükségessé, **rendkívüli eseménynek** minősülnek (R. 36. §).

A rendkívüli események közül a súlyosabbak a következők:

- terrorcselekmény, fogolyzandulás,
- fogolyszökés büntette és vétsége,
- tömeges utasítás-, étkezés-, munkamegtagadás, zárkatorlaszolás,
- fogvatartott kiszabadítására irányuló támadás,
- fogvatartott ellen elkövetett bűncselekmény,
- fogvatartott öngyilkossága, annak kísérlete, súlyosabb önkárosítása, halála,
- hivatalos személy elleni erőszak,
- fogvatartott által elkövetett egyéb bűncselekmény.<sup>19</sup>

**3.6.** Az EBSZ 53. pontja alapján magas fokú biztonsági intézkedéseket csak rendkívüli körülmények között lehet alkalmazni. Ezen intézkedések jellegét, időtartamát, alkalmazhatóságuk indokait a belső jognak kell meghatároznia.

A fogvatartás rendjét és biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények megelőzésére, illetve megszüntetésére a fogvatartottal szemben a következő **biztonsági intézkedések alkalmazhatók:**

- biztonsági elkülönítés,
- különleges biztonságú zárkába, illetve körletre helyezés,
- hosszú időre ítélték körletére helyezés (R. 47/A. §),
- mozgást korlátozó eszköz alkalmazása,
- személymotosás,
- biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat, biztonsági szemle,
- a zárkaajtók zárva tartásának elrendelése,
- egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése (R. 45. §).

a) A fogvatartott **biztonsági elkülönítésére** akkor kerülhet sor, ha a bv. intézet rendjét, biztonságát súlyosan sérti, vagy veszélyezteti, ha csoportos ellenszegülésben vesz részt, a táplálkozást, az utasítás végrehajtását, a munkavégzést megtagadja, illetve ön- és közveszélyes magatartást tanúsít.

A biztonsági elkülönítés az elrendelésére okot adó körülmény megszűnéséig, de legfeljebb tíz napig tarthat, melyet a parancsnok egy alkalommal tíz nappal meghosszabbíthat (R. 46. §).<sup>20</sup>

b) **Különleges biztonságú zárkába, illetve körletre helyezhető** a IV. biztonsági csoportba sorolt fogvatartott, valamint az a fogvatartott, akinek élete, testi épségének védelme más módon nem biztosítható.

A különleges biztonságú zárkába a fogvatartott három hónap időtartamra helyezhető, amely két alkalommal három-három hónappal meghosszabbítható, ezt meghaladóan

<sup>19</sup> A rendkívüli események felsorolását az 1-1/45/2003. (IK. Bv. Mell. 6.) OP intézkedés tartalmazza.

<sup>20</sup> A biztonsági elkülönítés részletes szabályait az 1-1/3/2001. (IK. Bv. Mell. 1.) OP intézkedés és az 1-1/17/2003. (IK. Bv. Mell. 3.) OP intézkedés tartalmazza



az elhelyezést az országos parancsnok által kijelölt bizottság tarthatja fenn, melyet hat hónaponként felül kell vizsgálnia. A fogvatartott különleges biztonságú körletre helyezését a kijelölt bizottság hat hónap időtartamra rendelheti el, melyet meghosszabbíthat, az elhelyezés indokoltságát hathónaponként felül kell vizsgálnia (R. 47. §).<sup>21</sup>

c) Az életfogytig tartó vagy legalább tizenöt évi szabadságvesztés büntetését töltő elítelt **hosszú időre ítélték körletére helyezhető**, ha a magatartása, a szabadságvesztés végrehajtása során tanúsított együttműködési készsége és egyéni biztonsági kockázat értékelése alapján különleges kezelése és elhelyezése indokolt.

A hosszú időre ítélték körlete az országos parancsnok intézkedésében kijelölt intézetnek az e célra kialakított, különleges biztonságú zárkából és a hozzájuk tartozó helyiségekből álló, elkülönített része. Az e körletre helyezett elítéltekre lényegében – kisebb eltérésekkel – a különleges biztonságú körletre helyezett elítéltekre vonatkozó külön szabályok vonatkoznak. Részükre kedvezőbb szabály, hogy a látogató- és a csomag-fogadás gyakorisága növelhető. A körletre helyezést a befogadási és foglalkoztatási bizottság rendeli el hat hónapra, amely az elítelt kérelmére hat hónappal meghosszabbítható. További alkalmazására csak az ezt követő egy év elteltével kerülhet sor.

d) Amennyiben a bilincs kényszerítő eszközként való alkalmazásának a törvényben meghatározott feltételei nem állnak fenn, **a fogvatartott mozgásának korlátozása** azonban a fogvatartás biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmény megelőzése érdekében szükséges, korlátozó eszközként – ha a fogvatartott egészségi állapota azt lehetővé teszi – bilincs vagy a végtagra helyezett, testi sérülést nem okozó más eszköz alkalmazható.

A mozgást korlátozó eszköz, ha a fogvatartott kísérése vagy bv. intézeten kívüli őrzése során alkalmazzák, annak idejére, egyébként az elrendelési ok megszűnéséig, de legfeljebb folyamatosan tizenkét óra időtartamra alkalmazható (R. 48. §).<sup>22</sup>

e) Biztonsági intézkedésként a **fogvatartott megmotozható**, személyes használati tárgyai és teljes ruházata átvizsgálható. Az intézkedésnél technikai eszköz és szolgálati kutya is igénybe vehető. A test üregeinek átvizsgálását csak orvos végezheti. A motozás nem történhet megalázó, szeméremszétséto módon, és azt csak a fogvatartottal azonos nemű személy végezheti. (R. 49. §).

f) A zárkák, a lakóhelyiségek, a munkaterületek, az egészségügyi helyiségek és a fogvatartottak tartózkodására szolgáló egyéb helyiségek **biztonsági ellenőrzését** naponta végre kell hajtani, ez kiterjed a nyílászáró szerkezetek biztonságára, a falak, a mennyezet, a padozat és a rácsok épségére is.

A bv. intézet biztonságának fenntartása, a rendkívüli események megelőzése, felszámolása érdekében a napi biztonsági ellenőrzésen túl a bv. intézet helyiségei, területei bármikor átvizsgálhatók.

21 A különleges biztonságú zárkába, illetve körletre helyezés részletes szabályait az 1-1/51/2003. (IK. Bv. Mell. 7.) OP intézkedés és az 1-1/78/2004. (IK. Bv. Mell. 10.) OP intézkedés tartalmazza.

22 A mozgást korlátozó eszközök alkalmazásának részletes szabályait az 1-1/77/2006. (IK. Bv. Mell. 7.) OP intézkedés tartalmazza.

A bv. intézet valamennyi helyiségére és létesítményeire kiterjedő biztonsági szemlét szükség szerint, de fegyházban legalább kéthavonta, börtönben legalább négyhavonta, fogházban legalább félvévenként, előzetesen letartóztatottak esetében legalább négyhavonta végre kell hajtani, ennek során el kell végezni a fogvatartottak motozását, ellenőrizni kell a biztonsági berendezések és felszerelési tárgyak meglétét, rendeltetészerű használatát.

A bv. intézetben évente legalább egy alkalommal a biztonsági rendszer valamennyi területét átfogó biztonsági vizsgálatot kell tartani (R. 50-51. §).<sup>23</sup>

g) A parancsnok biztonsági okból, rendkívüli esemény bekövetkezésének megelőzése, megszakitása, felszámolása érdekében – a kiváltó ok megszűnéséig (a végrehajtási fokozattól függetlenül) – elrendelheti az elhelyezési körleten az **ajtók zárva tartását** (R. 52. §).

h) A bv. intézet rendjét, a fogvatartás biztonságát közvetlenül és súlyosan sértő vagy veszélyeztető események felszámolásának az idejére – legfeljebb öt napig – a bv. intézet parancsnoka a fogvatartottak meghatározott csoportjára nézve elrendelheti **egyes jogok** (levelezés, látogatás, munkavégzés, szabad levegőn tartózkodás, művelődési és sportolási lehetőségek igénybe vétele, iskolai oktatáson részvétel, diplomáciai, illetve konzuli képviselővel érintkezés, csomag-fogadás és -küldés, távbeszélőn való érintkezés) **gyakorlásának teljes vagy részleges felfüggesztését**. Az országos parancsnok az intézkedés tartamát további öt nappal meghosszabbíthatja. Az intézkedés elrendeléséről a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészt értesíteni kell, aki az intézkedést haladéktalanul megvizsgálja, annak tartalmát megváltoztathatja, vagy az intézkedést megszüntetheti (Bv. tvr. 37/A. §, R. 53. §).

**3.7. A kényszerítőeszközök alkalmazását** a nemzetközi szabályok szigorú feltételekhez kötik.<sup>24</sup> Kényszerítő eszközöket csak szökés megakadályozása, jogos védelem, a rendet és biztonságot sértő vagy veszélyeztető aktív és passzív ellenszegülés esetén lehet alkalmazni. A kényszerítő eszközök alkalmazását a belső jognak kell szabályoznia, amelynek ki kell terjednie az alkalmazhatóság eseteire, az alkalmazható eszközökre, az alkalmazás módjára, valamint az alkalmazásról való jelentéstételre és a kivizsgálásra.

A kényszerítő eszközök alkalmazására a személyi állomány tagjait ki kell képezni. Más rendfenntartó szervezeteknek a rendkívüli események felszámolásában való részvételét is szabályozni szükséges.

A kényszerítő eszközök alkalmazását a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény (Bv. sztv.) szabályozza.

A személyi állomány tagjai a bv. intézet biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények felszámolása érdekében jogosultak és kötelesek a rend fenntartásához, illetve helyreállításához a szükséges intézkedéseket megtenni, ennek során a megengedett kényszerítő eszközöket is jogosultak alkalmazni (Bv. tvr. 20. § /3/, /4/ bekezdés, Bv. sztv. 11. § /1/ bekezdés).

<sup>23</sup> Az ellenőrzések részletes szabályait az 1-1/30/2003. (IK. Bv. mell. 4.) OP intézkedés tartalmazza.

<sup>24</sup> Az ENSZ Minimum Szabályok 33-34. és 54. pontjai, az Európai Börtönszabályok 64-69. pontjai.

A kényszerítő eszközök alkalmazásakor be kell tartani a szükségesség és az arányosság elveit. Kényszerítő eszköz csak akkor alkalmazható, ha más intézkedés nem vezet eredményre (Bv. sztv. 15. § /1/ bekezdés). Az intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nem áll arányban annak törvényes céljával. Több lehetséges és alkalmas intézkedés közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett a legkisebb személyi korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár (Bv. sztv. 11. § /2/ bekezdés). Az intézkedés során kerülni kell a sérülés okozását, az emberi élet kioltását (Bv. sztv. 11. § /5/ bekezdés). A kényszerítő eszközt csak addig szabad alkalmazni, amíg az ellenszegülés megtört vagy az intézkedés eredményessége enélkül is biztosítható (Bv. sztv. 16. § /4/ bekezdés).

A kényszerítő eszköz alkalmazására az érintettet – ha az eset körülményei lehetővé teszik – előzetesen figyelmeztetni kell. Kényszerítő eszköz nem alkalmazható magatehetetlen személlyel szemben, továbbá – a testi kényszer és bilincs kivételével – a terhes nővel és a gyermekkorú személlyel szemben, ha e körülményekről az intézkedő személynek tudomása van, vagy azok nyilvánvalóan felismerhetők (Bv. sztv. 16. § /1/, /2/ bekezdés).

Kényszerítő eszköz fogvatartottal szemben akkor alkalmazható, ha:

- a bv. szerv rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít,
- bármely személy életét, testi épségét, személyes szabadságát sérti vagy veszélyezteti,
- bűncselekmény megakadályozása érdekében szükséges.

Kényszerítő eszköz azzal a személlyel szemben is alkalmazható, aki:

- a bv. szerv által fogvatartott személy életét, testi épségét, személyes szabadságát vagy a fogvatartás biztonságát sérti, illetve veszélyezteti,
- a bv. szerv területén annak rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít,
- a bv. szerv, illetve a személyi állomány tagja ellen támad, a személyi állomány tagját a feladatának ellátásában akadályozza, vagy intézkedésre kényszeríti,
- a bv. szerv vagyonát rongálja, és azt felhívás ellenére sem hagyja abba,
- a bíró, az ügyész, illetve az eljárásban közreműködő más hivatalos személy életét, testi épségét, személyes szabadságát sérti, vagy veszélyezteti (Bv. sztv. 17. §).

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagjai a következő kényszerítő eszközöket, illetve kényszerintézkedéseket alkalmazhatják:

- testi kényszer,
- bilincs,
- könnygáz, elektromos sokkoló eszköz,
- gumibot,
- szolgálati kutya,
- lőfegyver,
- kötelékben fellépés,
- tömegoszlatás.

Az egyes kényszerítő eszközök alkalmazhatóságának feltételeit – az általános feltételeken túlmenően – a törvény szigorúan szabályozza.

a) Az intézkedésnek – aktívan vagy passzívan – ellenszegülő személlyel szemben az ellenszegülés megtörésére **testi kényszer** (megfogás, lefogás, ellökés, elvezetés, önvédelmi fogás) alkalmazható (Bv. sztv. 18. §).

b) **Bilincs** alkalmazható a fogvatartott támadásának, szökésének, engedély nélküli eltávozásának és önkárosításának megakadályozására, továbbá az intézkedéssel szembeni – aktív vagy passzív – ellenszegülés megtörésére (Bv. sztv. 19. §).

c) A bv. szervezetenél rendszeresített **könnygáz, elektromos sokkoló eszköz**, illetve **gumibot alkalmazható**

– az életet, a testi épséget, a személyes szabadságot, illetve a vagyónbiztonságot közvetlenül sértő vagy veszélyeztető támadás elhárítására,

– az intézkedéssel szembeni aktív ellenszegülés megtörésére (Bv. sztv. 20. §).

d) **Szolgálati kutya** a következő esetekben és módokon alkalmazható:

– szájkosárral ellátott szolgálati kutya – pórázon vagy anélkül – akkor alkalmazható, ha a testi kényszer alkalmazásának feltételei fennállnak,

– szájkosár nélküli szolgálati kutya pórázon akkor alkalmazható, ha a bv. intézet, illetve a fogvatartás biztonságát veszélyeztető csoportosulás enyhébb kényszerítő eszközzel nem osztható szét, vagy ha a személyi állomány tagjának az intézkedésével szemben tanúsított aktív ellenállás leküzdéséhez szükséges,

– szájkosár és póráz nélkül szolgálati kutya

– személyi sérüléssel fenyegető támadás, illetve az életet vagy a testi épséget közvetlenül fenyegető magatartás elhárítására,

– az elzárást vagy az idegenrendészeti őrizetet töltő személy kivételével, a fogvatartott szökésének megakadályozására, és a megszökött fogvatartott elfogására alkalmazható (Bv. sztv. 21. §).

e) A **lőfegyverhasználat** különösen súlyos kényszerítő eszköz, mivel alkalmazásakor akár az élet kioltására is sor kerülhet. A lőfegyverhasználat lényegében ellentétben áll az élethez való joggal. Bizonyos esetekben azonban a társadalom érdeke, hogy a biztonságát súlyosan sértő vagy veszélyeztető cselekményeket végső soron fegyverrel is felszámolja. Erre ad felhatalmazást az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény 2. Cikkének 2. pontja.<sup>25</sup>

Lőfegyverhasználat a hivatásos állomány tagjának saját elhatározásából, vagy az arra jogosult előljáró utasítására történhet. Kötelékben való fellépés esetén lőfegyver csak az előljáró utasítására használható.

Lőfegyverhasználatnak csak a szándékos, személyre leadott lövés minősül. Nem minősül fegyverhasználatnak a figyelmeztető lövés, továbbá a tömegoszlatás, rendfenntartás

25 Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény 2. Cikk 2. pontjának szövege a következő: „Az élettől való megfosztást nem lehet e Cikk megsértéseként elkövetettnek tekinteni akkor, ha az a feltétlenül szükségesnél nem nagyobb erőszak alkalmazásából ered:

a) személyek jogtalan erőszakkal szembeni védelme érdekében,

b) törvényes letartóztatás foganatosítása vagy a törvényesen fogva tartott személy szökésének megakadályozása érdekében,

c) zavargás vagy felkelés elfojtása céljából törvényesen tett intézkedés esetén.”

céljából alkalmazott riasztólövés. A bv. szervezetben rendszeresített robbanó fegyverekre a lőfegyverhasználat szabályait kell alkalmazni (Bv. sztv. 22. § /1/, /2/, /4/ bekezdés).<sup>26</sup>

Lőfegyver a következő esetekben használható:

- az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására,
- a testi épséget vagy a személyi szabadságot súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására,
- a közveszélyokozás, a terrorcselekmény vagy a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése bűncselekményének megakadályozására vagy megszakítására,
- bűncselekmény lőfegyverrel, robbanóanyaggal vagy az élet kioltására alkalmas más eszközzel való elkövetésének megakadályozására,
- lőfegyver, illetőleg robbanóanyag jogosulatlan, erőszakos megszerzésére irányuló cselekmény megakadályozására,
- a bv. szerv ellen elkövetett fegyveres támadás elhárítására,
- a fogvatartott erőszakos kiszabadításának a megakadályozására,
- azzal szemben, aki a nála levő fegyvert, vagy más, az életre, testi épségre veszélyes eszközt felszólításra nem teszi le, és magatartása annak ember elleni közvetlen használatának szándékára utal,
- az intézkedő saját élete, testi épsége, illetve személyes szabadsága ellen intézett támadás elhárítására (Bv. sztv. 22. § /3/ bekezdés).

Lőfegyver használatának nincs helye:

- ha olyan személy életét, testi épségét veszélyeztetné, akivel szemben a lőfegyverhasználat szabályai nem állnak fenn,
- ha az intézkedés célja tárgyra vagy állatra leadott lövéssel is elérhető,
- a fogvatartott szökésének megakadályozása, illetve szökése esetén elfogására.

A felsorolt tilalmak nem vonatkoznak arra az esetre, ha a lőfegyverhasználat a fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett támadás, illetve ellenállás leküzdése miatt szükséges (Bv. sztv. 23. §).

Lőfegyverhasználatnak tömegben (csoportosulásban) lévő személlyel szemben csak akkor van helye, ha az egyes személy elleni lőfegyverhasználat feltételei fennállnak. A lőfegyverhasználatnak az egyes személy ellen kell irányulnia (Bv. sztv. 25. §). Tömeg ellen tehát sortűzet löni tilos!

f) A bv. szervezet hivatásos állományú tagjai **kötelékben a következő esetekben léphetnek fel:**

- fogolyzandulás felszámolására,
- terrorcselekmény felszámolására,

<sup>26</sup> A jogszabály nem rendezi a lőfegyverből kilőhető gumilövedék és műanyag lövedék használatát. A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 53. § /3/ bekezdése szerint a tömegoszlatás, rendfenntartás céljára rendszeresített gumilövedék nem minősül lőfegyverhasználatnak, a /4/ bekezdés alapján viszont a műanyag lövedék használatára a lőfegyverhasználat szabályait kell értelemszerűen alkalmazni. Amíg a jogszabály nem rendezi a gumilövedék alkalmazását, addig azt is az éles lőszerrel azonos feltételek mellett lehet alkalmazni.

- túsok kiszabadítására,
  - megszőkött fogvatartott felkutatására és elfogására,
  - a bv. szervet, illetőleg eszközeit, járműveit ért támadás elhárítására,
  - a bv. szervből, annak járműveiből való erőszakos kitörés megakadályozására,
  - a bv. szerv biztonságát sértő vagy ezzel közvetlenül fenyegető tömeges vagy erőszakos cselekmények megakadályozására, felszámolására,
  - más rendvédelmi szerv kérésére a közrend és a közbiztonság, az élet- és vagyonbiztonság súlyos sérelme vagy annak közvetlen veszélye esetén (Bv. sztv. 26. §).
- g) A fogvatartás és a bv. szervezet biztonságát közvetlenül veszélyeztető **tömegszétosztatására**, a kényszerítő eszközök alkalmazásán túl a következő eszközök és intézkedések alkalmazhatók:
- vízsugár,
  - pirotechnikai eszköz,
  - riasztólövés,
  - ingerlő vegyi eszköz,
  - kényszerosztatás.
- Tömegosztatásnál lőfegyverhasználatnak nincs helye (Bv. sztv. 27. §).

## 4. A büntetés-végrehajtási intézetek biztonsági rendszere

**4.1.** A biztonság – mint állapot – különböző körülmények következménye, amely általában nem valósul meg önmagától. Valamit tenni kell annak érdekében, hogy az adott személy vagy szervezet biztonságban létezzen. Az embereknek például valamilyen módon védeniük kell vagyonukat (lakásukat, gépkocsijukat, pénztárcájukat stb.) annak érdekében, hogy vagyontárgyaik biztonságban legyenek. A szervezeteknek meg kell szervezniük biztonságos működésüket. A biztonságos működéssel kapcsolatos feladatokat be kell építeniük az egyéb feladataik közé. Szükség esetén **ki kell alakítaniuk biztonsági rendszerüket**.

A biztonsági rendszer természetesen minden szervezet esetében a biztonsági körülmények és követelmények jellegétől függ. Alapvetően **az adott szervezet adottságai, sajátosságai határozzák meg**, hogy milyen biztonsági rendszert kell létrehozni. Másfajta biztonsági rendszert kell kialakítani például egy bank, egy áruház, egy kórház vagy egy börtön esetében.

Általános és ideális biztonsági rendszer nem létezik, csupán az adott helyzethez, adottságokhoz igazodó, a viszonylagos egyensúlyt biztosító egyedi rendszert lehet létrehozni. Ez természetesen nem mond ellent annak, hogy lehet megfogalmazni általános biztonsági elveket, azonban ezeket mindig egyedileg kell alkalmazni.

**A biztonsági rendszernek különböző területei és elemei** különböztethetők meg. Szinte minden szervezet esetében meg kell szervezni például a tűzvédelmet, a munkavédelmet, a vagyonvédelmet – mint a biztonsági rendszer külön-külön területeit. Egyes szervezetek objektumainak esetében a biztonsági rendszernek speciális területei is vannak, így például egyes objektumokat fegyveresen is őrizni és védeni kell. Ezek közé tartoznak a börtönök is.

A biztonsági rendszerek – mint általában minden más rendszer – személyi és tárgyi elemekből, valamint a biztonság fenntartására irányuló feladatokból és szabályokból tevődnek össze. Ezek jellegzetességeit szintén az adott szervezet sajátosságai határozzák meg.

**4.2. A büntetés-végrehajtás tekintetében általános biztonsági rendszer nem létezik, csak az egyes bv. intézeteknek van biztonsági rendszerük.** Ez azonban nem mond el- lent annak, hogy léteznek általános és az egyes bv. intézeti típusokra vonatkozó különös biztonsági követelmények.<sup>27</sup> Az általános és a különös biztonsági követelmények az egyes bv. intézetek biztonsági rendszerének kialakításakor érvényesülnek. Természetesen az egyes típusokba tartozó bv. intézetek biztonsági rendszerei számos hasonlóságot mutatnak. Avatott szemek már messziről látják például, hogy az adott bv. intézet zárt vagy nyitott jellegű.

A bv. intézetek biztonsági rendszerei a következő **biztonsági területekből és biztonsági elemekből** tevődnek össze:

I. a biztonsági rendszer területei:

- 1) az őrzési és védelmi rendszer,
- 2) a tűzvédelem,
- 3) a vagyonvédelem,
- 4) a munkavédelem,
- 5) a titokvédelem,
- 6) az informatikai védelem,
- 7) a katasztrófa védelem stb.;

II. a biztonsági rendszer elemei:

- 1) a biztonsági szabályok és feladatok (aktív elemek),
- 2) a biztonságtechnikai rendszer (passzív vagy statikus elemek),
- 3) a biztonság szervezeti és személyi rendszere (dinamikus elemek).

A bv. intézet biztonsági rendszerét az intézet létesítésekor kell meg tervezni, a már meglévő intézetek esetében pedig az intézet jellegének meghatározásakor kell erről dönteni. A bv. intézet működtetéséhez szükséges személyi állományt is biztosítani kell. Az intézet biztonsági rendszerének szabályait pedig a bv. intézet vezetésének kell kidolgoznia.

A biztonsági rendszer kialakításakor különös figyelmet kell fordítani arra, hogy annak **egyes területei egymással összefüggésben** érvényesüljenek. Előfordulhat ugyanis, hogy a biztonsági rendszer egyes területei egymásnak ellentmondó követelményeket tartalmaznak. Az őrzési rendszer alapvető követelménye például a bv. intézet belső területeinek elszigetelése (rácsok, rácsajtók telepítése stb.), a tűzvédelmi rendszerben viszont alapvető érdek az emberek minél gyorsabb menekítése. A belső elszigeteléseket tehát úgy kell megoldani, hogy a tűzvédelmi követelmények is megfelelően érvényesüljenek.

<sup>27</sup> Általános biztonsági követelményeket ír elő a Büntetés-végrehajtási Szervezet Biztonsági Szabályzata (0114/1997. (IK. Bv. Mell. 2.) OP intézkedés). Jelenleg különös biztonsági szabályok írott formában nem léteznek. Az új bv. intézetek létesítésekor például, az intézet jellegének megfelelően, a hagyományokra építve érvényesítik a tipikus követelményeket.

**4.3. A biztonsági rendszer szabályainak** rendeltetése a bv. intézet rendjének fenntartása és biztonságos működésének elősegítése azáltal, hogy aktivizálják a biztonsági rendszert.

A bv. intézetek tevékenységét a jogszabályokon és az irányítói (IRM és BVOP) rendelkezéseken túl számos helyi belső rendelkezés is szabályozza.<sup>28</sup> Ezek egy részét a kifejezetten biztonsági tárgyú szabályok alkotják, de más szakterületek szabályai is tartalmazhatnak biztonsági rendelkezéseket. A fogvatartottak részére készített házirend is tartalmaz például biztonsági előírásokat.

A biztonsági rendszer szabályainak részét képezik a rendszer különböző területeinek szabályai, mint például az őrzési és védelmi rendszer szabályai, a tűzvédelmi szabályok, munkavédelmi szabályok stb.

Az őrzési és védelmi rendszer szabályainak egy része általános jellegű, más része pedig a biztonsági tevékenység egy-egy részterületét szabályozza. Általános jellegű például az őrzési rendszer leírása, az ahhoz tartozó egyéb okmányok, szolgálati utasítások, őrutasítások. Az egyes tevékenységeket szabályozzák például az intézetbe való be- és kiléptetés, a fogvatartottak bv. intézetben belüli mozgásának, a motozások és biztonsági ellenőrzések végrehajtásának szabályai.

A biztonsági szabályok külön területét alkotják a rendkívüli események felszámolására vonatkozó szabályok: riadótervek, védelmi tervek stb.

**4.4. A biztonságtechnikai rendszer** a bv. intézetek biztonsági rendszerének passzív (statikus) eleme. A börtönök sohasem létezhetek valamilyen biztonsági létesítmények (magas és vastag falak, rácsok, erős ajtók, stb.) nélkül.

A mai börtönökben a biztonsági berendezések és biztonságtechnikai eszközök alapvető rendeltetése a következőkben foglalható össze:

- elhatárolják, elszigetelik az őrzött területet,
- fizikailag akadályozzák, vagy késleltetik a rendkívüli események elkövetését,
- visszatartanak, elriasztanak a rendkívüli események elkövetésétől,
- védelmeznek a támadások ellen,
- lehetővé teszik a helyiségek, területek figyelését, az események jelzését, rögzítését,
- biztonságosabbá teszik és könnyítik az őrzési és felügyeleti feladatok végzését,
- lehetővé teszik a személyek, a csomagok, a járművek biztonsági ellenőrzését,
- biztosítják a gyors hírósszekötést.<sup>29</sup>

A biztonsági berendezések és biztonságtechnikai eszközök összefüggő rendszert alkotnak, amelyben a legkisebb „hézagnak” sincs helye, hiszen a fogvatartottaknak elegendő idejük van arra, hogy kipuhatolják a rendszer gyenge pontjait.

A biztonságtechnikai rendszer **különböző területekre** tagozódik, úgymint a bv. intézet külső őrzési és védelmi rendszere (bástyafalak, kerítések, mozgásérzékelők, kapuk stb.), a belső területek őrzési létesítményei (belső kerítések, kapuk, térfigyelő tv-

<sup>28</sup> Lásd: Csordás Sándor: A rend lelke (A bv. intézetek belső szabályairól). Börtönügyi Szemle, 1997. 3. szám 38-48. old.

<sup>29</sup> Lásd: Csordás Sándor: A technika szerepe. Börtönügyi Szemle, 1995. 2. szám. 68. old.



kamerák stb.), a zárkaépületek, munkahelyek és a fogvatartottak tartózkodására szolgáló más helyiségek külső és belső őrzési és védelmi eszközei (rácsok, zárkaajtók, belső rácsajtók stb.)

A biztonsági berendezések és biztonságtechnikai eszközök mechanikai és elektronikai eszközökből állnak. Mechanikai eszközök: a bástyafalak, a kerítések, a kapuk, a rácsok, a drótháló, a biztonsági záruk, a védelmi építmények, az őrtornyok stb. Az elektronikai eszközök közé tartoznak: a jelző- és a riasztórendszerek, a tv-kamerás figyelőrendszerek, a személy- és a csomagvizsgálók, a híradástechnikai rendszerek, a világitástechnikai eszközök.<sup>30</sup>

A biztonságtechnikai rendszernek pontosan illeszkednie kell a biztonsági rendszer egyéb elemeihez. A technikát nem szabad sem lebecsülni, sem felülértékelni. Tudomásul kell venni, hogy megfelelő színvonalú biztonságtechnika nélkül ma már nem tudnának a bv. intézetek biztonságosan működni. Ugyanakkor azt is fegyelembe kell venni, hogy a technikának negatív hatásai is lehetnek, például a túlzott technika elszemélytelenítheti a kapcsolatokat, jelentősen drágíthatja a bv. intézet üzemeltetését, gátolhatja a dinamikus biztonság elvének érvényesülését.

A bv. intézetek biztonsági körülményeinek és sajátosságainak megfelelő biztonságtechnikai rendszer kiépítése indokolt. A zárt jellegű bv. intézetekben például magas fokozatú technika szükséges.

**4.5.** A biztonsági rendszer működését a személyi állomány szolgálatellátása teszi élővé. A **szervezeti és személyzeti rendszer** a biztonsági feladatok elvégzése által a biztonsági rendszer dinamikus elemét képezi.

A komplexitás elvéből adódóan a bv. intézet egész személyi állományának tevékenysége hatással lehet a biztonságra. Emellett a biztonság fenntartása külön szakterületnek minősül. A biztonsági szakterület tovább tagozódik a bv. intézet külső őrzésére és védelmére, a belső felügyeletre, a munkáltatás biztonsági felügyeletére, a fogvatartottak előállítására és szállítására, valamint a fogvatartottakkal kapcsolatos egyéb őrzési és felügyeleti feladatokra.

A biztonsági feladatokat általános jelleggel a Biztonsági Szabályzat tartalmazza, az egyes bv. intézetekben a konkrét szolgálati helyeken végrehajtandó feladatokat a belső szabályok határozzák meg (őrutasítások, szolgálati utasítások stb.)

A biztonsági szakfeladatokat szervezetileg a biztonsági szolgálat, mint a bv. intézet egyik szakszolgálatára végzi.<sup>31</sup>

<sup>30</sup> A biztonsági létesítményeket és eszközöket a Biztonsági Szabályzat tartalmazza.

<sup>31</sup> A bv. intézetek szervezeti felépítésében egyik szervezeti egység a biztonsági osztály, amely az egész biztonsági szakterület feladatait látja el. Egyes bv. intézetekben a biztonsági szakterület szervezetileg kettéválik: a belső felügyelői szolgálat az ún. fogvatartási ügyek osztályának állományába tartozik.

## Felhasznált irodalom

- Albert Albert:** Tűzvédelem a börtönökben. Börtönügyi Szemle, 2003. 4. szám.
- Albert Albert:** A büntetés-végrehajtási intézetek katasztrófa veszélyeztetettsége. Börtönügyi Szemle, 2005. 3. szám.
- Boglyasovszky Csaba – Garami Lajos:** Klasszifikáció a biztonsági kockázatértékelés alapján. Börtönügyi Szemle, 2005. 1. szám.
- Bökönyi István:** A terrorizmus fenyegetése, kezelése, különös tekintettel a magyar Bv. Szervezetre. Börtönügyi Szemle, 2004. 3. szám.
- Csordás Sándor:** Objektumvédelem I. Szerkesztette: Nán Jenő. Alfa kiadó, Budapest, 1996.
- Csordás Sándor:** Bánásmód és biztonság. Börtönügyi Szemle, 1992. 2. szám.
- Csordás Sándor:** A rend lelke (A bv. intézetek belső szabályairól). Börtönügyi Szemle, 1997. 3. szám.
- Csordás Sándor:** A technika szerepe. Börtönügyi Szemle, 1995. 2. szám.
- Csóti András:** A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. Börtönügyi Szemle, 2005. 2. szám.
- Fejes Imre – Csordás Sándor:** Gondolatok a büntetés-végrehajtás biztonsági rendszeréről. Módszertani Füzetek, 1981. 1. szám.
- Finszter Géza:** A rendőrségek megvalósult reformja. Kriminológiai Közlemények 63. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2007.
- Jacobs, James – Maghan, Jess:** Veszélyes és hosszú időre elítélt bűnözők az USA-ban. Kézirat. Prága, 1992.
- Kondorosi Ferenc:** A biztonság új dimenziói. Börtönügyi Szemle, 2006. 4. szám.
- Nádasi Béla – Sztodola Tibor:** A magyar büntetés-végrehajtás terrorcselekményi fenyegetettsége. Börtönügyi Szemle, 2004. 2. szám.
- Sztodola Tibor – Nádasi Béla:** A lőfegyverhasználat és a fogolyszökés. Börtönügyi Szemle, 2003. 3. szám.
- Valloton, André:** A szabadságvesztés büntetések végrehajtása a biztonsági elvek figyelembe vételével. Börtönügyi Szemle, 2006. 2. szám.
- Vóko György:** Az elítéltek elektronikus felügyeletével kapcsolatos véleményekről. Börtönügyi Szemle, 2004. 3. szám.

Fliegauf Gergely

# Mennyiben változott a börtön társadalmi funkciója az elmúlt ötven év során?

A totális intézmények elméletének kritikája (2. rész)

## A totális intézmény kritizmusa a börtönelmélet felől

A goffmani megállapítások – mint azt korábban már jeleztük – nem kifejezetten a börtönre vonatkoztak, és ezért számos kutató úgy érezte, hogy a totális intézmény elméletét le kell szűkíteni a börtönökre, avagy az elméletet ki kell tágítani a börtönök viszonylatára.

Goffman is kitért a könyvében a totális intézmény rezsimje elenni kompenzációkra, és ezeket mi is érintettük az előzőekben, azonban Guenther jelentős és sokat idézett munkájában<sup>1</sup> ezen kompenzációkat speciálisan a börtön szempontjából vizsgálta meg, és három csoportra osztotta őket:

1. a fogvatartottak tiltott tárgyakat tartanak maguknál, és azokat használják;
2. a fogvatartottak tiltott tárgyakat készítenek;
3. a fogvatartottak a börtönön belül lopnak.

Mind a három stratégia teljesen egyértelműen a börtönrendszer működését ássa alá. A tiltott tárgy nyilvánvalóan az intézet biztonságát veszélyezteti, a lopás pedig növeli a fogvatartotti feszültséget, és ezáltal hat a biztonságra. A személyzet ezekre a módszeres manipulációkra válaszul kifejlesztette a zárkaellenőrzés vagy motozás technikáját, amelyeknek a részletei szabályzatba vannak lefektetve, a végrehajtásukat gyakorolják, és egyre inkább finomítják. Már Sykes<sup>2</sup> írt arról, hogy a börtönben minden egyes intézkedés, amit a személyzet rutinszerűen végez, csorbát szenved, mert a fogvatartottak olyan magatartási taktikákat alkalmaznak, amellyel megelőzhetik a rutin érvényesülését. A személyzet egyes fogvatartottak kisebbfajta kihágásait elnézi, míg másokat szigorúan megbüntet érte, mindez attól függ, hogy a tiltott cselekményt felfedező személy társas státusza mekkora. Ugyanakkor ezek az engedmények szigorúan viszonzandók, ennek a leggyakoribb módja az, hogy a fogvatartott információkat szolgáltat a társairól a személyzetnek. Láthatjuk, hogy a Goffman által festett kép némileg más színeket nyer a börtönben. Guenther érdekes őri kényszerengedményeket ír le, amelyek szinte minden esetben érvényesülnek a fogvatartottak viszonylatában. Ezek közül kettőt részletesen kifejtünk.

„Ne nyúlj olyan helyre, amit nem látsz.” Ez az instrukció a tiltott tárgyak keresésének egyik informális szabálya, és merőben eltér attól, amit a börtönőröknek az alapkiképzésen tanítanak. Ezekon a képzéseken sorra veszik azokat a helyeket, ahol a fogvatartott a zárkájá-

1 Guenther, A. L. (1975): *Compensations in a Total Institution: The Forms and Functions of Contraband*  
 2 Sykes, G. M. (1958): *Crime and Society. A Study of a Maximum security prison*. New York, Random House

ban, a munkahelyén, önmagán vagy a hozzátartozóján elrejtheti a tiltott tárgyat. A zárkaellenőrzések gyakorlata azonban merőben más. Mivel az ember ebben a helyzetben – a képzéssel ellentétben – interakcióban áll a fogvatartottal, mind a ketten, vagy többen, inkább azt a szerepet fogják eljátszani, hogy a zárkaellenőrzés megtörtént, mintsem valóban végrehajtanák azt az ideologikus eseményt, amit az ór a kiképzésen tanult. Azért is nehéz ez, mert az ór magatartásában ez az informális szabály is kellő hangsúlyt kap, míg a kiképzésen szerzett ismeretnek is van hatása; ezzel ellentétben a rab csak egyfelszínű magatartásmintákat követ, és fogad el szabályként: a börtönét. Az igazán komoly zárkaellenőrzések ezért úgy szoktak zajlani, hogy a fogvatartottakat kiküldik a zárkából, ennek az szokott az indoka lenni, hogy ne állja el a fogvatartott a felügyelet útját, illetve ne szerezzen információt arról, hogy milyen technikával és taktikával dolgoznak a börtönőrök. A valódi cél azonban az, hogy a rab ne legyen egy fizikai térben a tiltott tárgyat kereső személlyel, éppen annak érdekében, hogy nem kelljen vele kommunikálni. Még ilyen tiszta helyzetben is érvényesül a fenti elv, mert a börtönőr valóban nem fog olyan helyre nyúlni, amit nem lát, mert nem tudhatja, hogy a kezét milyen veszély fenyegeti. Esetleg le kell hajolnia, vagy fel kell állnia olyan helyekre, amelyek balesetveszélyesek (pl. a vécéöblítő ellenőrzéséhez a vécékarimára kell állni, ezért és egyéb más indokok miatt lehet látni néha a börtönökben, hogy a vécétartályok nem a zárkákban, hanem a folyosókon vannak.) Az ilyen fizikai nehézségek miatt törvényszerű, hogy bizonyos helyek a zárkán belül el fogják kerülni a személyzet figyelmét. A tiltott tárgyak jelenléte és előtalálása azonban mégsem ilyen egyszerűen leírható probléma.

„Ha ajtón mész át rabbal, engedj magad elé.” Ez iratlan szabály a börtönben. Az örök tréfalokozni is szoktak ezzel, amikor többen mennek valahová, ugyanis a börtönben annak van a magasabb státusza, aki a másodiknak megy be az ajtón. Ennek az az oka, hogy az ajtók nyitásához mind a két kéz és a szemek összehangolt tevékenységére van szükség, illetve az, hogy az esetleges támadás sokkal könnyebben kivédhető, ha a támadó személy a megtámadott látóterében van. Ezt a fogást<sup>3</sup> általában az iskolákban is tanítják az öröknek. Tudni kell azonban, hogy ezzel a jelenséggel a fogvatartottak olyan mértékben tisztában vannak, hogy nem is tudatosul bennük, ők maguk azok, akik rutinszerűen akkor végeznek tiltott cselekményt, amikor a felügyelet nem képes odafigyelni.

Guenther a tiltott tárgyakat a funkcióik szerint négy csoportba sorolja:

1. Zavaró tiltott tárgyak: olyan dolgok, amelyek megzavarják a rendszer működését, gondot vagy problémát okozhatnak, mint a szerencsejáték-kellékek, a pornográfiaival kapcsolatos eszközök<sup>4</sup>, szobrok és más művészeti alkotások<sup>5</sup>, illegálisan létrehozott sze-

3 Marcell Mauss ezt a fogalmat testtechnikának nevezi.

4 Erre példa lehet, hogy 2007-ben egy hazai börtönben a fogvatartottak – nyilván a személyzettel együttműködve – zártláncú pornótévé-csatornát építettek ki. A kábeleknek külön lyukakat fúrtak a falon, és természetesen a szolgáltatásért a fogvatartottaknak fizetniük kellett.

5 Ezek a magyar viszonyok között leggyakrabban a következők: hajó-makett, a zárkaasztal szálkából készített függődísz, a labdaüzemben készített kisebb labda stb. Nagyon szép példáját láthatjuk ennek Marjane Satrapi Persepolis című, 2007-ben készült animációs filmjében: a főhős kislánynak a szabadult politikai fogoly nagybácsi a szabad életben és a beszélőn is egy kenyérbéلبől készült kacsát ad. Hogy ez a dolog mégis veszélyes lehet, arra remek példa Woody Allen Fogd a pénzt és fuss című filmje, amiben a főhős komikus körülmények között egy szappanból készült, cipókrémmel bekent műpisztoly segítségével szabadul ki a börtönből.

mélyes tárgyak, a főzéshez és táplálkozáshoz használt eszközök és a személyes használatra készített kellékek<sup>6</sup>;

2. Támadásra alkalmas eszközök;
3. Szökésre használható eszközök;
4. Kábítószeres és a kábítószer-fogyasztáshoz használt eszközök<sup>7</sup>.

Mind a négy típusnak az a közös vonása, hogy valamilyen szinten és módon a tágabb, azaz a kinti társadalommal való kapcsolatot segíti elő. A zavaró tiltott tárgyak olyan dolgok, amelyek a szabad életben az egyén saját felelősségére korlátlanul elérhetőek. A támadásra vagy a szökésre használt eszközök együttesen a menekülést szolgálják, azaz azt, hogy a fogvatartott közelebb kerüljön a társadalomhoz. A kábítószeres pedig arra alkalmasak, hogy a börtön zárt jellegéből eredő hatásokat csökkentse. Nem igaz tehát Goffman állítása, miszerint a börtönlakók el vannak választva a tágabb társadalomtól, hiszen a tiltott tárgyak jelen vannak, és a személyzet bármilyen igyekezte ellenére jelen is lesznek a börtönökben. Úgy tűnik tehát, hogy a tiltott tárgyak nélkül nem is lenne működőképes a börtön. Erre a magyar börtönvilágból az lehet a legszebb példa, hogy a felügyelőknek az alapfelszerelésükhöz nem adnak olyan eszközt, aminek segítségével a gumibotjukat hordhelyzetben viselhetik. Ezt az „s” alakú kettős kampót a fogvatartottak készítik kanálnyeléből, amit az őrök az övükre akasztanak. A gumibottartó nélkül az őrök nem tudnák ellátni a feladatukat, illetve a gumibot folyton a kezükben lenne, ami a rabok szempontjából nagyobb fenyegetés jelentene, de például az ajtónyitás és a kísérés nagyon megnehezülne.

Goffman tehát azt állította, hogy a totális intézmények elszakadnak a külvilágtól. Ezt a kijelentését a Washington állambeli Walla Walla börtön történetével lehet megcáfolni, azonban előtte jelentősen vissza kell mennünk az időben. Nem Goffman volt az, aki először költözött be egy totális intézménybe, hanem Thomas Mott Osborne, aki 1914-ben a New York állambeli Sing Sing börtön parancsnoka volt, majd nem sokkal kinevezése után a kormányzó leváltotta. A vádban még az is szerepelt, hogy a fogvatartottakkal fajtalanzkodott. A pert Osborne elvesztette, viszont az ügyvédje, William Joseph Fallon, az egyik legügyesebb retorikájú védőügyvéd lett az akkori Egyesült Államokban. Osborne esete azonban nem ezért érdekes, hanem azért, mert őt tekinthetjük az inkarceráció, azaz a letartóztatási sokk börtönártalom első leírójának.

Osborne 1913-ban Tom Brown 33333 nyilvántartási számú fogvatartottként az Auburn börtönbe vonult, amivel megteremette annak az amerikai irányszatnak az alapjait, amit Sykes, Clemmer és Goffman, majd később Farrington képviselt. Osborne később fogvatartotti önkormányzatot (Mutual Welfare League) hozott létre a börtönben, és megírta a *Within Prison Walls*<sup>8</sup> című munkáját. A könyvben azt írja, hogy a börtön-

6 A hazai börtönökben csutorának nevezik azokat a péniszgolyókat, amelyeket a fogvatartottak fogkeféből vagy csapfogantyúból készítenek kifinomult reszelési technikával.

7 A szerző személyes élménye, hogy az egyik holland börtönben a letétezt végző felügyelő fője felett legalább ezer darab, rendkívüli változatosságot mutató hasispipa lógott. A hölgy büszke volt a gyűjteményére, és mint trófeát mutatta be a látogató delegációnak.

8 Osborne, Th. M. (1991): *Within Prison Walls*. Spruce Gulch Press, NY

be kerülő fogvatartottnak több gondja van, mint a bekerülés előtt, és a kikerülő fogvatartottal az államnak több gondja lesz, mint bekerüléskor volt, ezért a börtön működését meg kell változtatni, meg kell reformálni.

Az auburni rendszer lényegnek az egyszemélyes elhelyezést és a csendben végzett együttes munkát tekinthetjük. Az északi államokban ez a rendszer sokáig nem változott meg a túltelítettség és a faji ellentétek ellenére sem. A változást végül az 1971-es atticai börtönlázadás, illetve a Washington állambeli Walla Walla börtönben bevezetett Resident Government Council<sup>9</sup> (RGC) sikeressége hozta meg. Az RGC lényege az Osborne által kidolgozott fogvatartotti önkormányzat és az egyéni fogvatartotti fejlődés hangsúlyos szerepe volt. (Hazánkban a nyolcvanas évek közepétől a kilencvenes éves elejéig Baracsán egy hasonló kísérlet zajlott.)

A New York állambeli Attica Börtönben 1971. szeptember 9-én a fogvatartottak magukhoz ragadták a hatalmat – egy labdarúgó mérkőzés alkalmával –, és 39 börtönőrt tüzszul ejtettek. A lázadásnak 40 halálos áldozata volt. A véres események kiváló okaként nem csak az akkoriban országszerte elterjedt faji ellentétet nevezhetjük meg, hanem azt, hogy rendkívül rosszak voltak a börtönbeli elhelyezési körülmények, valamint azt, hogy a börtön nem biztosított kellő mennyiségű programot a fogvatartottak részére.

Ugyanebben az időben az ország másik felében, a nyugati parton található Washington State Penitentiary, azaz a Walla Walla börtön, hasonló kondíciókkal és etnikai helyzettel meglepően jól működött, és nem volt rá érvényes az atticai lázadás okán alakult McKay Bizottság<sup>10</sup> elhíresült kijelentése, miszerint „Attica minden börtön, és minden börtön Attica”.

Az Egyesült Államokban az ötvenes és a hatvanas évek során börtönlázadás-hullámok sodortak végig – éppen úgy, ahogyan a kilencvenes évek elején Európában, és a kilencvenes évek végen, illetve e század első éveiben Dél-Amerikában –, azonban az USA-beli lázadásoknak addig (1971-ig) még nem volt etnikai színezete, és nem volt ennyi halálos áldozata. A McKay Bizottság megállapította, hogy az Attica Börtön egy tipikus fegyház<sup>11</sup> fokozatú rezsím, ahol a fogvatartotti kultúra stabil, és folytatólagosan fennáll, annak ellenére, hogy a személyzet időközben kicserélődik. A börtönökben ezek szerint a rabok szokásai és normarendszerei továbböröklődnek, és nem, vagy csak nagyon nehezen változnak meg. Ez a kijelentés megerősítette Goffman álláspontját, amely szerint a totális intézmények el vannak vágva a külvilágtól. Természetesen a Walla Walla börtönben is felül voltak reprezentálva az etnikai kisebbségek, és ez a börtön is olyan volt, mint egy időzített bomba, mégsem tört ki benne lázadás, legalábbis olyan nem, ami megbénította volna az egész börtön működését, és halálos kimenetelű lett volna. A korábbiakban már utaltunk rá, hogy egyes börtönlázadások oka éppen a külső társadalmi változásokban keresendő, azonban talán éppen azért, mert a benti börtönvilág rigid, rugalmatlan.

<sup>9</sup> A „lakók kormányzati tanácsa”

<sup>10</sup> McKay Commission (1972): *New York State Special Commission on Attica. (McKay Commission: Official Report.) Attica, New York, Bantam*

<sup>11</sup> Maximum security prison.

Tyrner-Statsny és Statsny<sup>12</sup> vizsgálta meg történeti szempontból a Walla Walla börtön helyzetét. A börtönben 1955-ben egy nagyobb lázadás volt, amelynek következtében az épület majdnem teljes egészében leégett, ezért meg kellett változtatni a működési rendet. 1970-ben ismét kritikussá kezdett válni a helyzet, mint annyi amerikai börtönben; itt is felbukkant a fogvatartotti csoportok közötti etnikai ellentét, amely végül gyökeres átalakulást eredményezett a börtön rendszerében, az intézet detotalizálódott.

Az intézet parancsnok-helyettesét abban az időben William R. Conte-nak hívták, aki pszichológus végzettségű volt, és igyekezett liberalizálni a börtönbeli szabályokat, amennyiben a fogvatartotti levelek cenzúráját megszüntette, a hajviseleti és öltözködési szabályokon egy kissé lazított, megnövelte a telefonálási és látogatási lehetőségek számát, valamint intenzív kapcsolatot alakított a börtön és a környező civil világ között. Az utóbbi tevékenység valódi erőfeszítés volt, mert Walla Walla város Washington állam keleti részén fekszik, több száz kilométerre a Csendes-óceán partján lévő fővárostól, Seattle-től. Conte olvasta Osborne könyvét, és arra sarkallta a fogvatartottakat, hogy alakítsanak maguk között önkormányzatot. Ez a volt a korábban említett RGC. Az önkormányzat működése a hatalom illúziója, de ugyanakkor jelképe is volt, intenzív kapcsolatot eredményezett a rabok és az örök között, azaz a goffmani mediátor-rendszer intézményesült. 1972-ben mégis az RCG lassan leépült, vissza kellett állítani a régebbi rendszert, azonban 1973-ban Conte és egyes fogvatartottak kezdeményezésére az intézetben 98%-os részvételi arányú szavazást tartottak egy munkabeszüntetés kapcsán. Nagyjából a fogvatartottak fele ellenezte a sztrájkot, és növelni akarta a külvilággal való kapcsolattartás lehetőségét. A fogvatartottak másik fele, akik szkeptikusak voltak, ellenállt, de 1974-ben az etnikai csoportok vezetői, a Remény Rabjai<sup>13</sup> csoport, valamint a Motoros Klub nevű geng<sup>14</sup> összefogtak, és ismételten összehívták az RGC-t. Az év végén a fogvatartotti önkormányzat működése ellenére lázadás tört ki az intézetben, a fogvatartottak két ápolónőt megkéseltek az egészségügyi körleten, és egy börtönszárnyat a hatalmuk alá kerítették, azonban Conte „Lázadás Egysége”<sup>15</sup> az RCG tagok együttműködésével leverte a lázadást. Meg kell jegyezni, hogy ez az eljárás manapság már merőben etikátlan lenne, és felhívna magára az emberjogi szervezetek figyelmét, mert fogvatartotti ellenszegülés megszüntetésére nem lehet másik fogvatartottat bevonni, hiszen akkor a fogvatartott a személyzet helyett dolgozik. Természetesen az ilyen intézkedés az intézet biztonságát is veszélyezteti.

A fenti megállapításokat Conte is érzékelte, így az RCG-t be kellett szüntetni 1975 márciusára, azonban a bizottság szellemisége mégiscsak fennmaradt a Resident Guidelines Council<sup>16</sup> (szintén RCG) keretében. Ez a félig formálisan megalakított szervezet dolgozta ki a convict code-ot, azaz a fogvatartottak börtönbeli magatartási szabályza-

12 Tyrner-Statsny, G. – Statsny, Ch. I.(1977): *The Changing Political Culture of a Total Institution: The Case of Walla Walla*. *The Prison Journal*, 57., 43.

13 *Lifers of Hope*, azaz „reménykedő életfogytosok”. Az elnevezés valószínűleg kapcsolatban áll Stephen King 1982-es könyvével és Frank Darabont azt adaptáló 1994-es filmjével.

14 Németországban, Dániában és az Egyesült Államokban a Hell’s Angels nevű motoros geng a mai napi jelentős erőket képvisel a börtönökben.

15 *Riot squad*

16 A „lakók szabályzat tanácsa”

tát. Ezt a szabályzatot tradicionálisan a fogvatartottak írták meg, és sokszor szájról-szájra öröklődött, mert nem hivatalos magatartási szabályzat volt, hanem olyan fogalmazvány, amit a rabok börtönbeli jó tanácsoknak szántak. Ugyanez az új RCG tartalmi jelentése. Nagy jelentőséggel bír, hogy ezekbe a szabályokba beépítették: fontos a fogvatartott önbecsülése és a fogvatartotti önkormányzatiság.

Fogel<sup>17</sup> kijelentése szerint: a börtön nem demokratikus hely, azonban lehet demokratizálni. Nincs igaza tehát teljes egészében Goffmannak abban sem, hogy a fogvatartottak életét a börtönben csak és kizárólag a hivatali szabályok irányítják. A Walla Walla példája megmutatta, hogy ugyan nem teljes mértékben, de a fogvatartottak képesek valamilyen hatalmi szerepet játszani a börtönben, és nem csak a lázadások alkalmával tehetik meg ezt.

Guenther elméleti gyűjtőmunkájával párhuzamosan David Morrero<sup>18</sup> egy pennsylvaniai fiatalkorú börtönben végzett kísérletet. A hírhedt stanfordi börtönkísérlettel<sup>19</sup> szemben a börtön ebben az esetben nem szimulált volt, hanem valódi fegyintézet.

Morrero és kutatótársai az intézetben érzékelték, hogy ott sem érvényesülnek igazán a börtönprogramok, ahogyan azt Martinson<sup>20</sup> elhíresült tanulmánya megjósolta. Az intézetben állandósult a fogvatartottak közötti erőszak, és a faji polarizáció egyre élesebbé vált. Ezek akadályozták a személyzetet abban, hogy a fogvatartottakkal közösen alakítsanak ki programokat. Az intézet vezetői között is jogi és politikai feszültséget lehetett érzékelni. Morrero környezeti pszichológus volt, vagy ahogy azt a nyolcvanas években mondták, ergonómus, és a börtönt a tér és a fogvatartotti magatartás szempontjából vizsgálta meg. A hetvenes évek amerikai demokratizálódási mozgalmainak fontos eleme volt a börtönök humánusabbá tétele. Ennek egyik formája a furniture rearrangement volt, ami gyakorlatilag átbútorozást jelentett, hiszen például az éttermekben a sorokba rendezett és rögzített székeket mozdították el a helyükről, hogy a fogvatartottak szabadon képezhessenek csoportokat, s ezáltal olyan információkat cserélhessenek egymással, amelyek más helyzetben tiltottak lennének, mert veszélyeztetnék a börtön biztonságát.

Morrero feltárta, hogy a börtönépítészetnek vannak olyan sajátosságai, amelyek elősegítik a prizonizációt<sup>21</sup>, amit még Clemmer fogalmazott meg az egyik klasszikus művében. A prizonizáció egy folyamat, amelynek során a személy felveszi a börtön értékeit és erkölcsi normáit. Morrero szerint ebben a folyamatban a fogvatartott többnyire passzívan vesz részt olyan módon, hogy a intézet egyes, kontrollra törekvő intézkedéseit elkerüli. Erre reflektálnak a börtönépítészeti sajátosságok. A fogvatartott folyamatosan érzékeli a biztonságot és azt a teret, amit a személyes szükségleteire fordíthat.

17 Fogel, D. (1975): „We are the Living Proof”: The Justice Model for Corrections. Cincinnati, W. H. Anderson.

18 Morrero, David (1977): Spatial Dimensions of Democratic Prison Reform: Human Space and Political Participation in Prison, *The Prison Journal*, 57., 31.

19 Haney, C. – Banks, W. C. – Zimbardo, P. G (1973): Interpersonal Dynamics in a Simulated Prison. *International Journal of Criminology and Penology* 1. 69–97.

20 Martinson, R. (1974): What works? Questions and answers about prison reform. *Public Interest*, 35., 22-54.



Mind a két érzékelési folyamat a gengesedést segíti elő. Ezért a személyzet igyekszik az intézet bútorozását is úgy kialakítani, hogy a fogvatartottak ne csoportosulhassanak, azaz például a székeket sorban rögzíti, hogy azokat a kulturális foglalkozások során ne lehessen mozgatni. Korábban a börtönökben éppen ezzel az indokkal nem léteztek közösségi termek, a fogvatartottak klubszerű tevékenységekben nem vehettek részt. A fogvatartottak nem kedvelik a személyzet kontrolláló attitűdjét, mert úgy érzik, hogy az a rigid biztonsági személet része, ezzel szemben a kollaboratív attitűdöt érzékelve a fogvatartottak rugalmasnak érzékelik a személyzetet, és igyekeznek együttműködni vele, hogy ők maguk is megőrizzék a status quo-t. Morrero szerint a közös helyiségek létesítésével a fogvatartottak olyan megengedett interakcióba léphetnek egymással, ami másol nem lenne megengedett. Erre lehet példa a liftezés, ami többnyire az egymás alatt lévő zárkák között cserekereskedelmet jelent, valamint a fidizés, ami viszont teljes egészében női és férfi fogvatartottak közötti liftezés és kiabálás módszerével történő flörtöt jelent. Közös programok szervezésével, bizonyos keretek között, ezeknek az interakciónak legitim csatornát lehet adni. A börtön továbbá nagyon zajos üzem; asztalos, illetve hangszigetelési munkákkal a börtönben jelentősen csökkenteni lehet a zajszintet.

Morreroék a vizsgálatban részt vevő börtönben a környezet átalakításával egy időre megoldották a faji problémákat.

A börtön építészeti sajátosságai tehát szerepeket szülnek. A börtön viszont a legtöbb esetben társadalmi nyomásra épül, amikor a korábbi börtön esetleg túlságosan a város közepén van, vagy más okból kifejezetten zavarja a lakókörnyezetet. Ismét találtunk egy bizonyítékot a totális izolációval szemben.

Érdekességként említjük meg, hogy 1976-ban, Richard Wilmot<sup>22</sup>, egy kanadai evangélikus lelkész rövid tanulmányban a humanitás szempontjából vizsgálta meg a totális intézmények rendszerét. Wilmot szerint a rehabilitáció azt jelenti, hogy a személy képes a független életvitelre a szabadulása után. Az izoláció vége után a személy egy nagyobb társadalmi rendszerbe kerül, ahol gyakran nehezebben képes helytállni, mint a börtönben. Sőt, úgy tűnik, hogy a fogvatartottak gyakran megpróbálják a börtön szervezete által sugallt utat választani, azonban ilyenkor olyan nehézségekkel kerülnek szembe, amelyekkel még soha nem találkoztak. Ezért a szabaduló személyeket fel kell világosítani arról a rendszerről, ahová kilépni készülnek. Részletesen el kell nekik magyarázni a szabályok értelmét, és meg kell kérdezni a fogvatartottakat, hogy szerintük a magyarázat fényében, mi volt az addigi életükben rossz. Wilmot azt állítja, hogy nem a totális intézmény izolál, hanem a társadalom nagyobb intézményei, mint pl. az oktatás, a munkavállalás, a családalapítás vagy a gyermeknevelés.

Barry C. Feld<sup>23</sup> 1981-ben egy remek tanulmányban összesítette azokat az elméleteket, amelyek az intézeten belüli fogvatartotti kultúrával és annak kialakulásával fogla-

21 Clemmer, D. (1940): *The prison community*. Boston, The Christopher Publishing House.

22 Wilmot, R. (1976): *What is Rehabilitation?* *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 20., 246.

23 Feld, B. C. (1981): *A Comparative Analysis of Organizational Structure and Inmate Subcultures in Institutions for Juvenile Offenders*. *Crime Delinquency*, 27., 336.

koztak. Azt állítja dolgozatában, hogy a fogvatartott személye (szelfje) nemcsak a fogvatartotti kultúrát befolyásolja, hanem magát a szervezetet is, és ebben a tekintetben meg kell különböztetni a fogvatartott büntetés előtti és büntetés alatti jellegzetességeit. Feld ezen túlmenően mind az import modellt, mind pedig a deprivációs modellt kritizálja.

## Import modell

A Schrag<sup>24</sup> nevével fémjelzett strukturalista elmélet szerint a fogvatartotti szubkultúrát a kinti élet határozza meg, a rabok a külvilágból behozzák a börtönbe a bűnözői értékeket, normákat és magatartásmintákat, azaz a börtönbeli szubkultúra szerkezete öröklött. Ez a nézet Feld szerint azért nem állja meg a helyét, mert a börtönben vannak olyan szubkultúrák is, amelyek nem büntető vagy bűnöző jellegűek, és még csak nem is börtön jellege miatt keletkeznek. Itt a fogvatartottak által alapított szakkörökre, zenekarokra, színjátszó csoportokra kell gondolni; vagy egyre inkább ide lehet sorolni a börtönbeli kábítószer-kereskedelem fogyasztói rétegét, valamint a börtöntetoválások szubkultúráját.

## Depriváció modell

A korábban már említett Sykes által először leírt, inkább funkcionalista deprivációs modell szerint a fogvatartottak a börtönbe kerülve számos megfosztásnak vannak kitéve, és a börtönbeli informális rendszer célja az, hogy az elvonásokat valamelyest kompenzálja. Ez a modell közelebb áll egyébként Goffman elméletéhez is. A börtönszubkultúra szerepe tehát a börtön szervezeti célja ellen irányul. Feld szerint ezzel az elmélettel az a legnagyobb baj, hogy a deprivációkból számos fogvatartott hasznot húz. Gondoljunk itt azokra a fogvatartottakra, akik a konyhán dolgoznak, és képesek az élelmiszerekkel illegálisan kereskedni. Ez a kereskedelmi lánc olyan erős és hatékony, hogy általában a börtönben minden illegális fogyasztási cikk elosztó helye a konyhákban van, bármennyire is törekszik a börtön vezetése arra, hogy ezt a jelenséget megszüntesse.

Láthatjuk, hogy mintha az import és depriváció modellek egy pólus két végében helyezkednének el, és a belőlük következő tényezők együttesen szabályoznák a börtönéletet. Nem is lehet olyan egyszerűen az egyik vagy a másik elmélet mellett letenni a voksot, hanem valamilyen szinten ki kellene békíteni a két megközelítést Feld szerint, és mi igazat adhatunk neki, azonban ebben az esetben Goffman elméletét nagyon komoly megrázkódtatás éri: nem feltétlenül a hivatali szabályok irányítják a fogvatartottak életét a börtönben, amennyiben az import modellt is érvényesül valamilyen szinten, és miért ne lenne érvényes?

## Feld modellje

Az 1. számú ábrán Feld két kontinuumot feleltetett meg egymásnak:

– **A szervezet célja:** a börtön célja kettős: az egyik az izoláció, a társadalomtól való elkülönítés, azaz a letartóztatás; a másik a rehabilitáció, vagyis hogy a fogvatartott

legalább olyan állapotban kerüljön ki a büntetés-végrehajtási intézetből, mint ahogyan bekerült – következőképpen a kontinuum másik vége a kezelés;

– **A szervezet eszköze:** ez is alapvetően kétféle: a börtön inkább a fogvatartottak csoportjaira koncentrált, azaz a rezsimek profiljának megfelelően klasszifikálja a fogvatartottakat; vagy az egyéni foglalkozásokra fekteti a hangsúlyt.

1. sz. ábra

A szervezet eszköze	A szervezet célja	
	letartóztatás	kezelés
<b>csoportorientált</b>	csoportos letartóztatás engedelmesség/konformitás védelem az intézetben belül pl. Guantanamo	csoportos kezelés, csoportfoglalkozás, treatment, terápiás közösség pl. drogmentes közösségek Hollandiában
<b>egyénorientált</b>	egyéni letartóztatás nevelési célzat újra nevelés/fejlesztés védelem az intézetben belül pl. panoptikum	egyéni kezelés pszichológiai kezelés treatment pl. kényszergyógykezelés az IMEI-ben

Nyilvánvaló, hogy minden egyes börtönt egésként vagy az elemeire bontva is el lehet helyezni a fenti két kontinuumon, azaz valószínű, hogy nem lehet olyan börtönt találni, amely szélsőségesen csak az izolációt, vagy a csoportos foglalkozást szolgálja.

A jobb érthetőség érdekében mind a négy így keletkező típusra egy-egy példát említünk:

## 1. Csoportorientált letartóztatás

Talán a Guantanamo-öböl börtöntábor lehetne egy megfelelő példa, mert ott valóban terrorizmussal gyanúsított muszlim fogvatartottak csoportját helyezték el nagyon is azzal a céllal, hogy elkülönítsék őket az amerikai társadalomtól. Meg kell itt említeni, hogy a terrorizmussal gyanúsított személyek többsége úgynevezett preventív letartóztatás (preventive detention) alatt áll, ami azt jelenti, hogy nem bizonyítható, hogy bűncselekményt követtek el, azonban a gyanú szerint olyan agresszív politikai csoportokhoz állnak közel, amelyek terrorcselekményekre készülnek. Ezzel a letartóztatási móddal a szabadságelvonással járó intézkedések új típusa fejlődött ki, ami nem azonos az előzetes letartóztatással (pre-trial detention).

## 2. Csoportorientált kezelés

Egyes holland börtönökben nem kábítószermentes körletek (drug free units) működnek, hanem kábítószer problémával szembesülő fogvatartottak önképző és kortárs segítő csoportjai és lakóközösségei. Az ilyen típusú prevenció multidiszciplináris megközelítésű, azaz a csoportban a lehető legtöbb terápiás módszert kipróbálják, sőt kísérleteznek is a módszerekkel annak érdekében, hogy a fogvatartottak a leghatékonyabban tudjanak megküzdeni a drogok hatásai ellen. Meg kell mégis gondolni, hogy mindez mégiscsak zárt intézetben történik, ahol az emberek össze vannak zárva. A személyzet akkor ad privilégiumokat a fogvatartottnak, ha azok az általuk hozott szabályokat be-

tartják, ennek persze lehet az a következménye, hogy néhány fogvatartott úgy érzi, hogy túl sokat ad magából a rendszernek, illetve minden bizonnyal lesznek olyan személyek is a csoportban, akik csupán a rendszer áteresztőképességét használják ki, és nem illeszkednek a csoport működési funkciójából eredő normákhoz.

### 3. Egyéni letartóztatás

A Jeremy Bentham<sup>25</sup> által tervezett panoptikum (mindentlátó) börtönben a fogvatartottak egyéni elhelyezésben részesültek a hatalmas, többszintes kör alakú épületben. Ezzel az egyébként XVIII. századi módszerrel a fogvatartott mindennapi élete felett felügyeletet lehet gyakorolni úgy, hogy az épület közepén álló óratornyból a személyeket figyelemmel lehet kísérni, sőt szinte a gondolatokat is látni lehet. A panoptikum típusú holland Breda Bv. Intézetben a fogvatartottak fegyelmi elkülönítése az egész börtön szeme láttára történik, ezért rendkívül megalázó érzés lehet. Bentham legmerészebb álmait is felülmúlja azonban a technológia, mert a fegyelmi elkülönítő helyiségekbe szerelt képrögzítő berendezés segítségével a fogvatartottal történt bármilyen esemény dokumentálható, és utólag megvizsgálható.

### 4. Egyéni kezelés

Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben a kényszergyógykezelés szabadságelvonással járó intézkedés alá vetett fogvatartott egyéni gyógyszeres pszichoterápiás kezelésben részesül, azaz – szociológiai értelemben – a rendszer a fogvatartott idegsejtjei fölött gyakorol hatalmat. A gyógyszeres kezeléssel meghatározzák, hogy a személyek mikor legyenek ébren, mikor legyenek nyugodtak, vagy mikor legyenek aktívak. Mielőtt ezt a rendszert amorálisnak minősítenénk, gondoljunk abba bele, hogy a fogvatartotti szubkultúra az illegális Rivotril-kereskedelem révén gyakorlatilag ugyanezt teszi saját magával. Az már más kérdés, hogy milyen társadalmi folyamatoknak kell lejátszódnuk ahhoz, hogy a Rivotril-probléma kibontakozzon. Valamint tény az is, hogy az IMEI-ben a betegek állandó orvosi felügyelet alatt állnak, azaz a gyógyszeradagjaikat ellenőrzik.

Ha az egyén a fentebb ábrázolt kontingencia-táblázat egyik pólusán – de éppen ott – helyezkedik el: a goffmani totális intézmény rabja, ez azonban csak elvi szinten lehetséges, és úgy tűnik, hogy az ellentétes erők ebben a rendszerben nem kiegyenlítik, hanem semlegesítik egymást. Ez alapján valószínűsíthető tehát, hogy a totális intézmény a társadalmi zárt intézmények csupán elviekben létező speciális esete.

## Farrington kritikai szempontjai

Miután megvizsgáltuk Goffman elméletének hatvanas, hetvenes és nyolcvanas évekbeli kritikáit, nézzük meg, hogy az olyan gyakran emlegetett globalizáció és terrorfenyegetettség milyen módon befolyásolta a társadalom vélekedését a büntetőpolitika egyik végpontjáról, a börtönről.

25 Bentham, J. (1995): Panopticon (Preface). In: Bozovic, Miran (ed.): The Panopticon Writings. London, Verso. 29-95.

Keith Farrington<sup>26</sup>, az egyébként szintén Walla Wallában található Whitman College professzora egy 1992-es cikkében<sup>27</sup> elemezte részletesen az amerikai társadalomban történt változásokat, és azok hatását a börtön társadalomban élő fogalmára. Mint látni fogjuk ez a megközelítés rendkívül egyedi, ugyanakkor kissé nyugtalanító társadalomkritika, és semmiben sem különbözik a magyarországi helyzettől.

Farrington legfőbb észrevétele a témával kapcsolatban, hogy a totális intézmények nincsenek elvága a társadalomtól. Az újabb elmélet szerint a börtön egy stabil és folyamatosan fennmaradó társadalmi hálózat része, amelynek elemeit a fegyintézet, az azt befogadó közösség és/vagy település, valamint a tágabb társadalom képezi. Az elméleti hipotézistől eltérően a börtön inkább „nem annyira totális” intézménynek nevezhető, hiszen speciális, azonosítható és átjárható csatornák kötik össze a társadalommal, azaz a külvilágtól való szeparáltsága tökéletlen.

Letagadhatatlan, hogy a börtön kapcsolatban áll a külvilággal, hiszen a börtönben lévő személyek összetétele – azaz a börtönközeg – időről időre változik, ahogy azt én magam is leírtam egy korábbi tanulmányomban<sup>28</sup>. Az intézetben dolgozó személyek váltásokban dolgoznak, a napszakoknak, a hét napjainak, valamint az évszakoknak megfelelően, hol kevesebben, hol többen vannak. Némileg lassabb periodicitást mutat a fogvatartotti állomány, de pl. bíróságok ítélezési szünetei minden esetben érzékelhető a börtönpopuláció váltoásaiban. A társadalomban élő börtönfogalom metafora csupán, és léte azt bizonyítja, hogy az objektív és szubjektív börtönkép között különbség van. Ezzel kapcsolatban nem hanyagolható el a tény, hogy ez a különbség az átlagemberben merőben jellegzetes elvárásokat produkál (mint azt a későbbiekben látni fogjuk), valamint, hogy ezek a jelenségek a fogvatartottak szelfjében és önértékelésében is lecsapódnak. Ez utóbbi jelenség egy külön tanulmányt érdemelne, hiszen akár empirikus módszerekkel vizsgálható lenne hazai körülmények között.

Mind a társadalom tagjaiban, mind az akadémikusokban kétségek élnek a felől, hogy a börtön, sui generis, jó-e és hasznos-e, ha totális vagy azt megközelítő módon működik. A börtön társadalmi kapcsolata nagyon hevesen érezhető és nyomon követhető a politikai és jogi eljárások változásában, valamint abban a kapcsolatban, ami a fogvatartottak és az intézetten kívüli szubkultúrájuk között áll fenn. Mindezekkel szemben Goffman elmélete jobban emlékeztet a depriváció modellre, mint azt korábban már láttuk.

Farrington hat tényezőt sorol fel, amelyek nehezítik a totális intézmény elmélet elismerését, és bizonyítják a társadalommal való szoros kapcsolatot. Ezek közül az első kettő a börtönöket mégis inkább a valódi totális intézményi szerep felé kényszeríti, azonban azonosítható további négy tényező, ami nem engedi meg a börtönök totalizálódását.

<sup>26</sup> Nem azonos David P. Farringtonnal, aki Friedrich Lösellel együtt a kilencvenes években az European Association of Psychology and Law (EAPL) társelnöke volt.

<sup>27</sup> Farrington i.m.

<sup>28</sup> Fliegauf G. – Ránki S. (2007): *Fogva tartott gondolatok*. L'Harmattan Kiadó.

## 1. Társadalmi attitűdök a börtönökkel kapcsolatban

Míg a hatvanas és hetvenes években a társadalom széles rétegei inkább szimpatizáltak a szabadságuktól megfosztott személyekkel, addig az ezredforduló környékén ez az attitűd az ellentétébe csapott át. Gondoljunk a hatvanas és hetvenes évek hippy, illetve punk mozgalmaira, az 1968-as párizsi és prágai eseményekre, a vietnami háború köré szerveződő baloldali mozgalmakra vagy a korábban már említett antipszichiátriai megközelítésre. Mindegyik folyamat hazánkban is érezte a hatását. Szinte már közhelynek számít, hogy a migráció globalizálódása, a közel-keleti helyzet eszkalálódása, a Szovjetunió felbomlása és számos egyéb tényező a kilencvenes évek elejére átrajzolta a világpolitikai erőviszonyokat. Hazánkban is lezajlott a rendszerváltás, egyre inkább nehezebbé vált a társadalmi orientáció, és a dezorganizáció jelei a mindennapi életünkben érzékelhetők. Ezért a társadalmak inkább félnak a bűnözőktől, és a börtönök ilyen tekintetben népszerűbbé váltak. Az emberek több börtönt szeretnének látni, de ugyanakkor támogatják azt a nézetet is, hogy a börtönök nem hatékonyak a jelenlegi formájukban; elvesztették a bizalmukat a börtönrendszerek iránt, és minimalista elvárásaik vannak a börtönökkel szemben. Ez utóbbi azt jelenti, hogy az átlagember nézetrendszere szerint a börtönnek totalizálódnia kellene, sokkal inkább büntetővé, szigorúbbá és elnyomóbbá kellene változnia. Ez komoly veszélyt jelent, hiszen, ha személyzet nagy része, középvezetői rétege is ezt a nézetet vallja, az a végrehajtói állomány faszálódásához vezethet, aminek sajnos már hazánkban is látjuk a jeleit. Mindezen tényezők mellett megfigyelhető, hogy ez az attitűdváltozás világszerte a fogvatartotti populáció növekedését eredményezi. A cikk írása idején hazánk ez alól a trend alól szabadulni látszik, úgy tűnik, hogy az alternatív, szabadságelvonnással nem járó intézkedések és a helyi kohéziós törekvések sikerrel jártak.

A társadalom ugyanakkor nem kedveli a nyitott börtönöket, és nem viseli el a helyi közösségek és a rabok keveredését. Az állampolgárok a fogvatartottakat szívesebben látnák a falakon belül. Ezt a folyamatot a jelenséget rosszul interpretáló média csak generálja.

## 2. Börtönépítészeti és börtöngépezet

A technológia és a piac törvényei azt eredményezték, hogy a fogvatartottak őrzéséhez egyre kevesebb emberi tényező járul világszerte. A börtönök köré épülő falak egyre magasabbak, az épületeket úgy tervezik meg, hogy a hozzátartozók keveset érintkeznek a fogvatartottakkal. Hazánkban ilyen tekintetben mintha a körültekintés, a társadalmi összefogás és az állami szervek közötti koordináció látványos hiánya is tetten érhető lenne, hiszen például a Fővárosi Büntetés-végrehajtás Intézet III. objektuma körüli helyzet – a hozzátartozók és a fogvatartottak közötti illegális kapcsolattartás, azaz az ordibálás és a betűmutogatás, amely értelemszerűen az intézet építészeti sajátosságaiból ered – megoldhatatlannak tűnik, és már a helyi lakóközösség életét is zavarja. Ez a jelenség is a börtönök totalizálódása felé mutat.

Az előző két pont szellemisége amellet, hogy a goffmani tézis szükségességét támogatja, azonban bizonyára nem találkozna alkotójának szándékával, és – ez nagyon

fontos – érélyesen szemlélteti, hogy a börtön és a társadalom között intenzív interakció áll fenn.

### 3. A börtönök fenntartásának költsége

Jelenleg hazánkban egy fogvatartotti férőhely kialakításának hozzávetőleges költsége 15 millió forint körül mozog, valóban jóval olcsóbb a szociálpolitikán, a szakmapolitikán és a büntetőpolitikán változtatni; azonban ezek a tényezők sem függetlenek a politikától, valamint a személyi állomány hozzáállításától, illetve a közösségi felelősségvállalás és annak költséghatékony volta csak jelenleg kezd kibontakozni a végrehajtott állomány tagjainak mindennapi informális beszélgetéseiben. Farrington is felismerte ezt a jelenséget, és különösen nehéz feladatnak minősítette a börtönök gazdasági vezetését.

A fegyintézetek logisztikája sem lehet független a társadalomtól, kezdve a beszállítóktól, a karbantartókon át egészen a társszervekkel való szükségszerű kapcsolattartásig. A nyolcvanas években Angliában, Németországban és az Egyesült Államokban megjelentek a magánbörtönök, amelyek léte is azt sugallja, hogy az állam egyedül nem képes finanszírozni a büntetés-végrehajtást. Ilyen szempontból a börtönök létesítése nem a politikai, hanem a gazdasági elit kezébe kerül, és elkerülhetetlen a lobbyérdekek érvényesülése a büntetés-végrehajtási célokkal szemben. Már hazánkban is megindult ez a folyamat, és a cikk írásának idején Tiszalökön már az utolsó fázisban tart az első hazai PPP-börtön beruházása. Érdekességként említjük meg, hogy egyes amerikai államok egymásnak bérebe adják a börtöncelláikat másik államokban elítélt fogvatartottak számára, sőt egész államok büntetés-végrehajtási feladatait veheti át egy másik állam, ahogy az Európában San Marino és részben Liechtenstein esetében megfigyelhető.

### 4. Logikai problémák a börtön totális működésével kapcsolatban

Ha a börtönt valóban függetleníteni kellene a társadalomtól, akkor egy lakatlan bolygóra kellene építeni napjaink globalizálódó világában. A fegyintézeteket ki lehet telepíteni a városokból, de ez szükségszerűen helyi elégedetlenséget vált ki, és az infrastruktúra költségeinek drágulását hozza magával. A börtöntársadalom összetétele is magában hordozza a társadalmi kapcsolatot. A személyzet a börtönben dolgozik, azonban a szabad idejét az intézeteken kívül tölti, és egyre több olyan fegyintézet létezik, ahol a fogvatartottak is kimehetnek az intézetből. Az újonnan befogadott fogvatartottak friss információkat szállítanak az intézetbe, és egyébként is: a tiltott tárgyak nagy része szintén a külvilágból kerül a börtönbe.

### 5. Kulturális értékek és a társadalom egységes rendszere

A társadalom nagy többsége tudatában van az állampolgári és emberi jogainak, és ezen ismereteivel nem fér össze a börtönök totalitása. A többség alapvető értékrendjébe tartozik a család, a szabadság, az emberi méltóság és az információ szabad áramlása. Nem véletlen, hogy a börtönben konjugális, azaz intim együttlétre alkalmas látogatói helyiségeket alakítanak ki, illetve olyan beszélőket szerveznek, amikor a család elkülönülhet a többi fogvatartotttól. A kilencvenes évek végéig hazánkban az volt a gya-

korlat, hogy a fogvatartottak számára a hónap egy, meghatározott hétvégi napján biztosították az évi tizenkét kötelező beszélő egyikét. Az intézetben kialakított nevelési csoportoknak egy bizonyos napra és időpontra volt meghirdetve a beszélője. Ez a gyakorlat egyre inkább a háttérbe szorul, és hazánkban is érvényesül a munkaidőhöz igazított látogatási rend, azaz ebből a szempontból a magyar börtönök alig különböznek a kórházaktól. További ilyen példa lehet, hogy a börtönökben bevezették a számítógépes nyilvántartást. Ez Magyarországon a kilencvenes évek közepén maradéktalanul megtörtént, de érdekes módon Ausztriában csak az ezredfordulón, Hollandiában viszont a fogvatartottak bármilyen büntetés-végrehajtási adata bárhol is elérhető az intézetben belül. Nyilván az adott társadalom informatikai felkészültsége a börtönben is érezteti a hatását. Lesújtó lehet, és szintén társadalmi attitűdöt árul el, hogy a magyar börtönökben jelenleg több mint tízéves, elavult géppark üzemel.

Az emberi jogok védelmében nemzetközi és civil szervezetek külön fókuszálnak a börtönökre. Hazánkban a rendszerváltás után azonnal megalakult a Magyar Helsinki Bizottság, illetve a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) jogvédő szervezet; mindkét szervezetnek külön börtönügyi szakmapolitikája van. A börtönökbe nemcsak emberi jogi irányultságú civil szervezetek járnak, hanem nőpolitikai, egyházi, oktatási, kábítószerverenciós és egyéb önkéntes segítők tartják a szemüket a börtön világán és a biztosítékok működésén, ezt a tevékenységet nevezzük a börtönnel kapcsolatos monitoringnak. Hazánkban és a környező országokban az a gond jelentkezik, hogy az európai integráció miatt a biztosítékok működése nem igényel már erélyes monitoringot, hanem sokkal nagyobb hangsúlyt kellene fordítania a civil szervezeteknek a börtönlakók reintegrációs segítésére, hatékonysági tanulmányok elvégzésére, illetve igény szint-felmérésre, valamint az ezekből eredő közös pályázati lehetőségek kihasználására.

## 6. A büntetés-végrehajtás alapvető filozófiája

A hatvanas évek reszocializációs és rehabilitációs törekvéseiből kiindulva a börtönrendszer alapvető filozófiája a reintegráció felé tolódott, ami azt jelenti, hogy a fogvatartottakat segíteni kell abban, hogy visszakerüljenek abba a közösségbe, ahonnan a börtönbe kerültek. Ez az eszme szöges ellentétben áll a goffmani totális intézmény jellegével, amint azt a korábbiakban már jeleztük: a reszocializáció nagyobb mértékben a börtönhöz igazítja a személyiséget, és gyakran nem is piacképes törekvéseket valósít meg. A reintegráció azonban nem valósítható meg anélkül, hogy az állam ne avatkozna be a helyi közösség életébe, ahonnan a rab a börtönbe került, hiszen e nélkül azonnali rekriminalizáció következne be a szabadulás után. Észre kell venni azt is, hogy a reszocializáció káros hatása abban is megmutatkozik, hogy elszakítja a fogvatartottakat a szeretteitől, rokonaitól. Az idealisztikus társadalom felépítésének kollektíven és kötelezően megfogalmazott vágya már hazánkban is a múlté, azaz a társadalmi változás alapvetően befolyásolta a börtön ideológiáját. A társadalom és a börtön tehát olyan alrendszeri kölcsönhatásban áll, ahol az egyik rendszerben bekövetkező alapvető változás a másik rendszerben is érzékelhető.

Feleslegesnek tűnik azonban „re-” szöccskával kezdődő kifejezések helyességén vitatkozni, hiszen a posztmodern börtönök egységes célja a fogvatartott személyiségében



bekövetkező pozitív változás és az önbecsülés fejlődése. Szinte mindegy, hogy ez melyik formában valósul meg. A börtönártalmak széles skálája ezen törekvések ellen ható erő, és a börtön éppen azzal szolgálja a társadalmat, hogy arra törekszik, hogy egyre kevésbé érvényesüljenek a totális intézményi jellegéből eredő sajátosságok. Ha ez legalább minimális szinten nem teljesülne, az intézetek faláról le lehetne venni cégért, és azt lehetne kiírni a kapuk fölé, hogy „Rosszember-raktár”.

## Konzekvenciák

Láthattuk tehát, hogy a mai börtönök nem totális intézmények, legalábbis az elmúlt ötven esztendőben jelentős mértékben detotalizálódtak a világ „nyugati” kultúrájú felében. A társadalom azonban nem követte ezt a változást tudatilag, és rendszerint úgy vélekedik, hogy a mai börtön olyan, mint a történelmi börtönök. Ez a média káros hatásának is köszönhető, hiszen a börtönök rendszerint akkor kerülnek a híradásokba, amikor az intézetekben lázadás tör ki, valaki megszökik, vagy sok öngyilkosság történik. A tömegkommunikáció leegyszerűsíti a börtön valódi képét, és egy sajátos klónt hoz létre, ami inkább a valóság show-k véresebb és erőszakosabb avatárja lesz. Az általános vélekedés szerint a veszélyes bűnözők be vannak zárva a börtönbe, és jó dolguk van, de szerencsére nem tudnak onnan egykönnyen kijönni. Ez a képzet merőben csalóka, ugyanis az igazságszolgáltatási rendszer egyes-egyedül nem képes felvenni a bűnözés elleni harcot. Az állampolgárok többsége a hamis totálisintézmény-fogalom által építi fel a biztonság illúzióját. A többségi társadalom nem bízik a rehabilitációban, és ezért úgy gondolja, hogy a rabok nem lépnek kapcsolatba a külvilággal. Illúzió él a büntetés-végrehajtásról olyan szempontból is, hogy azért humánus, mert a veszélyes bűnözőket elzárja a külvilágtól, és így megvédi a családokat. Az emberek hajlamosak összekeverni az egyéni dühöt és haragot a kollektív büntetés szükségességével, illetve néha egyes börtönőrök a saját sérelmeiket igyekeznek a rabokon megboszszolni abban a hitben élve, hogy erre őket a társadalom ruházta fel. Mint azt a korábbiakban is szemléltettük: ezt a jelenséget hívjuk retribúciónak. Az egyéni bosszútudat azért alakulhatott ki, mert az emberek egy része nem érti a posztmodern börtön koncepcióját. A totális intézmény rémképe a hivatalnokok és a mereven biztonsági irányultságú személyek fejében is tovább él, akik arra gondolnak, hogy harcolni kell azért, hogy a fogvatartottak ne szökjenek meg, és hogy ne lehessen a fogvatartottakat feltételesan szabadlábra bocsátani. Igen sajnálatos, a szerző szerint alkotmányellenes intézkedés volt hazánkban az úgynevezett tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetése. Ilyen, de ennél jóval korlátozottabb nézet a halálbüntetés visszaállításának igénye is.

Nem bújhatnak ki a felelősség alól azok a társadalomtudománnyal foglalkozó személyek, akik továbbra is omnipotens magaslatokba helyezik Goffman tanait, és többnyire félre is magyarázzák azokat. A börtönökről szóló szemináriumok során olyan témákat kellene megvitatni, amelyek a börtön és a társadalom erős kapcsolatát bizonyítják: az intézetben belüli fogvatartotti szubkultúra, a börtönsleng, a börtönbeli erőszak, a tiltott tárgyak, a női börtönőrök, a börtönbeli kábítószer-probléma stb.

A totális intézmények mítosza az egyéneket megnyugtatja, és azt a téves nézetet erősíti, hogy a bűnözéssel kapcsolatos problémák gondok megoldhatók. Nagyon fajsúlyos probléma ez, hiszen a deviancia olyan viszonyítási alap, ami nélkül a társadalom nem maradna meg. A rendszerszemlélet hiánya a kollektív felelősség és az „egyek vagyunk” élmény ellen dolgozik, és fenntartja azt a középkori nézetet, hogy a javak megszerzésére csak annak van joga, aki örökölte azt, hogy ezt az örökséget meg kell védeni, és aki ezt nem tartja be, azt a lehető legsúlyosabb módon meg kell büntetni, és ki kell zárni a társadalomból. Sykes<sup>29</sup> klasszikus művében írja, hogy a szabad világ nem mer szembesülni azzal, hogy a bezárt személyek státuszának lényegi funkciója a többség jóléte, és ezért a börtönök bástyafalai nem csak azt a cél szolgálják, hogy ne tudjanak a rabok megszökni, hanem el is takarják a szégyellni való embereket. Ezt a jelenséget hívjuk reluktanciának.

A mítikusnak gondolt totális intézetek sem képesek kivonni a társadalomból a bűnözést, hiszen nem szennyszivattyúként működnek, nem képesek megvédeni a társadalmat, és axiomatikusan nem rehabilitálják a bentlakókat.

A mítoszban való hit eredményezi azt, hogy a törvények szigorúbbak lesznek, a börtönlakók száma egyre nő, a telítettségi és más mutatók rossz irányba tendálnak, az ítéletek hosszabbak lesznek, és egyre több börtön épül. Ezek sajnós a bűnözés és az ebben a cikkben leírt jelenségek tüneti kezelését jelentik csupán, a betegséget nem szüntetik meg.

Fiáth Titanilla

# A csöves meg a fullos zárka

## Térhasználat és dekoráció a Budapesti Fegyház és Börtönben

Amikor az alábbi írás gazdagabb képanyaggal illusztrált változatát bemutattam a Budapesti Fegyház és Börtönben, az intézet parancsnoka megkérdezte, vajon ha kényelmesebb, gazdagabban felszerelt, „szebb” zárkák állnának a fogvatartottak rendelkezésére, hasonlóképpen megjelenének-e a személyes tér kialakítására szolgáló – a továbbiakban részletesen bemutatandó – stratégiák. Igennel válaszoltam. Többéves, különböző büntetés-végrehajtási intézetekben tett megfigyeléseim alapján úgy gondolom, hogy az egyéniség kifejezése egy uniformizálásra, az individuális jellegzetességektől való megfosztásra irányuló intézményben az elítéltek egyik legfőbb motívuma.

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása olyan intézményt feltételez, amely a fogvatartott minden élettevékenységét irányítja és ellenőrzi. Goffman az ilyen típusú létesítményeket totális intézeteknek nevezte. A külső, civil élettel ellentétben – ahol az alapvető élettevékenységek, az alvás, az étkezés, a munkavégzés és a szórakozás rendszerint más-más terekben, különböző emberek társaságában, önálló, saját döntés eredményeként zajlanak – a totális intézetekben ezek a cselekvések egy helyen összpontosulnak, mindig több társ jelenlétében folynak. Mindenkitől ugyanazt a viselkedést követelik meg, illetve – mivel az egész rendszert szigorú órarend szerint, felülről irányítják – az egyik tevékenységet azonnal követi is a másik (Goffman, Erving: *Asylums*. New York – London, 1961, Doubleday; Boros János – Csetneky László: *Börtönpszichológia*. Budapest, 2002, Rejtjel Kiadó). A fegyintézetek totális jellege a zárkák berendezésében is tükröződik: néhány, pokróccal letakart emeletes ágyon, asztalon, küsszéken („stokin”), a vécén és a mosdón kívül nincs más tárgy abban a térben, ahol a fogvatartottak a napjaikat töltik. A berendezés eredetileg – a beköltözés napján – szigorúan funkcionális, azaz annak a cselekvésnek alárendelt, amire szánták. (Pl. az asztal étkezésre/írásra szolgál, díszítő-értékkifejező funkciója, legalábbis az eredeti elképzelések szerint, nincs stb.) Az alábbiakban azokat a stratégiákat vizsgálom meg, amelyek segítségével az elítéltek – az igencsak szűkre szabott lehetőségek között is – kifejezhetik a személyes értékeiket, az identitásukat, a csoport-hovatartozásukat, vagy akár a börtönhierarchiában elfoglalt pozíciójukat.

Ahhoz, hogy a fogvatartottak térhasználatát, az intimitás megteremtésére irányuló kísérleteiket, vagy a zárka dekorációjában megjelenő hatalom- és státuszjelölő, illetve egyéb szimbólumaikat jobban megérthessük, érdemes röviden foglalkoznunk a fogvatartottak informális struktúrájával, a saját belső hierarchiájukkal is. Az elítéltek közössége távolról sem homogén: a családi háttér ereje és vagyonossága, a bűnözői kapcsolatok szorossága, a testi erő és a verekedésbeli ügyesség, a bűncselekmény jellege és a visszaesések száma, a homoszexualitás, az intelligencia és olyan személyiségvo-

nások, mint pl. a pszichopátia, extravertizáció, dominancia vagy alárendelődés azok a dimenziók, amelyek mentén az elitelt kialakítja és elfoglalja a rabok rendjében betöltött szerepét. A „menők”, „jógyerekek”, „verebek”, „csicskák”, „köcsögök”, „vamzerok” olyan, a mindennapokban használatos címkek, amelyek irányítják a fogvatartottak egymáshoz való viszonyait, és egymással szembeni magatartását. A címek folyamatos váltakozása, a hierarchia állandó mozgása miatt a börtönlakóknak egyfolytában résen kell lenniük: mivel a család elszegényedhet, elhagyhatja a büntetését töltő bűnözőt, a testi erő fogyatkozhat, illetve mindig jöhet egy „még erősebb”, besúgóvá válhat egy korábban megbízható társ, vagy éppen az üzletelgetésekből/kártyajátékból kifolyólag egy kisebb vagyonra tehet szert valaki. A szerepek megtartásáért, illetve az előnyösebb rangok megszerzéséért tehát folyamatos harcot kell vívni a többiekkel. Éppen ezért, bár a szerepstruktúra különböző korokban és különböző államok börtöneiben nagyjából hasonló felépítésű, az azokat betöltő személyek hónapról hónapra változhatnak egyazon intézeten belül is.

Annak érdekében, hogy két-három ember viszonylag súrlódásmentesen tudjon együtt élni – akár évekig is – néhány négyzetméternyi területen, szükség van a rendelkezésre álló tér tökéletes kihasználására, illetve a térhasználattal kapcsolatos szabályok kidolgozására és betartására. A zárkák többségében a szakralitásnak, az étkezésnek, a pihenésnek, a társas életnek és a tisztálkodásnak külön teret szentelnek.

A zárkaajtó melletti „szent sarokba” általában a magasabb rendű értékek, a felsőbb hatalmat képviselő tárgyak kerülnek: a televíziókészülék – ami a külső világgal való kapcsolat megteremtése szempontjából válik kiemelkedő fontosságúvá – mellett találjuk meg a szenteket, bibliai alakokat ábrázoló képeket, illetve a vallási tárgyú könyveket (1. ábra). A tévé kiemelt szerepét hímszett terítőkkal, a rájuk helyezett virágokkal, szobrokkal is hangsúlyozzák. A kollektív értékeket (vallásosság, szabadság a külvilággal való kapcsolaton keresztül stb.) megjelenítő tárgyak kiemelt elhelyezésén és dekorálásán kívül a másik leggyakrabban díszített használati tárgy a tükör. A tükörszegelet ki-ki a maga egyéni ízlésének megfelelően ragasztgatja körbe családi fotókkal, Máriát vagy Jézust ábrázoló matricákkal, fenyőágra hasonlító zöld dísszel (vö. az „ünnepélyességgel”) vagy akár szexjeleneteket bemutató képekkel. Könnyen megérthető, hogy egy, az individualitás felfüggesztését célzó világban az egyéniség megjelenítésének, az önmagunkkal való kiemelt



1. ábra

törődésnek, vagyis mindannak, amit a tükör szimbolizál, óriási szerepe van (vö. mindent a hagyományörző értékrenddel szembeállított, individualisztikus polgári kultúra tükröhasználatával), amit a feldiszítéssel történő kiemeléssel jeleznek.

Az egyéniség megőrzése mellett a börtönben a családi/rokoni kapcsolatok tartoznak a centrális értékek közé. Megfigyelhető, hogy a családos férfiak zárkájában a feleség, a kisgyermek vagy a szülők fotói többnyire az ágy melletti falra, a fej/szív – vagyis a test felső része – mellé kerülnek. Különösen érdekes mindez, ha az erotikus képek elhelyezésével állítjuk szembe. A meztelen nőket ábrázoló posztereket általában az ágy végén álló szekrény oldalára, vagyis a fogvatartott lábához – a test alsó részéhez – ragasztják ki. Mindez a családi kapcsolatoknak és a személyes viszonyokról leválasztott szexualitásnak az egyéni értékrendben betöltött különböző szerepeire utal (a gyermek és a feleség képének „szívhez” közeli elhelyezése a személyességgel és a szeretettel, a pornográf fotók „lábhoz” ragasztása pedig az érzelmeiktől megfosztott ösztönszférával kapcsolódik így össze).

A nyilvános és privát szféra elválasztásának egyik legnagyobb nehézséget okozó területe a tisztálkodás és a vécéhasználat. A budapesti intézet régebbi, száz évnél is idősebb objektumában a vécét a zárkán belül csak egy függöny (ún. szeméremfüggöny) választja el a többi élettevékenységre kijelölt tértől. „Ehhez igazán sosem lehet hozzászokni – meséli egy elítélt – Szerencsére börtönfokozatú vagyok, mi nem vagyunk egész nap bezárva, sétálhatunk a folyosón, vagy átmehetünk egy másik zárkába is. Sohasem volt problémám a társaimmal emiatt. Mindig megbeszéltük, hogy éppen ki menjen ki.” A fegyházfokozatúak között, akik szinte a nap 24 órájában le vannak lakatolva, némiképp elérő szabályok alakultak ki. Amíg a zárkatárs eszik, tilos vécére menni. Az ablakot még télen is nyitva kell tartani. A szorongóbbak nem mennek le sétára, s amíg a többiek levegőznek, esetleg orvosnál vagy iskolában vannak, elvégezhetik a dolgukat. „Ha nagyvécére mész, folyamatosan öblíteni kell (húzni a vécét). Ha nem teszed meg, viccként kapod a buzdítást: Blokkolj, csöves, nem a kukoricásban vagy!” – írja a börtönéletről szóló esszéjében egy fogvatartott. A másik objektumban található, nagy létszámú zárkák elfalazott illemhelyiségei esetében hasonlóak a szabályok: „Hamar megtanulod a kötelező házirend használatát: kaja közben nincs nagyvécé, ha kicsire akarsz menni, illemből szólnod kell”. Az étkezésre és a tisztálkodásra/ürítkezésre szolgáló teretek részleges „összemosódása” különösen a hagyományörző, oláh cigány fogvatartottnak jelent nagy problémát vagy kellemetlenséget, akiknél a tisztasági szabályok és tabuk közé tartozik a test felső és alsó részéhez tartozó tevékenységek és tárgyak elválasztása (pl. külön törölközőt használnak a test különböző részeihez).

A test tisztán tartásával kapcsolatos nehézségek a zárkadekoráció során a higiéniével kapcsolatos szimbólumok használatában, egyfajta „túlkompenzációként” jelennek meg. A csempén, a mosdókagylón, a tükrön és a vécén igen gyakran láthatjuk tusfürdők, borotvahabok, testápolók leáztatott és felragasztott címkéit. Amellett, hogy a testápolási cikkek presztízsértékkel is bírnak – „A börtönben minden igényes termék (fogkrém, tusfürdő stb.) gizdává teszi a használóját. Van, aki fogkrémes fogkefével máskál a zárkában, vagy fogmosás közben gizdán sétál, figyelemfelkeltés céljából. Amikor én ezt

észrevettem, felálltam a szék tetejére, és úgy mostam fogat” –, alkalmasak annak jelzésére, hogy a tulajdonosuk a körülmények ellenére is „igényes”, jól ápoltt, tiszta személy.

A zárka otthonosabbá tétele érdekében a fogvatartottak – sokszor a házirend ellenében is – igyekeznek a kényelmesség, a „kibélelttség” illúzióját kelteni. A tehetősebbek nagy méretű, romantikus jeleneteket – pl. egy ölelkező fiatal párt –, autókat és vadállatokat ábrázoló vagy márkajelzéssel ellátott törölközőket terítenek pokróc helyett az ágyra, illetve szögelnék ki a falra. A törölköző mintázata sokat elárul a fogvatartotti kultúrában szerepet játszó, központi értékekről: a gépjárművek vagy a „menőbb” ruházati cégek logói gazdagságot, a luxuscikkekben való jártasságot, az adott tudáskészlethez való hozzáférést tükrözik (mindez párhuzamba állítható az elitéltek egyenruhájára/öveire felvarrt Nike, Adidas, Agressor stb. jelzésekkel, vagy az általuk hímmzett terítőkkal, amelyeken amerikai rapsztárok nevei olvashatók).

Az autókat és állatokat – vö. az ösztönszférával, a vadsággal, a szabadsággal stb. –, illetve a szerelmes/érzelgős jeleneteket ábrázoló „falvédők”, „baldachinok” által kifejezett értékrendszerek látszólagos kettőssége több helyütt is megjelenik a fogvatartotti kultúrában. Igen gyakori például, hogy a zárkák polcaira a gyerekkort idéző szobrocskákat helyeznek el, plüssfigurákat, hímmzett szíveket lógatnak a falra, és magam is több, kis állatokat ábrázoló játékot vagy csecsebecsét kaptam már tőlük az irodámba. Mindez első ránézésre nehezen illeszthető össze a keménység normájával és az érzelmek kimutatásának tabujával – ami a börtöntűrő képesség gyengülésével, a „bereccsenéssel”, valamint a naivitással, a könnyű kizsákmányolhatósággal egyenértékű. (Vö. mindezt azzal a jelenséggel, hogy az elitéltek, noha egymás között ritkán beszélnek a saját élet-történetükről és az ezzel összefüggő érzelmekről/gondolatokról, rendszeresen figyelemmel kísérik és megtárgyalják az olyan szappanoperákat és talkshow-kat, amelyek emberi határhelyzeteket, a viselkedés normáival és a „helyénvaló” érzelmekkel összefüggő jeleneteket állítanak a középpontba – pl. Barátok közt, Mónika-show stb.). A visszafogott emocionalitás, a maszkulin normák túlhangsúlyozása ellenére feltűnő továbbá, hogy az egymással jó viszonyban álló elitéltek találkozáskor megpuszítják egymás arcát, és becézett neveken szólítják/emelegetik a másikat (Imike, Zsoltika stb.).

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy a fogvatartotti kultúrában a világ két, ellentétes területre szakad: bizonyos személyek – idegenek, a börtön személyzete, a hierarchiában alacsonyabban állók stb. – számára csak a versengés, az erőszak, illetve a domináns, hiperférfitas „homlokzat” látható. Ugyanakkor amennyire torzítottak vagy eltűzöttak a külvilág számára mutatott „macsó” szerepek, olyannyira kedveltek egyidejűleg az infantilitást, a felelőtlen és felhőtlen gyermeklétet, az „ártatlanságot” szimbolizáló „aranyos” figurák, tárgyak, melyekkel a pozitív érzelmeket, a kötődést, a ragaszkodást próbálják kifejezni. (Természetesen az infantilis tárgyak arról is árulkodnak, hogy milyen reprezentációkat alakítanak ki a „bűnözők” az ún. „normális” világról, a „normális” életről, a pozitív érzelmek kifejezéséről és a szeretetteljes kapcsolatokról.)

A zárka „élhetőbbé” tétele szempontjából különösen fontos az élővilág beemelése a falak közé. Az akvárium nem egyszerűen megnyugtató és kellemes dekoráció, hanem a halak gondozásának, a gondoskodásnak a lehetősége miatt is kiemelkedő presztízscikk.

A cserepes virágokkal díszített terek ugyancsak arról árulkodnak, hogy a zárka lakója „szépérzékkel” és felelőséggel bír, mások szükségleteire érzékeny személy (2. ábra – a kép érdekessége, hogy az ott lakó fogvatartott az ünnepélyesség hangsúlyozása érdekében egy, az élelmiszerboltban kapható tortalapot is kiszögezett a falra). Akárcsak a nagy belmagasságú, civil terek – pl. óvodák, iskolák – esetében, a börtönben is megfigyelhető, hogy a „plafon közelebb hozásával” próbálják otthonosabbá, „kuckószerűbbé” tenni az elítéltek az egyébként szűk és igen magas cellákat. Amíg az intézeteken kívüli világban drapériák, hálók és egyéb díszek leelégítésével idézik elő a kívánt hatást,



2. ábra

addig a börtönben a plafonnal párhuzamos zsinegeket erősítenek fel, és arra futtatják a növényeket. Az „otthonossá tétel” fontosságát jelzi, hogy a futónövények ily módon való elhelyezése ütközik a házirenddel: a felügyelet időről időre eltávolíttatja a dekorációt, ám az néhány napon belül ismét megjelenik.

A börtön világában a fent bemutatott térhasználati és dekorációs lehetőségek, illetve az olyan jelenségek, mint például a fekhely kiválasztása – az intézetek többségében az „alsó ágy” elfoglalása jelenti a hierarchiában betöltött magasabb pozíciót –, vagy hogy ki használhatja a „jobb” helyeket a zuhanyzóban, ki mehet be először a friss szexuálisággal a függöny mögé stb., lehetőséget biztosítanak az elítéltek egyéniségének, státuszának és hatalmának a kifejezésére. A

szimbólumok elemzése, „dekódolása” azonban az első ránézésre egyszerűnek tűnő, „szótárszerű” olvasatnál – pl. „Akinél alsó ágya van, a fala roskadozik a virágoktól és a kiszögezett falvédőktől, az menő” – jóval árnyaltabb, bonyolultabb. A börtönben használatos tárgyak jó részének nincs önmagában presztízserő (pl. van, akinél a gazdagság jele a fogkrém, ahogy azt a fent idézett, „gizdáskodásról” szóló szövegrészből láthattuk, másoknál viszont „alap”). A tárgy sok esetben éppen a használója által nyeri el a státuszt kifejezni képes jelentést. A használó és a tárgy között ezért inkább interaktív viszony tételezhető fel: előfordulhat, hogy egy, egyéb tényezők alapján hírnevet és pozíciót szerzett, nagy hatalommal bíró rab a személyes érdekei szerint módosítja egy szimbólum jelentését: „Bementem az új zárkamba – mesélte egy, a testi ereje, bűnözői kapcsolatai, családja, anyagi helyzete és intelligenciája miatt elismert „menő” –, és láttam, hogy a négy alsó ágyon csupa jógyerek fekszik. Most ki állítsak fel? Mind havrom. Mondtam, jól van, gyerekek, akkor itt mostantól a felső ágy a menő, és szépen föl-cuccoltam. Játsszák le egymás között, hogy melyik három jön föl hozzám”. A márkás holmik – tusfürdők, törölközők, cipők stb. – sem biztos, hogy a tulajdonos „civil” gaz-

dagságát jelzik: elképzelhető, hogy a kapcsolatrendszere vagy az ereje miatt képes beszerezni a számára szükséges holmikát a gyengébbektől (ami viszont sok szempontból módosítja a többiek általi megítélését, és a felé mutatott tiszteletet). Olyan helyzet is előfordult, hogy egy tehetősként és „menőként” számon tartott fogvatartott, aki minden áruját elvesztette kártyán, hetekig azt a látszatot keltette, hogy nincs kedve rágyújtani, s így a többiek elhitték, hogy a szekrényében kartonszámra sorakoznak a Marlborók. (Magyarán nem ingott meg a pozíciója attól, hogy egy időre „lecsövesedett”). Mindez megfordítva is igaz lehet: „Mondtam a barátnőmnek, hogy ne küldjön több Dunhillt, inkább szívom a sodort cigit, amit a többiek. Nem akarok feltűnősködni, lóvénak látszani, nem szeretnék kilógni a sorból. Hadd higgyék, hogy nekem sincs otthon semmim”.

A büntetés-végrehajtási intézetben számos, az elítéltek között érvényesnek tekinthető informális szabály adott. Megfogalmazhatunk általános tendenciákat, jelzéseket, olyan interpretációkat, amelyekkel a fogvatartottak többsége alapvetően egyetért. Mégis, ami igazán izgalmassá teszi ezt a világot – és ami miatt a raboknak sokszor, meglepő módon, egy szabad perce sincs –, az a választott szerep, státusz és identitás kialakítása, elismertetése, és a többiekkel szembeni folyamatos védelme. A harc lényegében nem egyszerűen a tárgyakért, az „áruért”, hanem a szimbólumok meghatározásának jogáért folyik. Nem az a legfontosabb tehát, hogy kinek van márkásabb törölköző a falán, hanem hogy kinek áll hatalmában eldönteni, hogy milyen a „szép” és felhelyezhető faldisz, vagy hogy számít-e egyáltalán bármit a rangsorban, hogy valaki mire gyújt rá éppen. A presztízsversengések, „brigádozások”, balhék során többnyire az önmeghatározás jogáról, a személyes tér kiterjesztéséről, az intimitás szélesebb körű gyakorlásának a lehetőségéről van szó. Lényegében a szabadságról – a börtönben is.

*Fotó: Budapesti Fegyház és Börtön archívum*

## Irodalom

- Boros János – Csetneky László:** Börtönpszichológia. Budapest, 2002, Rejtjel Kiadó.
- Goffman, Erving:** Asylums. New York – London, 1961, Doubleday.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor:** Beszélő házak. Budapest, 2000, Kossuth Kiadó.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor:** Értékrendszereink. Budapest, 1983, Kossuth Kiadó.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor:** Látható és láthatatlan világok az ezredfordulón. Budapest, 2000, Új Mandátum Könyvkiadó.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor:** Rejtjelek. Budapest, 1993, Interart-Szorobán.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor:** Rejtjelek 2. Budapest, 1995, Kossuth Kiadó.
- Philipe, Mary:** Titkos praktikák a börtönökben. BVOP Szakkönyvtár, kéziratos fordítás.
- Sykes, Gresham:** The Society of Captives. Princeton – New Jersey, 1958, Princeton University Press.
- Ward, Theresa – Segrin, Chris – Lawson, Darren:** A prizonizáció és a szociális készségek közötti kapcsolat börtönbüntetésüket töltő rabok között. BVOP Szakkönyvtár, kéziratos fordítás.



Kalapos Miklós Péter

# Társadalmi dilemma: elmebeteg a börtönben?

## A jelen helyzet és a jövő kihívásai

A dolgozat a börtön, az elmekórház, az elmebetegség és a bűnelkövetés összefüggéseit vizsgálja. A büntetés-végrehajtási és a kórházi rezsimek összehasonlítása után a dolgozat leírja a börtönben lévő populáció nagysága és az elmeosztályos ágyszám közötti összefüggést, és epidemiológiai adatok segítségével bemutatja az elme- és addikciós betegségek, valamint a mentális zavarok börtönön belüli gyakoriságát. A kórházba vagy börtönbe kerülés ciklikus ismétlődésének megakadályozása kapcsán a dolgozat foglalkozik az egyéni és a rendszerben rejlő kockázati változók hatásával, és hangsúlyozza, hogy az elmebeteg bűnelkövetők esetében a prevenció munkát már a szabadságvesztés büntetés ideje alatt el kell kezdeni. A forenzikus pszichiátria nemzetközi kihívásokkal néz szembe, melyek részben morális és jogi, részben orvos-szakmai természetűek, ezért a dolgozatban a szerző felveti a magyarországi jogalkotás és –alkalmazás megváltoztatásának szükségességét, és szorgalmazza a magyar büntetés-végrehajtás keretén belüli forenzikus pszichiátriai kutatás lehetőségének kialakítását, annak személyi és finansziális feltételeinek megteremtését. Végül az adatokat elemezve a szerző arra a következtetésre jut, hogy a magyar büntetés-végrehajtás nem a pszichiátriai ellátó kapacitás hiányában, hanem szakemberhiányban szenved.

### Bevezetés

Az embercsoportok együttélését normák szabályozzák, mely normák megszegése szankciókkal jár. A történelmi fejlődés során a normák kodifikált és nem-kodifikált formában egyaránt megjelentek. A történelmileg változó tartalmú normaszegés szankcionálása mind morális ítélet, mind pedig törvényes joghátrány formájában megvalósulhat. A kodifikált normák megszegése esetében általánosságban úgy fogalmazhatunk, hogy annak következménye a szociálisan nem kívánatos személy valamiféle izolációja (száműzés, börtön, kivégzés) volt. Ez az izoláció a jogi értelemben vett normaszegések esetében kizárólag a normaszegés tényétől függött, és nem vizsgálták a normaszegő személy mentális állapotát (Kalapos, 2007). Ez a fajta társadalmi attitűd az elmebetegeket is börtönbe zárta, tehát a társadalom válasza a normaszegésre az elkövető elmeállapotától függetlenül a custodiális megoldás volt.

A tudományos pszichiátria hajnalán – a XVIII-XIX. század fordulóján – a betegek láncaitól történő megfosztása, és nem sokkal ezután a Code Napoleon által már vizsgálni rendelt bűnelkövetői magatartás – nevezetesen az elkövetett cselekmény ésszerűségét vizsgálták (Snowden és Freeman, 1999) – ugyan a gondolkodás változását jelezték, azonban mindez nem jelentette az izolációs szemlélet háttérbe szorulását, mert ugyan a betegek a láncokat elvesztették, de az izoláció – az elmeegógyintézetbe zárás – megmaradt.

A bűnelkövetés a társadalom minden rétegében, jóllehet eltérő mértékben, előfordul. Így a mentálisan beteg emberek és az elmebetegek is elkövetnek a jog által szankcionálni rendelt cselekményeket. Jelen dolgozatban a börtön, az elmekórház és az elmebetegség kontextusát vizsgáljuk.

## Az intézmények – börtön és kórház

A börtön egyetemes intézmény, mert megköveteli, hogy az élet valamennyi aspektusa ugyanazon a helyen és az intézmény által meghatározott módon folyjék (Lukács, 1987). Vagyis az egyetemes intézeten belüli élet az élettér teljes bekerítettségével folyik. A börtön azonban olyan egyetemes intézmény, ahová nem önként kerülnek az odakerülők, hanem kényszerből, amely kényszer a társadalom azon igényét fejezi ki, hogy a bűnelkövetőket, vagy legalább is azok egy részét a társadalom többi tagjától izolálják.

Ellenben a kórház nem egyetemes intézmény, tevékenysége nem terjed ki az élet minden aspektusára, és semmiképp sem izolált, illetve döntő részben – ha a jogszabály adta körülmények között alkalmazható kényszerítő eszközöktől eltekintünk – önkéntes alapon kerülnek az emberek kórházba. Tehát a kórház szándékában jóindulatú, továbbá mások a törvényei, mint a börtönöknek, mivel a börtön szándékolatlan fenytítő, és ott büntetési tételekről, nem pedig a terápiáról szól a történet. Így megállapíthatjuk, hogy a börtön természete más, és ebből adódóan nem, vagy kevésbé alkalmas a gyógyításra, mint a kórház.

## A pszichiátriai ágyszám és a börtönpopuláció nagysága közötti összefüggés – a Penrose-törvény

A múlt század harmincas éveiben az egyes európai országok bűnügyi és pszichiátriai statisztikáinak adatait vizsgálva Lionel S. Penrose brit pszichiáter megállapította, hogy a legszorosabb, inverz összefüggés a pszichiátriai ágyak száma és a börtönben lévő populáció létszáma között van (Penrose, 1939). A brit igazságügyi pszichiáterek a leírt jelenséget mind a mai napig Penrose-törvényként emlegetik. Penrose fenti állítását az ausztráliai viszonyokat vizsgáló D. Biles és G. Mulligan megerősítették (Biles és Mulligan, 1973). A pszichiátriai ágyszám és a börtönpopuláció létszáma közötti összefüggést az 1982 és 1997 közötti adatokra támaszkodó angliai és walesi vizsgálatok is alátámasztották (Gunn, 2000).

Az ezredforduló óta az európai országok statisztika adatai alapján több közleményben leírták a pszichiátriai ágyak száma és a börtönben lévő populáció létszáma között

fennálló, Penrose-törvény szerinti összefüggést (Priebe et al., 2005; Kelly, 2007). Hasonlóképpen, a magyarországi statisztikai adatok is alátámasztják, hogy a pszichiátriai ágyak száma és a börtönben lévő populáció létszáma között inverz összefüggés van (Kalapos, 2007).

## Az elmebetegségek és a mentális zavarok börtönön belüli gyakorisága

Mind a mai napig a legátfogóbb vizsgálat az Amerikai Egyesült Államokban elvégzett, több mint 20 000 ember interjúján és azok adatainak feldolgozásán alapuló Epidemiologic Catchment Area (ECA) Program, melynek következtetései közül a témánkat érintő legfontosabb megállapítások az alábbiak: (i) az addiktív és a súlyos mentális zavarok együttes élettartam-prevalenciája (az élet során legalább egyszer szenvedett az illető a vizsgált betegségek valamelyikében) a börtönpopulációban a normál populációbeli előforduláshoz viszonyítva magasabb (82,1%, szemben a 32,7%-kal); (ii) a börtönben élők körében a pszichiátriai értelemben kódolható betegségek aránya magasabb, mint a normál populációban regisztrált arány: mentális betegségek esetében 55,7%, szemben a 22,5%-al, alkoholprobléma esetében 56,2%, szemben a 13,5%-al, míg a drogprobléma esetében 53,7%, szemben a 6,1%-al; (iii) a specifikus betegségek kémiai szerhasználattal történő kombinált előfordulása jelentős, schizofrenia esetén a betegek 47%-a használt vagy alkoholt, vagy drogot vagy mindkettőt, míg antiszociális személyiségzavar esetén a kémiai szerhasználók aránya 83,6% (Regnier et al., 1990).

Egy Anglia és Wales összes börtönére, minden szabadságvesztés büntetését töltő elítéljére kiterjedő, 1997-ben végzett vizsgálat szerint a vizsgálatot megelőző egy évben (éves prevalencia) a férfi elítéltek 7%-a, míg a női elítéltek 14%-a szenvedett pszichotikus zavarban (döntő részben schizofreniában) (Birmingham, 2001). A feltelesen szabadlábon lévő férfiak esetében ez az arány 10% volt (Birmingham, 2001). Amikor az élettartam-prevalenciát vizsgálták, akkor azt találták: 10 elítél közül több mint 7 elítéltnél fordult elő, hogy az élete során legalább egyszer szenvedett a vizsgált mentális vagy addiktív betegségek valamelyikében (Birmingham, 2001).

A fentiekhez hasonló nagyságú magyarországi vizsgálatról jelen dolgozat szerzője nem tud. A pszichiátria hatókörébe tartozó betegségeknek, jelenségeknek a magyar börtönpopuláció visszaeső tagjai körében észlelhető előfordulási gyakoriságáról azonban Vigh József egy 1997-ben közölt dolgozatában beszámolt (Vigh, 1997). A magyar börtönpopuláció visszaeső tagjai körében a fent említett betegségek körébe tartozó állapotok előfordulási gyakorisága magasabb, mint a civilek körében (Vigh, 1997). A konkrét előfordulási gyakoriság öngyilkossági kísérlet esetében 43%, alkohol-, illetve drogprobléma esetében 51%, illetve 3%, továbbá „idegbetegség”, illetve alkoholmegvonás miatt 14%, illetve 13% részesült kezelésben (Vigh, 1997). Feltehetően ezek az arányok ma már, különösen a drog vonatkozásában, mások lennének, de a probléma nagyságát ezek a számok ennek ellenére jól jelzik.

## A visszaesést elősegítő, illetve gátló tényezők

Bár a modern pszichiátria egyik fő törekvése, hogy a mentális rendellenességekben és az elmebetegségekben szenvedő egyéneket a forenzikus pszichiátriai rendszer helyett minél inkább a kórházak és a megfelelő közösségi ellátás irányába eltérítse (Birmingham, 2001), a fenti összefüggések alapján úgy tűnik, hogy többségében mégis csak ugyanazon populáció tagjaival találkozhatunk mindkét rezsimben, és a pszichiátriai terápia, illetve és gondolkodás utóbbi időben észlelhető fejlődése dacára a fegyintézetek és a kórházi elmeosztályok a szegregáció tekintetében egymást kiegészítő módon működnek. Így mind a börtönt, mind pedig az elmeosztályos kezelést felfoghatjuk a társadalom egy adott jelenségre adott válaszaként.

A fentiek alapján joggal merül fel a kérdés, hogy mit is értsünk a visszaesés fogalma alatt egy elmebeteg esetében? Véleményünk szerint a visszaesés fogalmát csak komplex módon lehet értelmezni, és ezen populáció esetében a kriminalitásban történő visszaesést a betegségben történő visszaeséstől élesen elválasztani nem szabad, sőt hiba (!), a kettőt egységesen kell kezelni, és prevenciós tevékenységünknek mindkét területre egyaránt irányulnia kell. Az egységes szemléletű megelőzési tevékenység iránti igényt alátámasztja az úgynevezett iniciális deliktum jelensége is. Ez esetben a súlyos psychosis (olyan állapot, amikor az egyén és a külvilág közötti kapcsolat, a realitás érzékelése súlyosan sérül, esetleg megszakad) első tünete egy erőszakos cselekmény elkövetése (Stransky, 1950; Foley et al., 2007). A magyarországi kényszergyógykezelt betegek körében az iniciális deliktum lehetősége a betegek akár harmada esetében felmerülhet (Kalapos, 2003). Mindezen túl a psychosis, különösen annak pozitív tünetekkel (a környezet és a testséma megváltozottságának érzésével, hallucinációval, a gondolkodás zavarai) jellemzett fajtája a kriminalitás szempontjából kockázati tényező (Lamberti, 2007).

Az elmebetegek esetében a hatékony kriminológiai prevenció érdekében egyrészt meg kell érteni a kriminalitáshoz vezető okokat a faktorok – kockázat – dinamikai igény mentén, másrészt pedig biztosítani kell a megfelelő pszichiátriai ellátást. A kriminalitás újra előfordulása szempontjából meghatározó faktorok az antiszociális személyiségstruktúra (viselkedés, kogníció, attitűdök), a szociális/családi háttér, a szabadidő eltöltése és rekreáció, az iskolai és munkahelyi elfoglaltság, valamint a kémiai szerek használata (Lamberti, 2007). Ennek megfelelően a prevenciós aktivitásnak a személyiség fejlesztésére, a családi konfliktusok csökkentésére, a megfelelő kontroll kialakítására és a pozitív kapcsolatok kiépítésére, a munka és egyéb teljesítmények, eredmények elismerésére és jutalmazására, valamint az aktivitás kifejtésének az ösztönzésére kell irányulnia a kémiai szerek használatának csökkentése és a drogos kapcsolatok felszámolása mellett (Lamberti, 2007). Ezek mind az egyéni kockázati változók, mind a rendszerben rejlő kockázati változók hatását csökkentik, és ezáltal elősegítik a kezelésben maradáást, így megszakítva a kórházba vagy börtönbe kerülés ciklikus ismétlődését. Mindehhez természetesen az is szükséges, hogy a kezelés elérhető és szakszerű legyen.

A fent leírtakból következik, hogy a prevenció munkának már a szabadságvesztés büntetés ideje alatt el kellene kezdődnie! A visszaeső, nem elmebeteg bűnelkövetők nagy száma mindenképp rámutat a prevenció tevékenység kriminológiai szempontból vett hiányosságaira, ám a kérdés témánk szempontjából valójában az, hogy a büntetés-végrehajtás keretén belül ki legyen a prevenció munka gazdája az elmebeteg bűnelkövetők esetében? Továbbá, rendelkezik-e a büntetés-végrehajtás és a magyar pszichiátriai ellátás megfelelő kapacitással ahhoz, hogy ezt a tevékenységet hatékonyan elvégezze? Egyáltalán létezik-e valamiféle együttműködés a civil és a büntetés-végrehajtás keretén belül működő pszichiátriai ellátás között? Persze alapján véve a kérdés úgy merül fel, melyek is a jövő kihívásai? A feltett kérdésekre a következő fejezetben próbálunk meg választ adni.

## Mik a teendők? És mindezt hol kellene tenni?

A válaszokat kezdjük az utolsó kérdés megválaszolásával. A jövő kihívásai a forenzikus pszichiátria számára nem nemzeti, hanem nemzetközi kihívások. Ezek egy része morális és jogi természetű, míg más része tudományos kihívás. A morális és jogi természetű dilemmák egymástól nem elválaszthatók, és abban ragadhatók meg, hogy miként is viszonyuljon a társadalom és a jogrend az elmebeteg normaszegőkhöz. A felvilágosodás kora óta ez a kérdés megválaszolást nyert: az igazságszolgáltatás nem bánhat az elmebeteg bűnelkövetőkkel a nem elmebeteg bűnelkövetők-höz hasonlóan. Ennek megfelelően a civilizált világban mindenhol, jóllehet eltérő struktúrában és tartalommal, de ismert az úgynevezett kényszergyógykezelés intézménye. Magyarországon a kényszergyógykezelést a Btk-ban meghatározott feltételek fennállása esetén a törvény rendelkezéseinek megfelelően foganatosítják, ennek helye az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet. Láthatjuk, hogy tulajdonképpen Magyarországon a kényszergyógykezeléssel (tehát a már bekövetkezett kriminális cselekmény utáni intervencióval) nincs is baj, a kérdés megoldott, még ha a rendszer korszerűsítése időszerűnek látszik is. Azonban az, hogy miként lehetne a forenzikus rendszer felől az egészségügyi rendszer felé terelni ezeket a betegeket, az már kérdéses. Vannak országok, például ilyen az Egyesült Királyság vagy az Amerikai Egyesült Államok, ahol speciális bíróságok – Mental Health Courts, Drug Courts – foglalkoznak az elmebetegekkel, illetve a kábítószerfüggőkkel (Birmingham, 2001; McNiel és Binder, 2007; Sherin és Mahoney, 1996). Lehetséges, hogy Magyarországon is ebbe az irányba kellene elmozdulnia a jogalkotásnak és –alkalmazásnak? Emellé fel kell sorakoztatni, szeretjük vagy sem (!), a kezelés jogi kényszerét a civil életben is! S erre a ma hatályos egészségügyi törvény lehetőséget is biztosít. Ez csökkentheti a kezelésből való kikerülés arányát, ami egy nagy átfogó tanulmány {C(linical) A(ntipsychotic) T(rials) of I(ntervention) E(ffectiveness)} szerint 74% (Lamberti, 2007).

Számos megválaszolásra váró tudományos kérdés is felmerül. Ezek közül néhányat megemlítünk. A kockázat becslése, az erőszak epidemiológiája és összefüggése a nagy pszichotikus kórképekkel, alapvetően a schizophreniával {az Igazságügyi

Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben kezelt kényszergyógykezelt betegek több mint fele schizophreniában szenved (Kalapos, 2003)}, a kezelés eredményességének vizsgálata, a különböző elkövető típusok jellemzőinek vizsgálata és a forenzikus ellátás minőségének javítása komoly vizsgálatokat igényelne (Mullen, 2000; Van Marle és Van der Kroft, 2007)! Láttuk, hogy a börtön és a kórház attitűdje és rezsimje más, így terápiás szempontból talán a legalapvetőbb kérdés, melynek tisztázása nem elkerülhető, tulajdonképpen milyen körülmények között működjön egy, a büntetés-végrehajtás rendszerébe integrált elmebetegek kórház? A kérdést nemzetközi viszonylatban is vizsgálják, és fontos szakmai és morális kérdések merülnek fel. Csak egyet hogy említsünk, a kezelés megtagadásának lehetőségét.

Jóllehet az, hogy Magyarországon létrehozható-e egy ilyen kérdésekkel foglalkozó kutatóbázis az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet bezárása után, kérdéses, ám a nemzetközi kollaboráció lehetősége az Európa Unió keretein belül adott lehet, vagy kimunkálható. Ennek személyi és pénzügyi feltételei szándék esetén viszonylag rövid időn belül megteremthetők.

A fentieknél praktikusabb kérdés, hogy a magyar büntetés-végrehajtás rendelkezik-e azzal a szakszemélyzettel, amely a megfelelő terápiás és prevenció feladatok ellátására alkalmas. Egy, az európai büntetés-végrehajtás rendszerét áttekintő tanulmány a magyarországi fegyházak 126%-os telítettségéről számolt be, amely a vizsgált országok közül kimagaslóan a legmagasabb zsúfoltságot jelentette (Blaauw et al., 2000). Mindemellett a tanulmány az egy, pszichiátriai képzettséggel rendelkező, büntetés-végrehajtásban foglalkoztatott egészségügyi dolgozóra jutó elítéltek számát Magyarország esetében 201-ben adta meg, amelynél rosszabb egészségügyi dolgozó – elítéltek arányát csak a volt Szovjetunió tagköztársaságaiban, illetve Görögországban és Írországban találtak (Blaauw et al., 2000). Magyarországon, szemben a vizsgált országokkal (egyetlen kivétel Görögország), a börtönbe vonuláskor mentális betegségekre vonatkozó szűrés nem történik, viszont az ágyszám Lengyelországot leszámítva a legmagasabb volt (Blaauw et al., 2000). Még ha az kérdés lehet is, hogy vajon ugyanazt értik-e az egyes országokban a börtönben rendelkezésre álló speciális pszichiátriai ágy (férőhely) fogalma alatt, az adatokat elemezve nyilvánvaló: a magyar büntetés-végrehajtás döntően nem kapacitás, hanem szakemberhiányban szenved.

A büntetés-végrehajtás keretén belül működő pszichiátriai ellátás és a civil pszichiátriai ellátás Magyarországon korántsem oly módon szervezett, mint mondjuk Finnországban vagy Ausztriában, ahol a forenzikus pszichiátriát művelők nem elhanyagolható hányada egyetemi kórházakhoz tartozik, így a tudományos, személyi és szervezeti kapcsolat természetes és magától értetődő (Eronen et al., 2000; Schanda et al., 2000). A két rendszer közötti viszonyt azonban érdemes finálisan oldalról is megvizsgálni! Amerikai vizsgálatok szerint a betegirányítás a biztosított betegek ellátásának indirekt költségei tekintetében az egyes rendszerek közötti anyagi erőforrás átcsoportosításához vezetett, nevezetesen növekedett a börtönbe, fogdába kerültek száma, miközben az elmebetegeket ellátó szakrendeléseken csökkent a betegfor-

galom (Domino et al., 2004). Jóllehet az amerikai adatok nem extrapolálhatók Magyarországra, de ilyen költség-áttolódásra/áttolásra nálunk is számítani kell, amikor a büntetés-végrehajtáson belüli elmeegészségügy szervezetének fejlesztésén és annak finansziális hátterének megteremtésén gondolkodunk.

Láttuk, hogy a Penrose-törvény szerint inverz összefüggés van a pszichiátriai ágyak száma és a börtönben lévő populáció nagysága között. Ez az összefüggés Magyarországra is igaz. Így a fentebb leírtak alapján, a pszichiátriai ágyak számának csökkenése miatt a magyarországi forenzikus pszichiátriai ellátás terhelésének közeljövőbeli növekedésére számítani lehet, ami maga után kellene hogy vonja a büntetés-végrehajtás keretén belüli pszichiátriai szakellátás fejlesztését.

## Irodalom

- Biles, D., Mulligan, G.** (1973): Mad or bad? The enduring dilemma. *British Journal of Criminology*, 13:275-279.
- Birmingham, L.** (2001): Diversion from custody. *Advances in Psychiatric Treatment*, 7:198-207.
- Blaauw, E., Roesch, R., Kerkhof, A.** (2000): Mental disorders in European prison system. *International Journal of Law and Psychiatry*, 23:649-663.
- Domino, M. E. et al.** (2004): Cost shifting to jails after a change to managed mental health care. *Health Services Research*, 39:1379-1401.
- Eronen, M. et al.** (2000): Forensic psychiatric organization in Finland. *International Journal of Law and Psychiatry*, 23:541-546.
- Foley, S. R. et al.** (2007): Is violence at presentation by patients with first-episode psychosis associated with duration of untreated psychosis? *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 42:606-610.
- Gunn, J.** (2000): Future directions for treatment in forensic psychiatry. *British Journal of Psychiatry*, 176:332-338.
- Kalapos M. P.** (2003): A kényszergyógykezelésben részesülő elmebetegek néhány epidemiológiai adata. *Orvosi Hetilap*, 144:335-339.
- Kalapos M. P.** (2007): Társadalmi dilemmánk: börtön vagy elmekórház? Érvényes-e Penrose tézise az ezredforduló Magyarországon? *Orvosi Hetilap*, 148:1895-1898.
- Kelly, B.** (2007): Penrose's law in Ireland. An ecological analysis of psychiatric inpatients and prisoners. *Irish Medical Journal*, 100:373-374.
- Lamberti, J. S.** (2007): Understanding and preventing criminal recidivism among adults with psychotic disorders. *Psychiatric Services*, 58:773-781.
- Lukács T.** (1987): Szervezett dilemmánk: a börtön. Magvető, Budapest.
- McNiel, D. E., Binder, R. L.** (2007): Effectiveness of a Mental Health Court in reducing criminal recidivism and violence. *American Journal of Psychiatry*, 164:1395-1403.
- Mullen, P. E.** (2000): Forensic mental health. *British Journal of Psychiatry*, 176:307-311.
- Penrose, L. S.** (1939): Mental disease and crime: Outline of a comparative study of European statistics. *British Journal of Medical Psychology*, 8:1-15.

- Priebe, S. et al.** (2005): Reinstitutionalisation in mental health care: comparison of data on service provision from six European countries. *British Medical Journal*, 330:123-126.
- Regnier, D. A. et al.** (1990): Comorbidity of mental disorders with alcohol and other drug abuse. *Journal of American Medical Association*, 264:2511-2518.
- Schanda, H. et al.** (2000): The situation of forensic psychiatry in Austria. *International Journal of Law and Psychiatry*, 23:481-492.
- Sherin, K. M., Mahoney, B.** (1996): Substance Abuse and Mental Health Services Administration: Treatment Drug Courts: Integrating substance abuse treatment with legal case processing. *Treatment Improvement Protocols (TIP) Series, Volume 23.*, U.S. Department of Health and Human Services
- Snowden, S., Freeman, H.** (1999): Forensic psychiatry. In: *A century of psychiatry*. Ed. by Freeman, H. Mosby-Wolfe Medical Communications, London, 265-270.
- Stransky, E.** (1950): Das Initialdelikt. *Archiv für Psychiatrie und Zeitschrift Neurologie*, 8:395-413.
- Van Marle, H., Van der Kroft, P.** (2007): Research issues in forensic psychiatry. *Current Opinion in Psychiatry*, 20:511-515.
- Vígh J.** (1997): Visszaeső bűnelkövetők főbb adatai. *Börtönügyi Szemle*, 15:1-12.



# A magyar börtönügy arcképcsarnoka

„Maiorum gloria posteris lumen est.”  
„Az elődök dicsősége fény az utódok számára.”

## Finkey Ferenc (1870-1949)

Finkey Ferenc a hazai börtönügy egyik legnagyobb alakja, aki meghatározó szerepet töltött be a klasszikus értelemben vett büntetés-végrehajtási jog megteremtésében, elismertetésében és tudományos értékek mentén való fejlesztésében.

1887-ben kezdte meg jogi tanulmányait a sárospataki református jogakadémián, majd Kolozsváron szerezte meg az egyetemi jogi végzettséget. Jogászai működését ügyvédjelöltként kezdte Poprádon és Sátoraljaújhelyen, azonban érdeklődése és habitusa rövid időn belül az elméleti munkásság felé irányította figyelmét. 1893-ban helyettes-jogtanári kinevezést kapott a Sárospataki Református Jogakadémiára, majd 1895-ben megjelent első jelentősebb munkája *„Az egység és többség tana a büntetőjogban „címvel*, mely alapjául szolgált magántanári habilitációjához a kolozsvári egyetemen. Sorozatban írta a kiváló szakkönyveket, tanulmányokat – mindösszesen 367 munkáról van szó –, melyek közül kiemelkednek az 1899-ben megjelent *„A magyar büntetőeljárás tankönyve”*, illetve az 1902-ben kiadott *„A magyar büntetőjog tankönyve”* című munkái. Korábbi nyugat-európai tanulmányutjainak hatására 1904-ben jelent meg első komolyabb börtönügyi tanulmánya, melyet a *„Büntetési rendszerünk egyszerűsítése”* címmel publikált, majd az 1905-ben Budapesten megrendezett VIII. Nemzetközi Börtönügyi Kongresszus munkájából aktíván és nagy sikerrel vette ki részét. Kiváló szellemi teljesítményei elismeréséül 1908-ban a korszak nagytekintélyű jogásza – báró Wlassics Gyula és Balogh Jenő – ajánlásával a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) levelező tagjává választották. Hivatalos kiküldöttként 1910-ben több mint, kéthónapos észak-amerikai tanulmányutat tett, mely során Magyarországot képviselte a washingtoni IX. Nemzet-





sebei”(1932), a „Büntetéstan *problémák*” (1933) és a „*XX. század büntetési rendszerének reformkérdései*” (1935) című előadásait. 1935-ben koronaügyésszé nevezték ki. Magas színvonalú szakmai munka után 1940-ben vonult nyugdíjba. Munkássága elismeréseképpen a két világháború közötti korszak legmagasabb polgári kitüntetésével, a Magyar Érdemrend Nagykeresztjével tüntették ki, majd ugyanezen évben az MTA tiszteletbeli tagjává választották. Igazságügyi szolgálatának utolsó időszakában, 1942 és 1944 között, a Fiatalkorúak Budapesti Felügyelő Hatóságának elnöki tisztjét töltötte be. A háborús pusztítás következtében budapesti tartózkodása lehetetlenné vált, ezért visszaköltözött Sárospatakra, és méltatlanul nehéz körülmények között élte le utolsó éveit. Finkey Ferenc az igazán nagy emberekhez méltó gesztussal búcsúzott: végakarata szerint koporsóján csak felesége, Radácsy Erzsébet koszorúját engedte elhelyezni, minden más e célra szánt összeget a főiskolai diáksegély alapjára kért átutalni. 2000-ben adták ki az addig publikálatlan monográfiáját, mely „*A magyar büntetőperjogi tudomány háromszázados fejlődéstörténete 1614-1914*” címet viseli.

A magyar magister juris criminalis emlékét és nevét az Ügyészek Országos Egyesülete által alapított és adományozható díj, illetve a róla elnevezett büntetőjogi reformtársaság őrzi.

**Pallo József**

## Irodalom

**Köbödöcz József:** Finkey Ferenc élete és munkássága 1870–1949. Miskolc–Sárospatak. Felsőmagyarország Kiadó. 1995.

**Kóhalmi László:** Égető sebek. Emléksorok Finkey Ferencről, a büntetés-végrehajtási jogtudomány atyjáról. Börtönügyi Szemle, 2000. 4. szám, 111–116. o.

Vókó György

## A bűnözés újabb kihívásai és az ellenük való küzdelem Svédországban

Svédországban az elmúlt három évben a bűnözés jelentősen megemelkedett, különösen az erőszakos bűncselekmények elkövetésének száma nőtt. A mértékadó svéd sajtó (például a Dagens Nyheter és a Svenska Dabladet) is beszámolt több olyan erőszakos bűncselekmény elkövetéséről az utóbbi hónapokban, amelyek élénken foglalkoztatják a svéd közvéleményt. A legsúlyosabb bűnesetek a fiatalkorúak sérelmére elkövetett emberölések, a halált okozó, illetve súlyos testi sértések, valamint a nemi erőszakkal kapcsolatos bűncselekmények voltak. A statisztikai adatok és a hosszú távú tendenciák elemzése viszont árnyaltabb képet nyújt. Ebből megállapítható, hogy például az emberölések száma az utóbbi harminc évben évi száz eset körül mozog (2006-ban 106, 2007-ben 109 eset volt).

2006-ban 1 225 000, 2007-ben – előzetes becslések szerint – 1 286 000 bűncselekmény elkövetését jelentették a hatóságoknak. A növekedés főként a vagyoni elleni bűncselekményeknek tulajdonítható be. 2007-ben – bár az előző évi növekedéshez képest kisebb mértékben – újra nőtt a személy elleni bűncselekmények száma a (testi sértés: 4%-kal, a nemi erőszak 7%-kal).

A személy elleni erőszakos bűncselekmények között a leggyakoribb a testi sértés. A 2006. év folyamán több mint 77 000 ilyen bűncselekmény történt, ami 6%-os növekedést jelent 2005-höz képest. A nőkkel szembeni testi sértések száma 2006-ban mintegy 6%-kal nőtt (25 000 bejelentett eset). A kisgyermek (6 éves korig) sérelmére elkövetett bűncselekmények szintén 6%-os növekedést mutatnak 2005-höz képest (1 350 eset). A 7-14 év közötti korosztályt érintően 7 500 bűncselekmény elkövetésére derült fény, ami 4%-os növekedés 2005-höz viszonyítva.

A svéd kriminológusok felmérései szerint 1975-höz képest az elkövetett testi sértések száma mintegy a négyszeresére növekedett. (A legnagyobb mértékű növekedés az 1990-es évek elején következett be, amikor is öt év alatt 33%-os növekedést regisztráltak.)

2006-ban 12 100 (2007-ben az előzetes adatok szerint kb. 12 200) szexuális jellegű bűncselekmény elkövetése jutott a hatóságok tudomására, amely adat hasonló volt a 2005. évihez. A nemi erőszakkal kapcsolatos bűncselekmények száma 4 200-zal, mintegy 11%-kal nőtt 2005-höz képest. Ezzel szemben a szexuális kizsákmányolással kapcsolatos bűncselekmények száma 21%-kal csökkent 2005-höz viszonyítva. A nemi erőszakkal kapcsolatos bűncselekmények növekedésének, illetve a szexuális kizsákmányolással összefüggő cselekmények csökkenésének egyik oka Sven Granath szerint az, hogy 2005. április 1-től – egy törvénymódosítás eredményeképpen – néhány bűncselekmény-típus, ami korábban szexuális kizsákmányolásnak minősült, átkerült a nemi erőszak esetei közé.

Mivel Svédországban a 15. év a büntethetőség legelső korhatára, az elkövetők kategóriájába csak az e kor felettieket számítják be. 2006-ban összesen 110 000 elkövetőt regisztráltak a hatóságok, ami 3%-os növekedést jelent az előző évhez képest. (2007-ben az előzetes

adatok szerint – mintegy 110 500 bűnelkövetővel számolhatunk – újabb növekedés következett be.) Összehasonlításképpen az 1970-es évek elején ez a szám 81 200 körül mozgott, míg elérte az eddigi csúcshoz számító 110 800-at 1993-ban. A 90-es évek közepétől csökkenő tendencia volt jellemző, azonban az utóbbi években újra nő a bűncselekményeket elkövetők száma. A személy elleni erőszakos bűncselekményeket elkövetők mintegy 17%-át tették ki 2006-ban az összes bűnelkövetőnek. A 2006-os évben az elkövetők közül 26 700 fő 15-20 év közötti volt (az összes elkövetők 24%-a), míg az összes elkövető 80%-a a felnőtt férfilakosságból került ki.

2006-ban 119 700 személyt marasztaltak el a bíróságok, ami 4%-os növekedés 2005-höz képest (2007-ben 122 000 főt találtak bűnösnek), és mintegy 14 600 személyt ítélték szabadságvesztés-büntetésre. A szabadságvesztés-büntetések nagy része (29%-a) esetében egy hónapos elzárást szabtak ki; 26%-os arányban pedig több mint két, de kevesebb, mint hat hónapra ítélték az elkövetőket. Kb. 1 100 személyt (7%) ítélték több mint két éves börtönbüntetésre, közülük 21 kapott 2006. folyamán életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést. Mintegy 100 fő 18 év alatti fiattal szemben szabtak ki javító-nevelő intézetben fogatandosítandó szabadságvesztés büntetést.

Mint már említettük: a statisztikai adatok szerint az 1970-es évektől kezdve az emberölések száma Svédországban évi 100 körül mozog. A rendőrségi szakértők és a kriminológusok egybehangzó véleménye szerint az utóbbi években ezek a számok mindig nőttek pár esettel, de közel sem olyan mértékben, mint arra az elektronikus médiumok vagy az írott sajtó híradásaiból következtetni lehetne. Meglátásuk szerint a sajtó – eltérően a '70-es, '80-as években jellemző megközelítéstől – egyre inkább szenzációként tálalja ezeket az eseteket a tárgyilagos tudósítások helyett. Azt a svéd rendőrségi szakértők és kriminológusok is elismerik, hogy bár az erőszakos bűncselekmények száma nem nőtt kiugróan az utóbbi években, az elkövetési módszerek – főleg az emberölések esetén – kegyetlenebbek, változatosabbak, mint húsz-huszonöt évvel ezelőtt, továbbá a fiatalok által elkövetett bűncselekmények sokkal inkább szem előtt vannak, illetve jelentős a visszaesők aránya. A gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekményeknél nemegyszer előfordult, hogy az adott elkövetőre egy-egy eset kapcsán évekre visszamenőleg több hasonló bűncselekményt lehetett rábizonyítani, ami szintén növelte a sajtó érdeklődését az ilyen jellegű ügyekben.

A legtöbb emberöléssel és halált okozó testi sértéssel gyanúsított személy férfi, a 2000-es évek elejétől kezdve a női elkövetők aránya 6 és 10% között mozog. Az adatokból megállapítható, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények elkövetői és áldozatai az esetek jelentős részében (70%-ában) ismerik egymást.

A családon belüli erőszak (beleértve az emberölést és a halált okozó testi sértést) 1990. óta évenként átlagosan 16 nő halálát eredményezi. Az okok döntő része a féltékenység, illetve a különválással való fenyegetés. Ezzel szemben évente három-négy férfit gyilkol meg közeli nő hozzátartozója. A halált eredményező családi erőszak általában a társadalom periferiáján élők esetében fordul elő; az elkövetők és az áldozatok jelentős részét már bántalmazták korábban. Mind az elkövetők, mind pedig az áldozatok között számos, pszichiátriai betegséggel/mentális zavarral küszködő egyén található. Négyből három esetben valamilyen eszközzel – 44%-ban késsel – követik el ezeket a bűncselekményeket.

Az 1990-2002. között terjedő időszakban a rendőrség az emberöléses nyomozások 84%-át zárta le sikerrel. 2006 folyamán a gyilkosság miatt elítélt 106 személy közül 78 esetében szabadságvesztés-büntetést, 23 esetében pedig kényszergyógykezelést rendelt el a bíróság. A büntetések hosszát tekintve 21 esetben rendelték el életfogytig tartó szabadságvesztést, 57 alkalommal pedig határozott idejű börtönbüntetést. Az emberölésért kiszabott büntetések átlagos hossza 2006. évben 8 év volt.

A 2006-ban felderített 12 100 szexuális jellegű bűncselekménynek csak egy része a nemi erőszak; ebbe a számba beletartozik a szexuális molesztálás és kizsákmányolás is.

Az elmúlt tíz évben 58%-kal nőtt a bejelentett szexuális bűncselekmények aránya, melynek egyik oka a feljelentési hajlandóság általános növekedése, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények áldozatai sokszor a szégyenérzet, az elkövetőtől való félelem és a bírósági tárgyalásokon való újbóli találkozás negatív élménye miatt sokszor nem tesznek feljelentést, így ebben a kategóriában Svédországban is nagyon magas a látencia aránya.

A 2006. év folyamán a leggyakoribb nemi erkölcs elleni bűncselekmény a szemérem elleni erőszak (molesztálás) volt, mely a bejelentett bűncselekmények több mint felét tette ki. A nemi erőszak kb. 35%-át alkotta a 12 100 esetnek.

A nemi erőszak elkövetői 98%-ban férfiak voltak (mindössze 43 női elkövető), míg az áldozatok döntő része nő. Az esetek 30%-ában az áldozatok 15 évesnél fiatalabbak voltak, illetve az esetek mindössze 18%-ában sikerült felderíteni az elkövetőket 2006 folyamán. Több mint ezer esetben hoztak a bíróságok valamiféle szankciót a szexuális jellegű bűncselekményeket elkövetőkkel szemben, melyek közül 50%-ot ítélték szabadságvesztés büntetésre. A kiszabott büntetések átlagos hossza két és fél év volt az erőszakos közöszlést megvalósítókkal szemben, míg 4 év 11 hónap az erőszakos közöszlés minősített eseteiért.

A bevándorlók által, illetve a sérelmükre elkövetett bűncselekmények továbbra sem hagyhatók figyelmen kívül a svéd bűnözés összetételének vizsgálatakor.

1989 óta több mint 400 000 külföldi érkezett bevándorló cízzel Svédországba. Az 1990-es évek elején tapasztalható gazdasági visszaesés, és az akkor kb. 8%-ra emelkedő munkanélküliség is jórészt ezt a réteget érintette. A '90-es évek eleje recessziójának következtében is egyre inkább megnőtt a svéd jóléti állam támogatásaitól függő bevándorló családok száma. Az anyagi nehézségek mellett további negatív faktorként tekintenek a svéd kriminológusok arra tényre, hogy a különböző csoportok sokszor elszigetelt közösségekbe tömörülve élték/élik mindennapjaikat.

A bűnügyi statisztikai adatok szerint másfélszer nagyobb arányban követnek el bűncselekményeket azok, akik külföldön születtek, vagy Svédországban születtek ugyan, de szülei közül legalább az egyik külföldön született (a bűncselekmények legalább negyedét külföldön született vagy külföldi szülőktől származó elkövetők jegyzik). A magyarázatok szerint az ilyen családokban született gyermekek eleve korlátozottabbnak látják kiemelkedési lehetőségeiket, így frusztráltak lesznek, a társadalomtól egyre inkább elidegenednek, illetve nem tudnak egyszerre megfelelni két merőben eltérő kultúra (pl. a svéd-keresztény, illetve az arab-muzulmán) elvárásainak.

Egy nem reprezentatív felmérés alapján a fent vázolt populáció tagjai négyszer akkora valószínűséggel követnek el emberölést és rablással összefüggő bűncselekményeket, mint a Svédországban svéd felmenőktől születettek. Azok, akinek csak egyik szülője külföldi, illetve már Svédországban születettek, kevésbé veszélyeztetettek elkövetői szempontból, mint aki külföldön született, vagy két külföldi felmenőtől származik.

A bevándorló családban született gyermekek – elsősorban a déli, dél-nyugati régióban – a fiatalkori bűnelkövetők meghatározó részét alkotják, általában autólopásért, ittas vezetésért, garázdaságért és kábítószerrel való visszaélés miatt vonják őket felelősségre.

Az elkövetők összetételére hatással van az is, mely földrésről érkeztek. Az Afrikából, különösen annak északi részéről és Ázsia nyugati részéről érkezettek sokkal nagyobb valószínűséggel követnek el bűncselekményt, mint a nyugat-európai országokból, Kanadából, illetve az Egyesült Államokból, vagy az egyéb régiókból származó személyek. A fentiek mellett meghatározó az a tény is, hogy míg Európából, Észak-Amerikából általában önként jönnek a bevándorlók Svédországba, addig főként Afrikából és a Közel-Keletről sok esetben saját akaratuk ellenére, gazdasági vagy politikai menekülteként érkeznek.

A bevándorlók által elkövetett bűncselekmények okai közül a kriminológusok számos okot sorolnak fel: ilyenek például a velük szembeni előítéletek, a negatív diszkrimináció (az állások betöltésénél), a szegregáció, a rosszabb anyagi és munkakörülmények, az alacsonyabb iskolai végzettség, valamint a rosszabb egészségi állapot. A bevándorlók lakhatási körülményei legtöbb esetben nem érik el a svédek által megszokott színvonalat, koncentráltan élnek lakótelepeken, kis lakásokba zsúfolva, ami kedvezően hat a bűnözői életmód kialakulására. Nem egy településen jellemző a „gettósodás” (Estrada), többször előfordul pedig, hogy a bevándorlók nem is találkoznak, illetve beszélnek svéd anyanyelvű személyekkel. A fenti tényezők erősítik a bevándorlók gyermekeiben az „ök” és a „mi” tudatot, éles és szinte áthatolhatatlan falat emelve a közösségek közötti átjárás elé.

A kulturális, életmódbeli különbségek szintén komoly konfliktushelyzetek alapjául szolgálhatnak. Ez a leginkább a 80 ezer lakosú Södertälje városában nyilvánul meg, ahol a lakosság közel fele a bevándorlók, menekültek közül kerül ki. Egy jellemző példa a helyzet szemléltetésére: a svéd emberek este 10 óra körül általában lefeksznek, a közel-keleti, iraki származású lakosok azonban ilyenkor kezdenek csak igazán „élni”, így nemegyszer csendháborítás, randalírozás miatt szabtak ki pénzbüntetést az ilyen cselekményeket elkövető fiatal bevándorlókkal szemben. Néhány szakértő jelentőséget tulajdonít a svédországi éghajlatnak is, mondván, hogy a bevándorlók, menekültek többsége melegebb, naposabb időhöz szokott otthonában, a hideg és a hosszú ideig tartó téli sötétség pedig pszichikailag megviseli a külföldieket, ami önagressziót, illetve bűncselekmények elkövetését válthatja ki számos esetben.

Néhány hónappal ezelőtt Svédország-szerte általános megdöbbenést váltott ki az a bűncselekmény, amikor három svéd fiatal olyan brutálisan bántalmazott egy 15 éves olasz tinédzsert, hogy az a kórházba szállítást követően meghalt. Az esetet követően több mint tízezer tartottak békés tüntetést Stockholm belvárosában, melynek célja az erőszak elutasítása és a békés egymás melletti élés demonstrációja volt. Az eseményen döntő részben tizenévesek vettek részt.

A halálos bántalmazás valódi indítékaira a bírósági eljárás során sem derült fény. Az elkövetők a cselekmény súlyosságát és a társadalomra veszélyességét figyelembe véve meg-

döbentően enyhe büntetéseket kaptak, ami sokakban megütközést keltett. (A rendkívül enyhe büntetésben az általános vélekedés szerint az is közrejátszott, hogy az elkövetők mind közismert és kifejezetten jómódú svéd családok gyermekei, akik személyazonosságát a hatóságok a jogerős ítéletet követően sem akarták nyilvánosságra hozni.)

A fenti eset, ha nem is tekinthető általánosnak a fiatalkori bűnözés tekintetében, kétségtelen, hogy az utóbbi időszakban a 14-18 éves korosztály egyre több garázdasággal összefüggő bűncselekményt követ el. A fiatalkori bűnözőket továbbra is elsősorban autólopásokért, ittas vezetésért, garázdaságért és kábítószerrel való visszaélés miatt vonják felelősségre.

A 15 év alatti elkövetőkkel (tehát a büntethetőségi korhatár alatt levőkkel) összefüggésben a szociális szervezeteknek van intézkedési jogosultsága/kötelezettsége Svédországban. A 15-17 éves korosztály bűnelkövetői esetén az intézkedési kötelezettség megoszlik a szociális szervezetek és az igazságügyi hatóságok között, a 18-20 év közöttiek kapcsán pedig már szinte kizárólag az igazságügyi szervek intézkedhetnek.

Az említett bűncselekmény miatt sokan követelték, hogy a súlyos bűncselekményt elkövetőkkel szemben szigorúbb büntetéseket alkalmazzanak – tekintet nélkül az elkövető személyek korára. A kriminológusok, gyermekpszichológusok és szociális munkások azonban sietnek leszögezni, hogy a fiatalkorú elkövetők (főleg az első ízben bűncselekményt elkövetők) még sokkal nagyobb eséllyel vezethetők vissza a társadalomba preventív, javító-nevelő célzatú büntetésekkel, mint kizárólag a megtorlást előtérbe helyezők szankciókkal. A javító-nevelő célzatú intézkedések/kezelések egyik különlegessége volt, hogy a 90-es években számos, hosszú bűnlajstrommal rendelkező fiatal vitorlástúrára vittek (amiről a sajtó is hírt adott), remélve, hogy ez is segíti őket visszaterelni a helyes útra, ez azonban csak felháborodást keltett a közvéleményben, ezért gyorsan felhagytak ezekkel a módszerekkel.

A fiatalkori bűnözés okaira számos magyarázatot hoznak fel a szakértők. Az egyik ilyen – ebben az esetben is – a hátrányos családi háttér és anyagi helyzet. Külön kiemelik azt a tényt, hogy a csonka családban nevelkedettek – elsősorban az egyedülálló anyával élők – sokkal veszélyeztetettebbek a bűnözés szempontjából, mint a normál családi háttérrel rendelkezők. A vizsgálatok szerint az alacsonyabb osztályzatokat szerző fiatalok is sokkal hajlamosabbak a bűnözői életmódra, mint éltanuló társaik. A kriminológusok továbbá közvetett korrelációt mutatnak ki a fiatalkori bűnözés növekedése, a fiatalkorúak által elkövetett erőszakos bűncselekmények és a modern tömegmédiá szerepe között.

A fiatalkorú elkövetők (a 18 év alattiak) esetében nagyon ritkán alkalmaz Svédországban a bíróság szabadságvesztés-büntetést. Az ügyek nagy részében bírságot, vagy valamilyen felüggesztett büntetést szabnak ki. 1999-ig évente kb. 60 fiatal ítélték börtönbüntetésre, de egy akkor elfogadott törvény nyomán, mely a fiatalok gondozását, nevelését helyezte előtérbe a büntetések kiszabásakor, átlagosan már csak évente négy 18 év alattival szemben szabnak ki szabadságvesztés-büntetést, és ezeket a szankciókat is speciális javító-nevelő intézetben kell letölteni, ahol szociális gondozók próbálják a fiatalkorú bűnelkövetőket a társadalomba visszavezetni. Itt jóval kedvezőbb körülmények várják őket, mint egy felnőttek számára fenntartott börtönben; egy fiatalra például három szociális gondozó jut. 1999 előtt átlagosan 5,4 hónap szabadságvesztést szabtak ki a fiatalkorú elkövetőkkel szemben, mára pedig átlagosan

9,5 hónap „nevelő” jellegű „örizetet” határoznak meg a svéd bíróságok valamely különleges, fiatalok számára megnyitott intézetben.

A fogvatartottak alacsonyabb létszámát és a humánusabb büntetés-végrehajtást az állami jóléttel indokolják, továbbá azzal, hogy a szabadságvesztés- büntetés a társadalomba való újra beilleszkedés intézményeivel kapcsolatos kiadásokkal együtt jóval költségesebb, mint a többi szankció. Még a mai svéd büntetés-végrehajtáson is érződik Jakob Bosström (1797-1866) büntetőjogi gondolatainak tartós befolyása, aki elutasította az „egyéni gonoszszágnak” az „állami rosszal” való bármiféle hatósági megtorlását.

A svéd börtönökben a normalizáció elvét követik. Nagy figyelmet fordítanak a bűnözők társadalomba visszavezetésére. Már a '70-es évek elején megoldották az egységes gépi nyilvántartást, vagyis egységes rendőri, ügyészégi, bírósági, büntetés-végrehajtási gépi adatbankkal dolgoznak.

Az elítéltek számára a munkavégzés kötelező. Az intézetekben modern berendezésű és felszerelésű műhelyek vannak, de a fogvatartottak szűkebb köre a városban is vállalhat munkát. Ez esetben az intézet csak szálláshelyül szolgál.

Az elítéltek az ellátott munkaköröknek megfelelő munkabért kapnak, és a keresetükkel szabadon rendelkeznek. Szabadidejükben szabadon sportolhatnak, olvashatnak, társasjátékokkal szórakozhatnak, kártyázhatnak stb., illetve ellenőrzés nélkül telefonálhatnak. Az intézet közös színház- és mozilátogatásokat, sportrendezvényeken való részvételt, kirándulásokat is szervez számukra.

A svédországi nyitott intézetekben minden elítélt külön szobában (nem zárkában) van elhelyezve. A személyzet az ilyen intézetben nem hord egyenruhát, sem fegyvert, az intézetek külső őrzését nem őrséggel, hanem ipari televízióval oldják meg. Az elítéltek a hétvégeken a saját szobájukban látogatókat fogadhatnak, s az intézet mellett létesített, kényelmesen berendezett szálláshelyen együtt is lakhatnak a látogatókkal.

A nyitott intézetek rendszerét folyamatosan fejlesztik, mert azt vallják, hogy a korábbi, szigorú rezsimek nem hozták meg a kívánt eredményeket, azt mégis egy nagyszabású kísérletnek tartják. Bár a nyitott intézetek mellett léteznek náluk szigorúbb rezsimű börtönök is, úgy látjuk, hogy a mostani, erősen liberális bánásmód bevezetésével az ellenkező túlzásba estek. (A nyitott intézetek rendszeréről erősen megoszlik a svéd közvélemény állásfoglalása is.)

A bíróság által kiszabott büntetések végrehajtásáért való felelősség a büntetés-végrehajtási szervezetet és pártfogó felügyeleti szolgálatot terheli, amelynek számos területi és helyi szervezeti egysége van. Maga a területi szervezet helyben gondoskodik a büntetések végrehajtásáról.

Az elítélt személy jogait és kötelezettségeit érintő döntések többségét a szervezet helyi szintjén hozzák meg. Ha a helyi szint döntését megfellebbezték, vagy súlyosabb döntés förtökán, a hierarchia következő szintje nem a magasabb szintű bv. szerv vagy pártfogó felügyelő szolgálat, hanem az adott ún. pártfogói bizottság. A döntéshozatal legmagasabb szintjét az ún. büntetés-végrehajtási és pártfogói bizottság képviseli. Így a bizottságok fontos igazságügyi hatáskörrel rendelkeznek a svéd büntetés-végrehajtási és pártfogó szolgálat tevékenysége területén.

Számos olyan kérdés merül fel a büntetés-végrehajtás során, amelynek elbírálására a bíróságnak van hatásköre. Ezek többségükben a bíróság által kiszabott büntetés meg-



változtatásának szükségességét érintik, abban az esetben, ha az elítélt személyt szabadságelvonással nem járó büntetésre ítélik, és követendő feltételeket határoznak meg a számára.

Ha az elítélt nem tesz eleget akár a törvényben, akár az ítéletben megszabott feltételeknek, és az ítéletet meg kell változtatni, ezt csak a bíróság teheti meg. Ebben az esetben ügyésznek feladata, hogy a bíróság elé terjessze az ügyet.

Ki kell emelni, hogy ebben a kontextusban nem az ügyész feladata/felelőssége a feltételeknek való megfelelés vizsgálata. Ez a svéd büntetés-végrehajtási és pártfogó felügyelői szolgálat kötelessége, illetve kivételesen – fiatalokkorúak esetén – a szociális szolgálat feladata. Ezek a hatóságok átadják az ügyet az ügyésznek. Erre jó példa a feltételes elítéléshez kapcsolódó közérdekű munka.

Ha az elítélt személy nem követi az ítéletben lefektetett előírásokat, a feltételes elítéléshez kapcsolódó közérdekű munka átváltoztatható szabadságelvonásra. Ezt a döntést csak az ítéletet hozó elsőfokú bíróság hozhatja meg. Ezért a svéd büntetés-végrehajtási és pártfogó felügyelői szolgálat, amely az első büntetés végrehajtását végzi, felveszi a kapcsolatot az ügyésszel, aki a bíróság elé viszi az ügyet.

A büntetések végrehajtásához kapcsolódó szituációk közül a második csoport az, amikor az ügyész olyan feladatokat lát el, amelyek magukban foglalják e területen azokat a döntéseket, amelyekre a büntetés-végrehajtási és pártfogó felügyelői szolgálat, illetve más hatóságok hatásköre nem terjed ki.

Válójában két ilyen kérdésről van szó. Az első a pénzbüntetések kérdése, a második a szankcióként alkalmazott kényszer-gyógykezelés/pszichiátriai kezelés kérdése.

A pénzbüntetések végrehajtásáról szóló törvény szabályozza a pénzbüntetések végrehajtását. A pénzbüntetések behajtását a végrehajtó végzi, aki a végrehajtási igazgatáshoz tartozik. Ha a végrehajtó úgy dönt, hogy az elítélt személy nagyon rossz gazdasági helyzete miatt nem kerül sor a végrehajtásra, az ügyész a bírósághoz fellebbezhet a döntés ellen.

A svéd Btk. 25. fejezetének 8. §-a szerint a meg nem fizetett pénzbüntetés legalább 14 nap, legfeljebb 3 hónap időtartamú szabadságvesztésre változtatható át, a pénzbüntetések végrehajtásáról szóló törvénnyel összhangban. Az ügyész jogosult az átváltoztatás kezdeményezésére (pénzbüntetések végrehajtásáról szóló törvény 15. §).

A második terület, amelyre a büntetés-végrehajtási és pártfogó felügyelői szolgálatnak nincs hatásköre: a bűncselekmény miatt szankcióként kiszabott pszichiátriai kezelés/kényszergyógykezelés. A svéd büntetőjog nem tartalmazza a kóros elmeállapot (unaccountability = beszámíthatatlanság) fogalmát. Azonban, ha valaki a bűncselekményt kóros elmeállapot befolyása alatt követi el, az elkövetővel szemben nem szabható ki szabadságvesztés, ilyen esetben a szankció a kényszergyógykezelés.

A bűncselekmény elkövetése miatt szankcióként alkalmazott kényszer-gyógykezelés/pszichiátriai kezelés végrehajtására a kényszergyógykezelésről szóló külön törvény alapján kerül sor. Ennek értelmében az ügyész érintett a kényszer-gyógykezelés végrehajtásában annyiban, hogy a kezelés ideje alatt ellenőrzi/felügyeli a kezelést végző érintett hatóság által hozott döntéseket, ezáltal kellő figyelmet fordít a társadalom védelmére.

A svéd rendőrség szakértői szerint az erőszakos bűncselekmények elkövetéséhez nagymértékben hozzájárul az a tény, hogy a súlyos bűncselekmények gyanúsítottjaival szemben is enyhe büntetéseket szabnak ki a svéd bíróságok.

Az utóbbi fél évben a svéd igazságügyi tárcán belül is többször felmerült a büntető-törvénykönyv szigorításának terve az emberöléssel és más súlyos, erőszakos bűncselekményekkel összefüggésben. Beatrice Ask igazságügy-miniszter felkérésére Anders Perklev, neves svéd büntetőjogász/kodifikációs szakértő javaslatot dolgozott ki az emberölés miatt kiszabható szabadságvesztés-büntetések büntetési tételeinek szigorítására.

A javaslat lényege, hogy az emberölések miatt kiszabható ítéletek büntetési tételei a jövőben 10 és 18 év között mozognának a jelenlegi 10 és 14 év helyett. A szükséges törvénymódosítások elfogadásával az új jogszabály akár egy éven belül is hatályba léphet.

Perklev javaslata hűen tükrözi az igazságügyi tárca elképzeléseit, mivel Beatrice Ask miniszter asszony szerint a súlyos, közvéleményt megdöbbentő bűncselekmények elkövetőit – különös tekintettel az emberölésre – szigorúbban kell a jövőben büntetni, így a jelenlegi svéd igazságügyi politika elsősorban a represszív jellegű szankcióktól reméli a társadalmi igazságosság helyreállítását.

A büntetőjogász módosító javaslatának újdonsága, hogy a 21 év alatti, az emberölés büntettét elkövető személyre a jövőben akár 14 évi szabadságvesztés- büntetést is ki lehet majd szabni, függetlenül attól, hogy az illető egy vagy több ember sérelmére követte-e el a bűncselekményt. (Jelenleg – attól függően, hogy egy- vagy többrendbeli emberölést követett el – a tettet 10, illetve 14 évre lehet elítélni.)

A korábbi intézkedések közül kiemelendő, hogy a bűnözés elleni küzdelem jegyében a rendőrség létszámát a következő négy évben 4 000 fővel – 20 ezerről 24 ezerre – fogják emelni.

# Trencsényi Nyilatkozat

(2007. október 18. – Trencsény, Szlovák Köztársaság)

A börtönök egészségügyi és mentális egészségi helyzetéről szóló Trencsényi Nyilatkozatot a WHO 2007. október 18-án, a szlovákiai Trencsényben megrendezett nemzetközi börtön-egészségügyi konferenciája fogadta el. A találkozó a szlovák Igazságügyi Minisztérium és Egészségügyi Minisztérium közös szervezésében, a WHO (Egészségügyi Világszervezet) Börtön-egészségügyi Központja, az Egyesült Királyság Egészségügyi Minisztériuma és az angliai Sainsbury Mentálhigiénés Központ együttes finanszírozásával valósult meg.

A nemzetközi börtön- és közegészségügyi konferencia az alábbi alapvető nemzetközi előírásokat vette alapul a büntetés-végrehajtási intézetekben/intézményekben fogvatartott, mentális egészségügyi problémákkal küzdő betegek egészségügyi ellátásával kapcsolatos vita során.

## A nyilatkozat alapját a következő irányelvek képezik:

A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR), 12. cikk:

*Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát arra, hogy a testi és lelki egészség elérhető legmagasabb szintjét élvezze.*

Az ENSZ fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmódra vonatkozó alapelvei (United Nations Basic Principles for the Treatment of Prisoners), 9. alapelv:

*A fogvatartottak számára hozzáférést kell biztosítani az ország területén elérhető egészségügyi szolgáltatásokhoz, jogi helyzetükön alapuló megkülönböztetés nélkül.*

Az ENSZ orvosi etikai alapelvei az egészségügyi személyzet, és különösen az orvosok szerepéről a fogvatartottak kínzástól és embertelen vagy lealacsonyító bánásmódtól való védelmében, 1. alapelv:

*Az egészségügyi személyzet, és különösen a fogvatartottak egészségügyi ellátásáért felelős orvos kötelessége, hogy a fizikai és mentális egészségvédelemben, illetve a betegségek kezelésében ugyanolyan színvonalú ellátást nyújtson a fogvatartottnak, mint azoknak, akiket sem átmenetileg, sem tartósan nem tartanak fogva.*

Felidézzük továbbá az Európai Mentális Egészségügyi Nyilatkozatot (Mental Health Declaration for Europe, Facing the Challenges, Building Solutions), amelyet a WHO miniszteri-szintű konferenciája fogadott el Finnországban, Helsinkiben 2005. január 12. és 15. között, a mentális egészségvédelem fogalmának elvi és gyakorlati meghatározásáról:

*mentális jóllét, a mentális jóllét elősegítése; a megbélyegzés, hátrányos megkülönböztetés és társadalmi kirekesztés felszámolása; mentális egészségi problémák megelőzése; a mentális egészségi problémákkal küzdők ápolása; átfogó és hatékony szolgáltatások és intervenció nyújtása; részvételi és választási lehetőség biztosítása a szolgáltatás felhasználói és az ápolók részére; a súlyos mentális egészségi problémával küzdők rehabilitációja és társadalmi reintegrációja.*

Felidézük elkötelezettségünket a mentális egészségről, az ember okozta katasztrófáról, megbélyegzésről és közösségi ápolásról szóló EUR/RC51/R5 számú athéni nyilatkozat, illetve a WHO Európai Regionális Bizottsága által 2003. szeptemberében elfogadott EUR/RC53/R4 állásfoglalás iránt. Ezek a dokumentumok aggodalomnak adnak hangot azzal kapcsolatban, hogy annak ellenére, hogy a hatékony intervenciók megoldások már rendelkezésre állnak, a mentális zavarok előfordulása Európában nem csökken, és sok mentális egészségi problémával küzdő ember továbbra sem részesül megfelelő kezelésben, illetve ápolásban.

Tudomásul vesszük a mentális egészségügyi cselekvési tervek felállítását támogató állásfoglalásokat. A WHO igazgatósága által 2002. januárjában elfogadott EB109.R8 állásfoglalás, amelyet támogat az Egészségügyi Világszervezet Közgyűlésének (World Health Assembly) 2002. májusában elfogadott WHA55.10 állásfoglalása is, felszólítja a WHO tagállamokat, hogy:

*fogadják el a 2001-es WHO jelentésben foglalt ajánlásokat; a jelenleg rendelkezésre álló emberi jogi ismeretek és előírások alapján, egyeztetve a mentális egészségügyben érintett valamennyi szereplővel, fogadják el a megfelelő mentális egészségügyi irányelveket, programokat és jogszabályokat; növeljék a mentális egészségvédelemre szánt forrásokat, mind az országokon belüli, mind a két- és többoldali együttműködések tekintetében, és tekintsék a populáció általános egészségvédelme szerves részének.*

Az Európai Unió Tanácsának állásfoglalásai, valamint az Európa Tanács és a WHO közös ajánlásai már 1975 óta a mentális egészségvédelem előmozdításának fontosságát szem előtt tartva születnek, figyelembe véve azt az igen káros összefüggést is, amely a mentális egészségi problémák és a társadalmi kirekesztődés, munkanélküliség, hajléktalanság és alkohol- vagy egyéb függőségi zavarok között fennáll. Elfogadjuk továbbá a következő dokumentumok rendelkezéseinek fontosságát is: Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény, A gyermek jogairól szóló egyezmény, A kínzás, embertelen és lealacsonyító bánásmód és büntetések megelőzéséről szóló európai egyezmény, az Európai Szociális Charta, valamint az Európa Tanács mentális egészségvédelem iránt elkötelezettségét bizonyító, miniszteri szintű mentális egészségvédelmi konferencia nyilatkozatát (1985, Stockholm). Ezekon kívül az Európa Tanácsnak a szóban forgó területre vonatkozó további ajánlásait, különösen az egyes sérülékeny társadalmi csoportok mentális egészségének védelméről szóló R (90) 22. számú ajánlást, illetve a mentális zavarokkal küzdő személyek emberi jogainak és méltóságának védelméről szóló Rec (2004) 10. számú ajánlást.

## Nyilatkozat

A 2007. október 18-án, Trencsénben megrendezett Nemzetközi Börtönegészségügyi Konferencia résztvevő küldöttségei, amelyek az európai börtönügyi és egészségügyi szolgálatokat képviselő magas szintű vezetőkből álltak, felhívják valamennyi európai ország figyelmét a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott személyeknél tapasztalható mentális egészségügyi problémák kezelésének rendkívüli jelentőségére. A küldöttségek fontosnak tartják kiemelni, hogy ezek a problémák nemcsak az összes európai ország büntetés-végrehajtására, de a globális közösség egészére nézve általánosan is igen jellemzőek. A küldöttségek elismerik az ENSZ és az Európa Tanács fogvatartottak jogairól elfogadott, korábbi, kapcsolódó nyilatkozatait és okmányait.

Azonnali és átfogó cselekvés szükséges ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek ne változzanak 21. századi elmeegógyintézetekké, ahol a kezelésre leginkább rászorulókat szükségleteiknek nem megfelelő helyeken, korlátozott segítségnyújtás és kezelési lehetőségek rendelkezésre állása mellett tartják fogva.

A fogvatartottak mentális egészségügyi állapota nemcsak a büntetés-végrehajtási szervezet problémája; a helyzet a társadalom egészére kiható. Mivel a fogvatartottak túlnyomó többsége idővel visszatér a helyi közösségekbe, a fogvatartott egészségügyi szükségleteinek kielégítése, a reintegráció előkészítése és a visszaesés okainak vizsgálata a társadalom érdeke.

Nemzetközi kutatások sora bizonyítja, hogy az európai büntetés-végrehajtási intézetekben kiemelkedően magas a mentális zavarok és függőségi problémák előfordulása. Ennek oka az alábbiakban keresendő:

- A fogvatartottak egy része már azelőtt mentális egészségügyi problémákkal küszködik, hogy a büntetés-végrehajtási intézetbe érkezne;
- A büntetés-végrehajtási intézetek természetüknél fogva olyan környezetet jelentenek, amely nem kedveznek az oda érkező és ott fogva tartott személyek mentális egészségének, sem a védelem, sem a fenntartás szempontjából;
- A sérülékeny fogvatartottak közül sokan függőségi problémával érkeznek a büntetés-végrehajtási intézetekbe, egy jelentős százalékuk azonban csak a börtönben ismerkedik meg a kábítószerrel;
- Az elzárásos ítéletet megelőző szinteken gyakran csak kezdetleges formában, forráshiánnyal és szakszerűtlen irányítással működő elterelő programok léteznek; és
- A szükségesnél sokkal gyakrabban kerülnek börtönbe olyan személyek, akiknél a mentális és érzelmi zavar csak a halmozottan hátrányos helyzet egy tünete.

Világszerte hasonló megdöbbentő adatokkal szembesülünk: a kilencmillió fogvatartott közül a világon legalább egymillió komoly mentális zavarral küzd, egy további jelentős hányaduk pedig szokványosnak mondható mentális problémáktól, például depressziótól vagy szorongástól szenved. Gyakori a személyiségzavarok, az alkoholizmus és a kábítószer-függés együttes fennállása (komorbiditás).

A büntetés-végrehajtás szolgáltatást nyújt a társadalomnak, ezért különösen fontos, hogy a társadalom szerves részének tekintsük. Ennek megfelelően a börtön-egészségügyi szolgálatot is a társadalmi egészségügyi rendszer részeként kellene felfognunk, de

sajnos ez ritkán történik valóban így. Ezt a távolságot a társadalomnak és az egészségügyi rendszernek együttesen kell leküzdenie. A társadalom feladata, hogy politikai, igazságszolgáltatási és szociális rendszerét eszközként használva mielőbb fellépjen a fogvatartottakat sújtó túlsúlyos, marginalizáció és hátrányos megkülönböztetés ellen, valamint változtasson azon a sajnálatos helyzeten, hogy a szabadságvesztés büntetést helyettesítő közösségi intézmények jelenleg nem állnak rendelkezésre. Ilyen intézkedések hiányában a megfelelő szintű egészségvédelem, és különösen a mentális egészség megfelelő védelme, a büntetés-végrehajtás rendszerében nagy valószínűséggel nem biztosítható.

A börtönökben jelenleg hozzáférhető, elégtelen mentális egészségvédelem színvonala, amit a mentális zavarok gyakori előfordulása jelez, néhány alapvető kritérium teljesülése esetén jelentősen javítható. Ezekhez az intézkedésekhez az igazságszolgáltatási és az egészségügyi rendszer egészének együttes erőfeszítéseire van szükség, a büntetés-végrehajtás egészségügyi szolgálata ugyanis ezt önmagában nem képes megvalósítani. A felelősségben osztozik a törvényhozás, a közvélemény és a média is: részükről egységes támogatásra van szükség.

## Szükséges feltételek

1. Általános egyetértésre kell jutni azzal kapcsolatban, hogy **a büntetés-végrehajtás nem, vagy csak igen korlátozott mértékben alkalmas súlyos, akut mentális megbetegedésben szenvedők kezelésére.** Az ilyen problémával küzdő fogvatartottaknak nem szabad átlépniük a hagyományos büntetés-végrehajtási intézetek kapuját, helyette erre szakosodott intézménybe kell őket irányítani. Ha egy ilyen beteg már korábban bekerült a büntetés-végrehajtási intézetbe, mielőbb szakpszichiátriai intézménybe kell áthelyezni. Azok számára, akik áthelyezésre várnak, vagy kevésbé súlyos mentális problémával küzdenek, a jelenleginél több pszichiátriai jellegű kezelési lehetőséget, illetve támogatást kell biztosítani.

2. **Fel kell ismerni az újonnan érkező fogvatartottak helyzetükből fakadó különleges sérülékenységet,** és fel kell mérni ennek jelentőségét. Olyan befogadási eljárásokra van szükség, amelyek megfelelően felkészítik az újonnan érkezőt az intézetben belüli életre. Az egészségügyi és egyéb szükségleteket hozzáértő személyzetnek kell felmérnie, amelynek tagjai segítő és törődő hozzáállást tanúsítanak, és az erre vonatkozó irányelveket intézetparancsnoki szinten kell megállapítani. Az intézet vezetőségének hozzáállása kiemelkedően fontos, mivel egy megfelelő házirend segítségével lehet legjobban elérni, hogy a fogva tartás a lehető legkevésbé legyen ártalmas a fogvatartottak (mentális) egészségére. Szintén kiemelkedően fontos a más okból sérülékeny fogvatartottak helyzetének megfelelő felismerése, például a mentális zavarokkal, tanulási nehézséggel/zavarral küzdők, a nők, a fiatalok, az idős korúak, az etnikai kisebbséghez tartozók.

3. **Be kell vezetni a kezdeti és későbbi igényfelméréseken alapuló, személyre szabott, egyéni büntetés-végrehajtási és ápolási tervet.** Azoknak a fogvatartottaknak a számára is egyéni ápolási tervet kell kidolgozni, akik tárgyalásra vagy jogerős ítéletre

várnak. Ez gyakran egyszerű és magától értetődő feladat, ha azonban mentális problémák is jelen vannak, a tervben ki kell térni a megfelelő segítségnyújtás és támogatás biztosítására. Önveszélyesség vagy öngyilkosság kockázata esetén külön eljárást kell alkalmazni.

**4. A büntetés-végrehajtási intézetek egészségügyi irányelveiben a mentális egészség fontosságának hangsúlyozása központi szerepet kell, hogy kapjon.** Ide tartoznak a fogvatartás általános körülményei, a rutineljárások kialakítása, a fogvatartottak elfoglaltságai, képzési és munkalehetőségek biztosítása, illetve a személyzet és a fogvatartottak közötti személyes kapcsolatok is.

5. A fent röviden vázolt intézkedések végrehajtásához megfelelő finanszírozást kell biztosítani a büntetés-végrehajtás számára. **Különösen fontos, hogy az intézetparancsnok megfelelő irányító munkájához és a megfelelő alapképzésben, illetve a folyamatos továbbképzésben részesülő személyzet biztosításához szükséges források rendelkezésre álljanak.**

**6. A fogvatartottak általános rehabilitációja szempontjából kiemelkedően fontos az egészségügyi ellátás,** a mentális problémákkal küzdők számára pedig a mentális kezelés. Minden fogvatartott felé közvetíteni kell a testi és lelki egészség fontosságának üzenetét, mert ez az egészségügyi ellátás sikerének kulcsa. Az egészségügyi ellátás megfelelő szintjét a felmért szükségletek alapján kell megállapítani, és törekedni kell rá, hogy azok hozzáférhetősége a társadalomra általánosan jellemző helyzethez hasonló legyen. Támogatni kell a fogvatartottakat az emberi kapcsolatok létesítésében és fenntartásában, mind egymással, mind a személyzet tagjaival, mind a külvilággal.

Ezeket az alapvető feltételeket csak akkor lehet biztosítani, ha szükségességüket elismerik, és megvalósításukat támogatják az igazságszolgáltatás, az egészségügy és a büntetés-végrehajtás irányító testületei, valamint létjogosultságukat a társadalom egésze is felismeri és elfogadja.

A büntetés-végrehajtásban jelenleg tapasztalható mentális egészségügyi helyzet gyakran igen rossz. A rendelkezésre álló szolgáltatások színvonala messze a nemzetközi emberi jogi előírások szintje alatt marad, és így a WHO és az EU progresszív népességügyi politikáinak megvalósulását sem segíti elő.

A tartós, pozitív változtatásra azonban még a legforráshiányosabb országokban is van lehetőség. A tények egyértelmű cselekvésre szólítanak fel; indokolják, hogy az érintettek egyértelmű prioritásként kezeljék a kérdést. A fent röviden vázolt lépések megvalósítása jelentős előrelépést jelentene mentális egészségügyi és általános jóléti szempontból a fogvatartottak, és rajtuk keresztül a társadalom egésze számára.

Király Klára

## Hírek a börtönvilágból

### Új börtön Nyugat-Virginiában

A Nyugat-Virginia államban található Cumberland városban új, maximális biztonsági fokozatú börtönt adtak át. A júniusban megnyitott intézetet a környék lakossága is szemügyre vehette egy nyílt nap keretében. Ekkor a civil közösség is meggyőződhetett arról, hogy a város közbiztonsága nem fog romlani, sőt az új büntetőintézet végső soron a város biztonságának javítását is szolgálja.

A börtönkomplexum 1700 főt képes elszállásolni. Egy nagy ebédlő helyett négyet építettek, ami könnyebbé teszi az elítéltek ellenőrzését. A fogvatartottak foglalkoztatását, oktatását számítógép- hálózat, műhelyek és könyvtár is segítik.

*Forrás: New High Tech prison in Cumberland by Sarah Hopkins. NBC News, 2008. 06. 23.*

### Új büntetőintézet Gibraltáron

A tervek szerint az új gibraltári büntetés-végrehajtási intézet 2009. közepén kezdheti meg a működését. Erre az új létesítményre azért volt szükség, mivel Gibraltár börtön népessége rohamosan növekedett az utóbbi egy évtizedben.

A jelenleg börtönként funkcionáló mór erődben 47 fogvatartottat szállásolnak el, az épület összesen 55 fő befogadására képes. Az elítéltek általában 35 év körüliek.

Az új létesítmény helyének kijelölésére a Lathbury Barracks területen, közel Európa legdélibb pontjához került sor. Az építési munkálatok jelenleg is tartanak, az új büntetés-végrehajtási intézet 70 fő ellátására lesz alkalmas.

*Forrás: Gib prison numbers soar by Brian Reyes. Gibraltar Government News, 2008. 05. 16.*

### Kanada segít újjáépíteni egy afgán börtönt

Az afgán Kandahar városban található Sarpoza büntetés-végrehajtási intézet újjáépítésében a kanadai Global Peace and Security Fund (GPSF – Globális Béke és Biztonsági Alap) is részt vállal.

A GPSF pénzalapot a kanadai kormány hozta létre még 2005 májusában azzal a céllal, hogy elősegítse a világ különböző országaiban zajló békefolyamatokat. A GPSF 235 millió dollárral (34 milliárd forinttal) indította a 2007–2008-as költségvetési évet.

A jövőben is a mediációt, a különféle békefolyamatok kibontakozását és a humanitárius elképzeléseket igyekszik támogatni. Az alap segítségére nagy szükség van, hiszen a Sarpoza büntetés-végrehajtási intézet kapuját, a falakat és a tornyokat is renoválni kellene. A Global Peace and Security Fund hosszú távú segítségnyújtásban gondolkodik,



ezért ígéretet tett arra, hogy részt fog vállalni az intézet felszereltségének fejlesztésében és a képzési, oktatási programok beindításában is.

*Forrás: Canada to help rebuild Afghan prison, Canwest News Service. National Post, 2008. 06. 26.*

## Találékony csempészek Brazíliában

A brazíliai Mariliában működő büntetés-végrehajtási intézetben ugrásszerűen megnőtt a kábítószer mennyisége és a mobiltelefon-használat. A börtön személyzet hónapokig értetlenül állt a problémával szemben. Számtalanszor ellenőrizték a biztonsági rendszereket, és arra a megállapításra jutottak, hogy sem fém tárgyakat, sem mobiltelefonokat, sem pedig kábítószer nem lehet észrevétlenül bevinni az intézet falai közé. Miután kizárták a látogatók csempészésben való közreműködését, az eddigieknél is nagyobb erővel kezdték figyelni a fogvatartottakat. Ezen kívül titokban kiasott alagutak után kutattak, majd elkezdték átvizsgálni az egész komplexumot is. Fáradozásaik sokáig még így sem hoztak eredményt.

Végül azonban egyik nap lelepleződött a csempész-akció. Az egyik őr arra lett figyelmes, hogy néhány galamb természetellenes mozgással próbál le és felszállni a padlásablakoknál. A börtön személyzet néhány tagja kíváncsiságból felment a padlásra körülnézni. Legnagyobb meglepetésükre rátaláltak a csempészszenben közreműködőkre. Az elítéltek a galambokat használták fel arra, hogy tervüket kivitelezhessék. Titokban tenyésztették, ápolták és etették a szárnyasokat, hogy aztán futárként használhassák őket. A rádiótelefonok és a különféle kábítószeres madarakra erősített apró csomagokban érkeztek – szinte észrevétlenül. A fogvatartottak tudták, hogy a modern biztonságtechnikát nem képesek kijátszani, ezért fordultak egy ősrégi módszerhez.

*Forrás: Prisoners use pigeon power to outwit guards. IOL and Globo TV, 2008. 07. 27.*

## Orvoshiány a spanyol büntetés-végrehajtásban

A cadizi Santa Maria Port III. intézet 1 600 fő egészségügyi állapotáért felelős. Jelenleg még csak két orvos kötött szerződést a börtönnel, de 2008 júniusától már négy orvos fogja ellátni az elítéltek egészségügyi ellátását.

A spanyol büntetés-végrehajtás számára komoly nehézséget okoz, hogy megfelelő szakembert találjanak egy-egy üres orvosi státusz betöltésére. A Börtönigazgatóság által delegált szakértői csoport is megállapította, hogy a hatékony működéshez az adott intézetben legalább kilenc orvosra lenne szükség. Ráadásul az alkalmazásba kerülő orvosok sem tudnak egész nap rendelni, csupán reggel és este állnak egy rövid ideig az elítéltek rendelkezésére. Az orvoshiány a legszembetűnőbben abban nyilvánul meg, hogy az öngyilkosságok és az öngyilkossági kísérletek nagy számban fordulnak elő az intézetekben.

Sanz Alpaca, a Port III. igazgatója a nehézségek ellenére is kedvezőnek tartja az intézet helyzetét, mivel más andalúziai börtönben – mint például Morónban – mindössze két orvost tudnak alkalmazni.

*Forrás: Con sólo dos médicos, José Luís Gallizo. Diario de Cadiz, 2008. 05. 18.*

## Túl sok a mentális beteg a kanadai intézetekben

A kanadai szövetségi és helyi büntetés-végrehajtási intézeteknek számos mentálisan beteg fogvatartottról kell gondoskodniuk. A Büntetés-végrehajtási Kutató Központ 2006-2007-es jelentésében arról számolt be, hogy a szövetségi börtönökben közel megkétszereződött a mentális problémákkal küszködő elítéltek száma.

Míg 1997-ben a szövetségi intézetekben bebörtönzött férfiaknak még csak 7%-a, nőknek 13%-a, addig 2007-ben már a férfiaknak 12%-a, a nőknek 21%-a szenvedett valamilyen mentális betegségben.

A mentális betegségekben szenvedő fogvatartottak kezelése, a helyzet javítása számos nehézségbe ütközik. Nagyobb összefogásra lenne szükség az egészségügyi intézmények és a büntetés-végrehajtási rendszer között.

*Forrás: Talks about mental illness and prisons by Dawn Walton. Globe and Mail Update, 2008. 06. 27.*

## Drogkérdés Észak-Írországban

A Kábítószer-politikai Akciócsoport a legutóbbi felmérését az ír büntetés-végrehajtási intézetekben készítette el. Az eredmények a várnál kedvezőtlenebb helyzetet mutatnak. A fogvatartottak rendszeresen használnak drogokat a büntetés letöltése alatt. A még nagyobb gondot az okozza, hogy sok esetben az elítéltek éppen a büntetés-végrehajtási intézetben szoknak rá a keményebb kábítószerekre.

A kábítószer-függők kezelése jelentősen fejlődött az utóbbi években, de eközben a megelőzés megoldatlan maradt.

*Forrás: Drug Policy Action Group says the problem is as serious as ever in Irish prisons by Thomas Walton. Irish News Now, 2008. 05. 21.*

## A drogfüggőség kezelése Baszkföldön

La Rioja tartomány egészségügyi minisztériuma és a spanyol Vöröskereszt együttműködési megállapodást írtak alá, amelynek keretében igyekeznek csökkenteni a drogfüggő elítéltek számát. A program keretében 80 fő ellátásáról tudnak gondoskodni.

A spanyol Vöröskereszt önkéntesek segítségével próbálja meg felhívni a társadalom figyelmét a kábítószerfüggő fogvatartottakra. Ezen kívül egyéni és csoportos foglalkozások keretében igyekszik gondoskodni a kábítószerfüggőkről.

A kezdeményezésben feladatot vállalt szervek nagy hangsúlyt helyeznek a metadon terápiais programra, de drogmentes kezelésre is jelentkezhetnek a fogvatartottak.

*Forrás: Mantenimiento con metadona, Javier Sanchez. La Rioja, 2008. 03. 9.*

## Egészségügyi problémák egy olasz börtönben

Az Aosta tartományban található Brissogne intézetben a szakemberek felhívták a figyelmet arra, hogy túlságosan magas a páratartalom a folyosókon, a konyhában és a zuhanyozókban. Ez is hozzájárulhat ahhoz, hogy a légúti betegségekben szenvedő fogvatartottak állapota nehezen javul.

Ennél azonban jóval nagyobb gondot okoz, hogy az elítéltek közül több mint 100 fő már a szabadságvesztés-büntetés kiszabását megelőzően kábítószer-függőségi problémákkal küzdött. A másik nehézséget a HIV fertőzöttekről való megfelelő gondoskodás jelenti. Ezeknek a betegeknek a lelki támaszra is nagy szükségük van a gyógyszeres kezelésen kívül. Jelenleg a börtönben dolgozó 11 önkéntes közül néhány pszichológiai tanácsadással is foglalkozik.

*Forrás: Condizioni igienici di Brissogne, Pietro Benini. Corriere della Sera, 2008. 03. 23.*

### Fiatalkorúak Ohio államban

A Franklin megyei fiatalkorúak számára fenntartott intézet 377 ezer dollárral (kb. 56 millió forinttal) gazdálkodhat az idei költségvetési évben. Ennek az összegnek jelentős részét arra fordítják, hogy felkészítsék a fiatalkorúakat a társadalomba való visszatérésre. Az előző időszakban ennél jóval nagyobb összeg, 592 ezer dollár (kb. 88 millió forint) állt rendelkezésükre. Jelenleg 197 fiatalkorúról kell gondoskodniuk. Ez a 2004-es évi adathoz képes 37 fős növekedést jelent.

A fiatalok rehabilitációja igen problematikus kérdés, mivel a statisztikák szerint az 50%-uk ellen három éven belül újabb eljárás indul. Néhány program megpróbál együttműködni a szülőkkel is.

*Forrás: Juvenile treatment program in Frankline county prison by Alyna Demartini. Columbus Dispatch, 2008. 06. 19.*

### A fiatalkorú bűnözők túlnyomó többsége lelkibeteg

A bűncselekményt elkövető osztrák fiatalok túlnyomó többsége lelkibeteg, kétharmaduk pedig többféle pszichikai problémával is küszködik – állapította meg egy bécsi gyerekpszichiáter.

Belinda Plattner 319 elítéltet – 53 lányt és 266 fiút – vizsgált meg 2003 és 2005 között a josefstadi büntetés-végrehajtási intézet ifjúsági részlegében. Felmérése szerint minden második lánynál és minden negyedik fiúnál poszttraumatikus terhelési zavarokat lehetett kimutatni. A lányok egynegyede depresszióban szenvedett. A lányok háromnegyede és a fiúknak több mint a fele kábítószerfüggő vagy szenvedélybeteg volt.

Tanulmányát ismertetve a pszichiáter bécsi sajtóértekezletén elmondta, hogy olyan lelki bántalmakra is fényt tudott deríteni, amelyek kora gyermekkorban fejlődtek ki az elítélteknél. Egy folytonos lázadásra és ellenkezésre épülő, talaját vesztett magatartás később antiszociális személyiségzavarba csapathat át – fejtette ki.

Kutatásai szerint a felmérésbe bevont fiatalok csaknem harminc százalékával szexuálisan visszaéltek, nyolcvan százalékukat fizikailag bántalmazták. Vizsgálata kiterjedt a visszaesési hányadra is. Az eredmény megdöbbentő volt: harmincnégy hónapon belül a fiúk 50 és a lányok 38 százaléka ismét rácsok mögött találta magát.

Tanulmányából azt a következtetést vont le, hogy sürgősen meg kell szervezni a fiatalkori bűnözők átfogó, mindenkire kiterjedő pszichiátriai gondozását.

*Forrás: MTI, 2008. 06. 13.*

## Rehabilitációs program egy kenyai intézetben

A szakemberek öt évre szóló tervet készítettek a Kamiti büntetés-végrehajtási intézet számára, amelynek segítségével számos változtatást kellene végezni, többek között le kellene csökkenteni a fogvatartotti létszámot is.

A rehabilitációs elképzelések szerint a fogvatartottakat szakmunkásképzésben részesítik, hogy a szabadlábra kerülést követően könnyebben tudjanak boldogulni. Felmérések bizonyítják, hogy visszaesés elsődleges oka a megfelelő szakképzettség hiánya. Az utógondozási rendszer fejlesztésével nőhetne azoknak a száma, akik a büntetés letöltése után a saját munkaerejükből meg tudnak élni.

*Forrás: Five-year strategy that could change the face of prisons by Kenneth Ogosia. The Nation (Nairobi), 2008. 06. 19.*

## Kerékbjavító spanyol elítéltek

A villabonai Arquitempo nevű cég abban segíti a szabadulás előtt álló elítélteket, hogy könnyebben találjanak maguknak állást. A villabonai büntetés-végrehajtási intézetben elhelyezett fogvatartottak egy része – a szabadságvesztés-büntetés letöltése alatt és az után – a Vulcanized Avilés cégnél kap munkát, ahol kamionok és teherautók kezeiket kell megjavítaniuk.

A Szociális Beilleszkedést Elősegítő Központ a börtönben működő csoportja követi nyomon a fogvatartottak teljesítményét. Jelenleg 20 elítélt vesz részt a „munkavégzést támogató” programban.

*Forrás: Arquitempo con un gran numero de programas ayuda reclusos, Javier Halcon. El Impulso, 2008. 02. 03.*

## Olasz fogvatartottak a mosodában

A velencei Hilton szálloda a Giudecca női börtönnel kötött megállapodás keretében fogvatartottaknak adta át a mosodai munkát.

A feladat jóval sokrétűbb az ágyneműk mosásánál és vasalásánál. Egy elegáns szállodában a vendégek kényelmét szolgálják a különféle drága szövetek, hímzett terítők, ágytakarók is, amelyek könnyedén bepiszkolódhatnak. Az elítélteknek meg kell tanulniuk a különféle anyagok tulajdonságait és a tisztítási lehetőségeket. Úgy kell gondoskodniuk a szövetekről, hogy azok megőrizzék az eredeti formájukat és szépségüket. Ehhez pedig már komoly szakértelemre van szükség, amelynek elsajátítása később a szabadlábra kerülést követően is hasznosítható.

*Forrás: Detenuti nella lavanderia di Hilton, Fabrizio Setelli. Corriere della Sera, 2008. 06. 23.*

## Madridi elítéltek részvétele a szelektív hulladék-feldolgozásban

A Madrid IV. Navacarnero büntetőközpont csatlakozik a szelektív hulladékgyűjtő programhoz. A Büntetés-végrehajtási Intézetek Általános Titkársága és az Ecoembes hulladékhasznosítással foglalkozó cég 2008. június 5-én írta alá a közös munkáról szó-

ló megállapodást Madridban. Az intézet önként jelentkező fogvatartottjai a kartont, papírt és egyéb könnyű csomagolóanyagot gyűjtik össze. Az egyezség értelmében a 300 résztvevő munkájára számítanak.

Az Ecoembes (Ecoembalajes España) azzal a céllal kezdte meg a működését 1996-ban, hogy a később még újrahasznosítható hulladékok összegyűjtését és szelektálását irányítsa, tanácsokat adjon, segítse a szelektált anyagok megfelelő helyre való továbbítását. Az újrahasznosító programhoz (SIG=Hulladék Újrahasznosító Management) eddig 12 300 cég csatlakozott.

Már 67 büntetés-végrehajtási intézet vesz részt a kezdeményezésben, aminek köszönhetően évente 300 tonna újrahasznosítható csomagolóanyagot gyűjtenek össze. A spanyol börtönökben eddig 120 sárga és 40 kék konténer telepítésére került sor. A sárga színű konténerek műanyag csomagolóanyagok, konzervdobozok vagy téglá tárolására szolgálnak, a kék színűekben pedig kartont és papírt lehet elhelyezni.

*Forrás: Actualidad el reciclaje de envases llega a los centros penitenciarios. Noticias de Ecoembes Revista Informativa, 2008. 05. 14.*

### **Informatikai ismeretek oktatása Nigériában**

Egyre több lagosi börtönbe jutnak el az informatikai ismeretek a Chibuzor J. Okpata Free Computer Education programnak köszönhetően, amelynek tevékenységét a Nigériai Börtönszolgálat felügyeli. Öt lagosi börtönben az utóbbi 10 évben több mint 4 600 fő tett sajátított el számítógéppel kapcsolatos ismereteket.

Az számítógépes ismeretek ingyenes oktatását megvalósító Chibuzor J. Okpata Free Computer Education program 1998-ban kezdte meg a működését, azzal a céllal, hogy minél több elítélt szert tegyen számítógépes gyakorlatra. Hivatalosan először a Badagry büntetés-végrehajtási intézetben próbálkoztak azzal, hogy bevezessék a számítógép-használat tanítását. A kedvező eredményeket látva 1999-ben a programot kiterjesztették más intézetekre is. 2000 októberében, az Ikoyi börtönben végzett az első 27 fő, akik a számítógépes adatkezelést sajátították el. 2001-ben a Kirikiri maximális biztonsági fokozatú intézetben 28 fő szerezte meg ugyanerről a képzésről szóló bizonyítványt.

*Forrás: Prisoners Acquire Computer Skills by Hilda Esin. This Day (Lagos), 2008. 06. 18.*

### **Tanulási lehetőségek egy spanyol intézetben**

A spanyolországi Sangonera büntetés-végrehajtási intézetben az elítéltek több mint fele él a szabadságvesztés-büntetés letöltése alatt felajánlott tanulási lehetőségekkel. Guillermo Vantage igazgató jelezte, hogy 597 fogvatartott tölti a szabadidejének egy részét azzal, hogy tanul. Ebből a létszámból csupán 50 fő női elítélt.

A fogvatartottak körében a legnépszerűbb tantárgyak a számítástechnikai ismeretek és az angol nyelv. 35 fő a középiskolai tanulmányok befejezésén fáradozik. Az említettek kivül 12 fő fodrásznak, 5 fő autószerelőnek, 12 fő villanyszerelőnek, 15 fő pin-cérnek, 15 fő pedig szobafestőnek készül. A Sangonera büntetés-végrehajtási intézetben

jól felszerelt könyvtár is működik, ahol számítógépes adatbázisból lehet kikeresni a kiadványokat.

A tanárok a börtön külső munkatársaiként, óraadóként dolgoznak az intézetben.

*Forrás: Más de la mitad de los presos de la cárcel de Sangonera cursa algún tipo de estudio, Juan Rafael Dellas. El Faro de Murcia, 2008. 06. 15.*

## Börtönzenekar Venezuelában

A caracasi női büntetés-végrehajtási intézetben 2007 óta nagy sikerrel működik egy zenekar. A repertoárjuk nagyon széles, mivel Beethoven IX. szimfóniájától kezdve a venezuelai népzene át Mercedes Sosa klasszikus altatódaláig mindent elő tudnak adni a fogvatartottak.

2008-ban sikerült elérni, hogy kibővüljön a zenei programban résztvevő intézetek köre. A szakemberek szerint a komolyzenei és más kulturális kezdeményezések nélkül nem lehet humánusabbá tenni a szabadságvesztés büntetést.

A zenekarban jelenleg 300 női elítélt próbál rendszeresen. Még korai lenne megmondani, hogy a jövőben működőképes lesz-e a kezdeményezés. Sok múlik az elítéltek hozzáállásán. A börtönök vezetősége úgy látja, hogy a zene kedvező hatást gyakorol a fogvatartottak hangulatára, és enyhíti a bezártság okozta feszültséget.

*Forrás: Prison orchestras offer hope in Venezuela by Simon Romero. Los Teques, 2008. 06. 22.*

## Önkéntesek az olaszországi Paola börtönben

A férfiak számára fenntartott intézet a calabriai Paola városka közelében helyezkedik el. A büntetés-végrehajtási intézet életébe bekapcsolódó önkénteseknek nincs könnyű feladatuk, mivel a börtön egyetlen tömegközlekedési eszközzel sem közelíthető jól meg. A fogvatartottak családtagjai is gyakran panaszkodnak, hogy a komplexum csak autóval vagy taxival érhető el.

Az intézetben tevékenykedő önkéntesek elsősorban a külföldi elítélteket támogatják a munkájukkal, másrészt az olasz fogvatartottak számára szerveznek dráma csoportot.

Az intézet adottságai nem túl jók: sok esetben a zárkák szűknek bizonyulnak a foglalkozások számára, viszont a börtön konyhája jól felszerelt. Ezt a lehetőséget kihasználva az önkéntesek főzőtanfolyamok elindítását tervezik.

*Forrás: Volontari per benessere dei detenuti a Paola, Alessandro Cheto. Giornale di Calabria, 2008. 03. 12.*

# Beszámoló a büntetés-végrehajtás egészségügyi dolgozóinak XXVI. Tudományos Értekezletéről

A nagy hagyományokra visszatekintő, a büntetés-végrehajtás egészségügyi dolgozóinak továbbképzését és tapasztalatcseréjét szolgáló rendezvénynek a Büntetés-végrehajtási Szervezet Továbbképzési és Rehabilitációs Központja pilisszentkereszti részlege adott otthont 2008. április 7-én és 8-án. A konferencián több fejezeti társszerv is képviseltette magát.

A tanácskozást **Dr. Barna Ildikó**, a **Bv. Központi Kórház mb. főigazgató főorvosa**, a tudományos értekezlet levezető elnöke nyitotta meg. Rövid köszöntőjét követően **Dr. Heylmann Katalin ny. o. dandártábornok**, a **BVOP Egészségügyi Főosztályának vezetője** számolt be a büntetés-végrehajtás egészségügyi szolgálatának 2007. évi munkájáról.

Ezután **Dr. Szilvássy István határőr o. dandártábornok**, az **ÁEK főigazgató főorvosa** mutatta be az Állami Egészségügyi Központ szervezetét, az ellátások igénybevételeinek rendjét, az új egészségügyi központ működésének eddigi tapasztalatait.

**Dr. Németh András o. dandártábornok**, az **MH Radó György Honvéd Egészségügyi Központ parancsnoka** a Honvéd Egészségügyi Központ új feladatairól, tervéről tartott előadást.

A konferencia délutáni programja **Dr. Csorba Józsefnek**, a **Nyíró Gyula Kórház Drogambulanciájának osztályvezető főorvosának** előadásával folytatódott. Az előadó a nemzeti drogstratégia megvalósulását szolgáló ártalomcsökkentés korszerű lehetőségeiről, a Suboxone kezelés előnyeiről számolt be.

Ezt követően **Dr. Horváth Gábor**, a **Szent János Kórház főorvosa** és **Dr. Werling Klára**, a **Semmelweis Egyetem II. sz. Belgyógyászati Klinikájának osztályvezető egyetemi adjunktusa** a magyarországi bv. intézetekben lezajlott Hepatitis C szűrés eredményeit, az elítéltek kezelésének kedvező tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal.

Az első nap utolsó előadója, **Dr. Hamula János**, az **IMEI orvos igazgatója** a büntetés-végrehajtás keretei között megvalósuló szuicid prevencióról, illetve a szorongás és a depresszió korszerű terápiájáról beszélt.

A tudományos értekezlet második napján a résztvevők elsőként **Dr. Tomecz Évának**, az **Országos Munkavédelmi és Munkaügyi Felügyelőség elnöki tanácsadójának** a munkavédelem és a foglalkozás-egészségügy aktuális kérdéseiről szóló előadását hallgathatták meg.

A rendezvény utolsó előadója, **Dr. Zacher Gábor**, a **Péterfy Sándor utcai Kórház és Baleseti Központ Toxikológiai Osztályának főorvosa** „Gyógyszer-biztonság, hatá-

sok, mellékhatások” című előadásában az addiktológiai betegek ellátásának problematikát állította középpontba.

A tudományos értekezlet – amely több hazai és külföldi gyógyszergyártó, valamint egyéb egészségügyi termékeket előállító, forgalmazó cég támogatásával jött létre – ezúttal is jól szolgálta a büntetés-végrehajtás egészségügyi dolgozóinak továbbképzését és tapasztalatcseréjét.

D. F. I.

## Híradás a Magyar Pszichológiai Társaság XVIII. Országos Tudományos Nagygyűléséről

A Magyar Pszichológiai Társaság XVIII. Országos Tudományos Nagygyűlésére 2008. május 22–24-én Nyíregyházán került sor.

A konferencia védnökei és előkészítői felkérték a BVOP Egészségügyi Főosztálynak munkatársait a szervezésben való közreműködésre, illetve a büntetés-végrehajtás szervezetében alkalmazott pszichológusokat – külön szekció keretében – előadások megtartására.

„A XXI. század pszichológiája a környezeti és társadalmi változások tükrében” címet viselő tudományos értekezlet fő célkitűzése a pszichológia tárgykörében bekövetkezett folyamatok bemutatása volt, amelyhez jól illeszkedett a bv. intézetekben és intézményekben foglalkoztatott pszichológusok prezentációja az alább megjelölt két fő témakörhöz kapcsolódóan.

### Elméleti modellek és gyakorlat a börtön zárt intézeti keretei között

A fenti témakörben a következő előadások hangzottak el:

- Fliegauf Gergely tanársegéd (Rendőrtisztai Főiskola Büntetés-végrehajtás Tanszék): Empirikus totális intézmény kritika: Mennyiben változott a börtön társadalmi funkciója az elmúlt negyven év során?
- Fogarasi Mihály docens (Rendőrtisztai Főiskola Pszichológiai Tanszék és Laboratórium): Tudatelmélet, gyermekkori bántalmazás, reaktív agresszió
- Bertha Laura osztályvezető (Tiszalöki Országos Bv. Intézet): Agresszivitás és agresszivitást csökkentő rehabilitációs program fiatalokú bűnelkövetőknél



- Barna-Fóris Ágnes (Közép-Dunántúli Bv. Intézet, Baracska): Relaxáció és fókuszolás zárt intézeti körülmények között
- Lehoczki Ágnes (Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet): Szexualitás a börtönvilágban
- Huller Ervin osztályvezető (Budapesti Fegyház és Börtön): Az Iowa Gambling Task teszt alkalmazásával szerzett hazai tapasztalatok fogvatartottak körében

A szimpózium a büntetések végrehajtása során különös figyelmet érdemlő tényezőket emelte ki. Az előadók történeti szemszögből összegezték a börtön társadalmi funkciójának változását. Vizsgálták, hogy milyen összefüggés mutatható ki a felnőttkori tudatelmélet diszfunkciója és a gyermekkorban elszenvedett – elsősorban – fizikai természetű bántalmazások között. Bemutatták a fiatalkorú fogvatartottak agresszivitásának jellemzőit és a kezelésre szolgáló rehabilitációs programokat. Ismertették a zárt intézeti körülmények között zajló relaxáció, valamint a fókuszolás tanításának technikáját, mint a börtöntűrő képességet elősegítő módszereket. Megkísérelték a sztereotípiák és a realitás egymáshoz közelítését a szabadságvesztés-büntetéssel együtt járó szexuális deprivációról szóló előadás során. Végezetül az Iowa Gambling Task teszt börtönpopulációra történő adaptálásának hazai tapasztalatait ismertették.

### **Korszerű mérőmódszerek és eljárások alkalmazása a fogvatartottak körében**

A témakörben elhangzott előadások a következők voltak:

- Fliegeauf Gergely tanáregéd (Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtás Tanaszék): „A felügyeletnek segíteni” – a börtönártalmak új formái a globalizált társadalmakban
- Láng Károly (Sopronkőhidai Fegyház és Börtön): Az ATTS kérdőívvel és a TCI kérdőívvel kapcsolatos tapasztalatok öngyilkossági kísérletet elkövetett violens személyek esetében
- Lehoczki Ágnes (Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet): Az életellenes bűncselekményekről
- Rózsa Sándor tudományos munkatárs (ELTE PPK), Fiáth Titanilla (Budapesti Fegyház és Börtön), Talmácsi Attila (Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet), Pankász Balázs (Baranya Megyei Bv. Intézet): Az MMPI-2 és MMPI-A tesztbatterióval szerzett tapasztalatok fogvatartottak körében
- Láng Károly, Horváth Andrea (Sopronkőhidai Fegyház és Börtön): Pedofil bűncselekményt elkövetett elítéltek vizsgálata

A szimpózium célja olyan korszerű diagnosztikai módszerekkel és eljárásokkal szerzett hazai tapasztalatok és kutatási eredmények bemutatása volt, amelyek empirikus hátterét a különböző fogvatartotti csoportok alkották. Az előadók különböző eljárásokon alapuló elemzések módszerével mutatták tárták fel azokat az utakat, lehetőségeket, amelyek a fogvatartottak problémáinak megértéséhez és viselkedésük prognosztizálásához vezetnek.



## RÖVIDEN

Az igen magas szintű, egyben érdekesítő előadásoknak köszönhetően mindkét szimpózium nagy érdeklődést keltett és a hallgatóság őszinte elismerését váltotta ki.

A tudományos ülés egyben jó alkalmat teremtett a szakma prominens képviselőivel történő eszmecsere is. Kezdeményeztük és előkészítettük külön büntetés-végrehajtási szekció létrehozását a Magyar Pszichológiai Társaságon belül, amely ugyancsak hozzájárulhat a magyar börtönpszichológia sajátos szakmai munkájának tudatosításához és értékeinek bemutatásához.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát a konferencián szervezőként, illetve moderátorként Dr. Heylmann Katalin ny. bv. o. dandártábornok, főosztályvezető, Dr. Reider-Gera Ildikó bv. százados és Benedek Ede bv. alezredes, kiemelt főreferensek képviselték.

**Reider-Gera Ildikó**

# Eseménynaptár

(2008. április 16-ától június 30-áig)

## 2008. ÁPRILIS 17.

Az Ügyészek Országos Egyesülete által szervezett biztonsági, bűnmegelőzési és informatikai kiállításon (Kriminálexpo) a büntetés-végrehajtási szervezet saját pavilonnal és önálló szakkonferenciával vett részt, melynek címe „A büntetés-végrehajtás aktuális biztonsági kérdései” volt. A konferencia nyitóbeszédét Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok tartotta. A szakmai tanácskozáson a biztonsági témában tíz előadás hangzott el.

## 2008. ÁPRILIS 18.

A Bv. Oktatási Központja szervezésében 34 bv. intézet és gazdálkodó szerv – összesen 390 fő – részvételével rendezték meg a bün-



tetés-végrehajtási szervezet 2008. évi országos terepfutó bajnokságát. A csapatversenyt a Pálhalmi Országos Bv. Intézet versenyzői nyerték meg. A díjakat Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnoka és Csóti András bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok stratégiai és koordinációs helyettese adta át a verseny győzteseinek és helyezettjeinek.

## 2008. ÁPRILIS 19.

A Kiskunmajsán megrendezett Dél-Alföld Regionális Rendészeti Lövészversenyen a Szegei Fegyház és Börtön 3 fős csapata összetettben a II. helyezést, valamint P9R-C pisztoly egyéni kategóriában Kiss Róbert Tamás bv. főtörzsőrmester, biztonsági felügyelő a III. helyezést érte el.

## 2008. ÁPRILIS 21-25.

Az észt Bűnmegelőzési Alapítvány munkatársainak 8 fős delegációja szakmai tapasztalatszere céljából látogatott Magyarországra. A küldöttség vezetője Jaano Rassa, az alapítvány elnöke volt. A vendégeket a BVOP-n Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok fogadta. A delegáció tagjai szakmai célú látogatást tettek a Bv. Szervezet Oktatási Központjában, a Fiatalokorúk Bv. Intézetében, a Bv. Központi Kórházában, a pécsi Fiatalokorúk Regionális Bv. Intézetében, valamint a Fővárosi Bv. Intézetben.

## 2008. ÁPRILIS 23.

A Somogy Megyei Bv. Intézetbe látogatott a horvátországi Varazdini Bv. Intézet 4 fős delegációja, melynek vezetője Pajo Likic intézetparancsnok volt. A küldöttség tagjai szakmai látogatást tettek továbbá a Veszprém Megyei, illetve a Zala Megyei Bv. Intézetben is. Az eseményről a helyi sajtó is beszámolt.

## 2008. ÁPRILIS 26.

A Heves Megyei Bv. Intézet kezdeményezésére indított, a „Börtön a városért” elnevezésű program keretében 20 fő női fogvatartott vett részt szemétygyűjtésben, külső mun-

káltatás keretében. Az eseményen részt vett Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a bv. or-



szágos parancsnoka, Szelecky János, Eger Megyei Jogú Város alpolgármestere, valamint jelen voltak az írott és elektronikus sajtó képviselői.

### 2008. ÁPRILIS 28.

A Szegedi Fegyház és Börtönben az intézet, a Békéscsabai Regionális Képző Központ és a Nagyfa-Alföld Kft. közös együttműködésével indult betanított női szabó képzés gyakorlati és szóbeli vizsgával zárult. A beiskolázott 14 fő fogvatartott közül – a tanfolyam közben 3 fő szabadult, egyikük közülük vizsztatért vizsgázni – 11 fő elítélt szerzett szakképesítést.

### 2008. ÁPRILIS 29.

A Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézetben tett látogatást Románia főkonzulátusának két munkatársa. A diplomáciai szerv megbízottai az intézetben elhelyezett román állampolgárságú fogvatartottak helyzetéről tájékoztak.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézetbe látogatott Románia gyulai főkonzulátusának vezetője. A külföldi diplomatát az intézet parancsnoka tájékoztatta az intézetben folyó munkáról, ezután a főkonzul a nyíregyházi börtönben elhelyezett román állampolgárságú fogvatartottakkal beszélgetett.

### 2008. ÁPRILIS 30.

A Balassagyarmati Fegyház és Börtönben rendezték meg az intézet – mint főpályázó – által 2007-ben az Országos Bűnmegelőzési Bizottság „Adj esélyt, hogy jóvátegyem” című projektjére benyújtott pályázata alapján megvalósult bűnmegelőzési program záróünnepségét. A program keretében a fogvatartottak közterületek, parkok, házi és hétfévi kertek, temetők gondozási és ápolási teendőinek elvégzésére alkalmas szakképzettséget szerezhettek. Az ünnepségen, amelyen felavatták a pályázat lezárásának emlékére készített emlékoszlopot, részt vettek a konzorciumi partnerek képviselői. Az eseményről tudósított az elektronikus és az írott sajtó is.

### 2008. MÁJUS 8.

A Kalocsai Fegyház és Börtönben a helyi Nagyasszonyunk Katolikus Általános Iskola 2. osztályos tanulói a fogvatartottak részére anyák napi műsort adtak elő.

### 2008. MÁJUS 9-13.

A büntetés-végrehajtási intézetekben – a pünkösdünnepkörhöz kapcsolódóan – ünnepi istentiszteleteket tartottak a fogvatartottak részére.

### 2008. MÁJUS 10.

A Baranya Megyei Bv. Intézetben, illetve a pécsi Fiatalokorúak Regionális Bv. Intézetében nyílt napot rendeztek a személyi állomány hozzátartozói részére.

### 2008. MÁJUS 11.

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben elhelyezett fogvatartottak képzőművészeti alkotásaiból nyílt kiállítás „Alkotások, rácsok nélkül...” címmel a soproni Lövér Hotelben. A tárlatot, amelyről a helyi és az országos média is tudósított, Dr. Simon István,

Sopron Megyei Jogú Város alpolgármestere nyitotta meg.

### 2008. MÁJUS 13.

A Kalocsai Fegyház és Börtönben Vujity Tvrtko szerkesztő-riporter tartott élménybeszámolóval és filmvetítéssel egybekötött előadást a fogvatartottaknak és az intézet dolgozóinak.

### 2008. MÁJUS 15.

A büntetés-végrehajtás 2008. évi országos járőrbajnokságát 30 csapat részvételével



Márianosztrán rendezték meg. A csapatversenyt a Pálhalmi Országos Bv. Intézet nyerte meg. A díjakat Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnoka és Csóti András bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok stratégiai és koordinációs helyettese adta át a verseny győzteseinek és helyezettjeinek.

### 2008. MÁJUS 17.

A Kalocsai Fegyház és Börtön épületének falán, a politikai elítéltek emlékére elhelyezett emléktáblánál a Politikai Elítéltek Közösségé-

nek kezdeményezésére koszorúzással egybekötött ünnepi megemlékezést tartottak. A megemlékezésen civil szervezetek képviselői, az intézet vezetői és a helyi rendvédelmi szervek képviselői helyezték el koszorúikat. Az ünnepséget követően a Kalocsai Érseki Hivatal helyelnöke és az intézet lelkésze a börtön kápolnájában szentmisét mutatott be, amelyen a bv. intézet fogvatartotti énekkara is közreműködött.

A Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett „Múzeumok Majálisa” ünnepségsorozat keretében adták át „Az év múzeuma 2007” pályázat díjait. A Magyar Büntetés-végrehajtás Múzeuma „egyedülálló, az elítéltek aktív bevonásával készített, a hatásvadászatot és közhelyeket kerülő kiállításával” a bíráló bizottság elismerő oklevelét nyerte el. Az okle-



velet a Sátorlajaujhelyi Fegyház és Börtön parancsnoka vette át.

### 2008. MÁJUS 20.

A szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetében rendezték meg a fiatalkorú fogvatartottak II. országos labdarúgó bajnokságát. Az eseményen a tököli, a pécsi, a kecskeméti és a szirmabesenyői csapatok vettek részt. A tornát a tököli Fiatalkorúak Bv. Intézetének csapata nyerte. A díjakat Dr. Köké-

nyesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnoka adta át.

### 2008. MÁJUS 21.

A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet baracscai objektumában és a tököli Fiatalkorúak Bv. Intézetében a „Kihívás napja” alkalmból tartott sportrendezvényeken közel 600 fő fogvatartott vett részt.

### 2008. MÁJUS 23.

A Heves Megyei Bv. Intézetben megnyitották a „Kezd újra tiszta lappal” című pályázat lezárásaként a fogvatartottak munkáiból készült kiállítást. A rendezvényen részt vettek a város, illetve a rendvédelmi társszervek vezetői is.

### 2008. MÁJUS 24-25.

A Márianosztrai Fegyház és Börtönben a személyi állomány tagjai gyermekeinek a Dolinai lőtérén gyermeknap rendezvényt tartottak 600 fő részvételével.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézetben az intézet és a Független Rendőr Szakszervezet közös szervezésében gyermek-és családi napot rendeztek.

### 2008. MÁJUS 28.

A Szegedi Fegyház és Börtönben a Szlovák Köztársaság lipótvári és nyitrai bv. intézeteinek hét fős küldöttsége – Balkó Jenő bv. ezredes és Dr. Eleonóra Grófova bv. őrnagy intézetparancsnokok vezetésével – szakmai célú intézetlátogatáson vett részt.

A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet székesfehérvári objektumában megnyitották a „Világ világossága” című képzőművészeti kiállítást, amelyen – többek között – az intézetben működő fogvatartotti kézműves szakkör tagjai készítette kerámiatárgyak is láthatók. A kiállítást Szmodics László, az adonyi Mező-

föld Gimnázium és Szakiskola igazgatója nyitotta meg Németh Irma előadóművész közreműködésével.

### 2008. MÁJUS 29.

Dr. Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti miniszter látogatást tett a Szegedi Fegyház és Börtönben, valamint a Kalocsai Fegyház és Börtönben. Ezt követően Hartán megtekintette az Állampusztai Országos Bv. Intézet rendezte programot, amely során – az Országos Bünt megelőzési Pályázat lezárásaként – az intézetben elhelyezett fogvatartottak által készített ún. bődönhajó szentelték fel és adták át. A látogatás során a miniszter urat Dr. Kókényesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnoka és Csóti András bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok stratégiai és koordinációs helyettese kísérte el. Dr. Draskovics Tibor miniszter úr a látogatások során megismerkedett az intézetek helyzetével, és tájékozódott az ott folyó szakmai munkáról.

A Szlovák Köztársaság Nyitra-Chrenovai Bv. Intézetének munkatársai a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben tettek szakmai célú intézetlátogatást.

A Tiszalöki Országos Bv. Intézetben került sor a Dunától keletre eső megyei főügyészségek főügyészei, szakági főügyész-helyettesei és bv. ügyészei kihelyezett továbbképzésére. A rendezvényen részt vett Dr. Tóth László bv. vezérőrnagy, a bv. országos parancsnoka gazdasági és informatikai helyettese és Prof. Dr. Vókö György, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze is.

### 2008. MÁJUS 30.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a Pedagógus Nap alkalmából – ünnepélyes keretek között – 14 főt részesített elismerésben.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a szlovák-magyar szakmai kapcsolatok építése terén kifejtett áldozatos munkája elismeréseként Balkó Jenő bv. ezredes úrnak, a lipótvári börtön parancsnokának a „Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emlékplakett Ezüst fokozatát” adományozta.

A Pálhalmi Országos Bv. Intézetbe látogatott Dunaújváros Megyei Jogú Város Közgyűlésének 10 fős képviselői csoportja. Az önkormányzati képviselőket az intézet parancsnoka tájékoztatta az ott folyó szakmai munkáról, továbbá az Agrospeciál Kft. ügyvezető igazgatója ismertette a gazdasági társaság – különösen a biogáz-üzem létesítése és működtetése terén elért – eredményeit. A tájékoztatást követően az intézet és a gazdasági társaság vezetői tanácskozást folytattak a képviselőkkel a bv. szervek és az önkormányzat közötti együttműködés lehetőségeiről.

### 2008. JÚNIUS 3.

A Tiszalöki Országos Bv. Intézetben az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium szervezésében bemutatták „A társadalmi kohéziót erősítő bűnmegelőzési és reintegrációs programok módszertani megalapozása” című kiemelt projektet. A rendezvényen részt vett Dr. Gönczöl Katalin, az IRM büntetőpolitikai szakállamtükára, Dr. Huszár László bv. dandártábornok, projektvezető, jelen voltak a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint az igazságügyi hivatalok, megyei rendőr-főkapitányságok, a regionális közigazgatási hivatalok, a bv. intézetek, továbbá civil szervezetek képviselői.

### 2008. JÚNIUS 5.

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben tartották a HM Országos Védelmi Főigazga-

tóságának kihelyezett ülését. Az ülésen részt vett – többek között – Dr. Patyi Sándor dandártábornok, a HM Országos Védelmi Főigazgatóságának főigazgatója, helyettese Dr. Jánoscsák Miklós ezredes, valamint Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnoka, Dr. Pantali Zoltán bv. dandártábornok, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön parancsnoka és Farkas György, a Sopronkőhidai Ipari és Szolgáltató Kft. ügyvezető igazgatója. Országos parancsnok úr előadást tartott a magyar büntetés-végrehajtás helyzetéről, aktuális feladatairól, az intézet parancsnoka pedig ismertette a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön történetét, és bemutatta a jelenlegi helyzetet.

A Bv. Szervezet Oktatási Központjának szervezésében az ORFK Rendvédelmi Szervek Kiképző Központjának Vágóhid utcai sporttelepén rendezték meg a büntetés-végrehajtás 2008. évi kispályás labdarúgó bajnokságának döntőjét. A hat csapat részvételével



lezajlott tornát a Váci Fegyház és Börtön csapata nyerte meg. A díjakat Csóti András bv. vezérőrnagy, a bv. országos parancsnokának stratégiai és koordinációs helyettese adta át.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézetben elhelyezett fogvatartottak 12 fős csoportja a „Takarítsuk együtt vízpartjainkat” elnevezésű kezdeményezéshez csatlakozva

hulladékgyűjtési akcióban vett részt a Zagyva folyó bal partján.

A Fővárosi Bv. Intézet III. objektumában az intézet, valamint a Budapesti Fegyház és Börtön közös szervezésében – a Fővárosi Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálat szakembereinek közreműködésével – szakmai konferenciát rendeztek, amelyen az érintett szervek együttműködésének kérdéseit vitatták meg.

#### **2008. JÚNIUS 10.**

A Balassagyarmati Fegyház és Börtönben rendezték meg a balassagyarmati Vitalitás Sportegyesület Erőemelő Szakosztálya közreműködésével az „Intézet erős embere 2008.” elnevezésű sportversenyt.

#### **2008. JÚNIUS 12.**

Ünnepélyesen átadták a PPP-konstrukcióban épült, 800 fő fogvatartott elhelyezését szolgáló Szombathelyi Országos Bv. Intézetet. Az eseményen részt vett Juhász Gábor, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium államtitkára, Dr. Kiss Katalin ny. bv. ezredes, az IRM Államtitkári Titkárság Bv. Osztály megbízott vezetője, Dr. Ipkovich György országgyűlési képviselő, Szombathely Megyei Jogú Város polgármestere, Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnok, Dr. Tóth László bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok gazdasági és informatikai helyettese, valamint Dömény Sándor bv. dandártábornok, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese. Jelen voltak továbbá a bv. szervek vezetői, a BVOP vezető beosztású munkatársai, valamint a beruházó és a kivitelező gazdasági társaságok vezetői. A meghívott vendégek körében megjelent Dr. Hankó Faragó Miklós országgyűlési képviselő, a korábbi IM volt politikai államtitká-

ra, Katonáné Dr. Borka Katalin ny. bv. dandártábornok, az IRM Bv. Osztályának volt vezetője, továbbá megjelentek a megyei önkormányzat képviselői, a térség igazságügyi és rendészeti, valamint közigazgatási szerveinek vezetői és vezető beosztású munkatársai. A hivatalos megnyitót követően a meghívott vendégek és a sajtó képviselői megtekintették az intézetet.

A Szegedi Fegyház és Börtönben Dan Halchin főigazgató vezetésével az Aradi Bv. Intézet 7 fős küldöttsége szakmai célú intézetlátogatáson vett részt. A külföldi vendégek tájékoztatást kaptak az intézet, valamint a Nagyfa-Alföld Kft. általános helyzetéről, azután megtekintették az intézet egyes körleteit, illetve a kft. munkaterületeit.

A Szegedi Fegyház és Börtönben az ötödik alkalommal megrendezett „Dankó Pista fesztivál” nyitórendezvényeként a Szegedi Tudományegyetem gitár szakos hallgatói adtak koncertet.

#### **2008. JÚNIUS 16.**

A Budapesti Fegyház és Börtön területén található Kisfogház Emlékhelyen – az 56-os vértanúk emléknapja keretében – megemlékezést és koszorúzást tartottak Nagy Imre és mártírtársai kivégzésének 50. évfordulója alkalmából a Miniszterelnöki Hivatal szervezésében. A rendezvényen részt vett és beszédet mondott Gyurecsány Ferenc miniszterelnök. A büntetés-végrehajtási szervezetet Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnok képviselte. A megemlékezést a Magyar Televízió élő, egyenes adásban közvetítette.

#### **2008. JÚNIUS 18.**

A Baranya Megyei Főügyészség vendégként Magyarországra látogató Grenoble város Fellebbviteli Bíróságának delegációja fel-



kereste a Baranya Megyei Bv. Intézetet. A francia vendégek – Dr. Varga-Koritár György főügyész és helyettese kíséretében – szakmai célú intézettelátogatás keretében megtekintették a megyei börtönt és a fiatalkorúak regionális intézetét.

## 2008. JÚNIUS 19.

A Magyar Honvédség Katonai Sportbajnokságát rendezték meg Püspökszilágyon. A versenyen részt vett a büntetés-végrehajtás 22 fős csapata is, amely az összesített pontverseny alapján a III. helyezést érte el. A verseny során kiemelkedő eredményt ért el a Fővárosi Bv. Intézet járőr csapata is a járőr versenyszámban elért III. helyezéssel. Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnoka nevében Dömény Sándor bv. dandártábornok, az országos parancsnok biztonsgági és fogvatartási helyettese különdíjat adott át a lövészet versenyszámban legjobb eredményt elért versenyző részére.

## 2008. JÚNIUS 19-21.

A szlovákiai Nyitrán rendezték a meg büntetés-végrehajtási szervezetek labdarúgó Európa-bajnokságát. A 10 ország részvételével megtartott sporteseményen a magyar büntetés-végrehajtás labdarúgó válogatottja VII. helyezést ért el. Az eseményen a bv. szervezet Csóti András bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok stratégiai és koordinációs helyettese képviselte.

## 2008. JÚNIUS 20.

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben rendezték meg a szolgálati kutyavezetők versenyét, amelyen 15 intézet 37 versenyzője vett részt. A versenyt Szoboszlai Attila bv. főtörzsőrmester (Tököl) nyerte meg.

## 2008. JÚNIUS 21.

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben – a Magyar Büntetés-végrehajtás Múzeumi Kiállítóhelyén – a „Múzeumok Éjszakája” rendezvényen rendhagyó tárlatvezetéssel, speciális fotó és börtöntetoválás készítésének lehetőségével várták az érdeklődőket. A rendezvényt több mint 400 fő kereste fel.

## 2008. JÚNIUS 23.

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben megnyitották a Burgerlandi Felnőttképző Intézet által a fogvatartottaknak szervezett kőműves tanfolyamot. A megnyitón jelen volt



Simon Gábor, a Szociális és Munkügyi Minisztérium államtitkára és Kránitz László országgyűlési képviselő.

A budapesti Kossuth Klubban került sor Fliegauf Gergely és Ránki Sára: Fogvatartott gondolatok című könyvének bemutatására, amelyen Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója, Dr. Lőrincz József ny. bv. dandártábornok, egyetemi docens, Deák Ferenc István ny. bv. alezredes, a Börtönügyi Szemle felelős szerkesztője, illetve a szerzők beszélgettek a kiadványról.

## 2008. JÚNIUS 24.

A Szegedi Fegyház és Börtönben tartották a Csongrád Megyei Büntügyi Kabinet 10. ju-

bileumi kihelyezett ülését. Az ülésen részt vett Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a bv. országos parancsnoka is, aki az ülést követően átadta az intézet, a Szegedi Fegyház és Börtön Szakszervezete, valamint a Nagyfa-Alföld Kft. összefogásával készült kondicionáló termet, amelyet a személyi állomány tagjai és hozzátartozóik ingyenesen használhatnak.

A Márianosztrai Fegyház és Börtönben tartották meg az intézet és a dunaújvárosi Pannon Oktatási Központ Általános és Szakképző Iskola tanévzáró ünnepségét.

### 2008. JÚNIUS 25.

A Fővárosi Bv. Intézet I. számú objektumában egy felújított, parkosított fogvatartotti



sétaudvart adtak át. A sétaudvart a „Zöld Levél” városzöldítő program keretében – pályázati pénzből – fogvatartottak munkájával alakították ki.

### 2008. JÚNIUS 26.

A pécsi Fiatalokorúak Regionális Bv. Intézetében ünnepélyes keretek között átadták a sétaudvaron elkészült falfestményt, amely a

Zöld Hid Alapítvány „Mural Moral” csoportja közreműködésével, az „Európa Kulturális Fővárosa Program Pécs 2010” és az Európai Ifjúsági Program „Fiatalok Lendületben” projekt anyagi támogatásával született meg.

### 2008. JÚNIUS 27.

Az Állampusztai Országos Bv. Intézet szervezésében hat bv. intézet személyi állományának csapatai részvételével megrendezték a „Barátság Kupa” kispályás labdarúgó tornát, amelyet a házigazda intézet Fogvatartási Ügyek Osztályának csapata nyert meg.

### 2008. JÚNIUS 28.

A Rendőrtiszti Főiskola, valamint az intézmény Bv. Tanszékének végzős hallgatói nyilvános tisztavatási ünnepségének – a hagyományoknak megfelelően – a Budavári Palota Oroszlános Udvara adott otthont. Különlegessége az volt idei rendezvénynek, hogy a



végzett hallgatói állomány a díszkötésben megjelenített Alkotmány előtt tette le az esküt.

**Összeállította: Kovács Krisztina Emma**

Deák Ferenc István

# Fogva tartott gondolatok

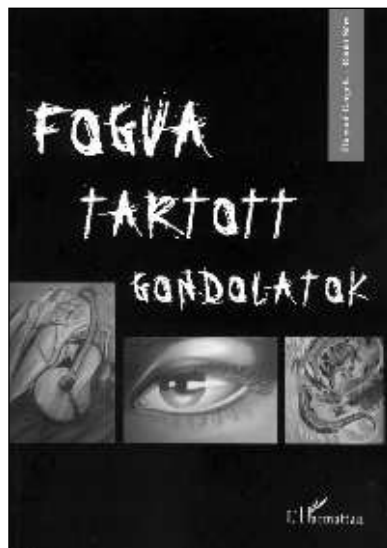
Fliegauf Gergely és Ránki Sára könyvéről

A könyv Fliegauf Gergely által írott nagyobbik része a börtönártalmak kérdését állítja középpontba. A fogvatartottakat ért börtönártalmak problematikája a börtönügyi szakirodalom egyik centrális, sokat vitatott témája. Az amerikai börtönszociológiai, börtönpszichológiai irodalom klasszikusnak mondható munkái a negyvenes-ötvenes-hatvanas években születtek. Azóta egyrészt – nagyon leegyszerűsítve – a társadalmak és bennük börtöneik nagy változásokon mentek keresztül, másrészt pedig rengeteg új szempont, ellenérv született a szakirodalomban.

Ennek megfelelően nagyon sok fajta börtönártalomról olvashatunk a könyvben – egy részük (a detrimentalizáció, a reluktancia, a retribúció stb.) még a büntetés-végrehajtási szakemberek számára is újdonságként hathat. (A detrimentalizáció például a túlszűfoaltság okozta személyiségrombolást jelenti, de nem azonos a prizonizációval.) Megjegyzendő, hogy a Boros – Csetneky szerzőpáros által írt Börtönpszichológia jegyzetben, amely a hazai szakirodalom egyik kiindulópontja, s amelynek ismeretét a bévés szakvizsgán számon kéri – természetesen ez a kérdéskör nincs ilyen mértékben kidolgozva. Megállapíthatjuk, hogy Fliegauf Gergely összefoglalása – bár alapvetően a nemzetközi szakirodalomból indul ki – mindenképpen egyedi, sajátos látásmódot tükröz.

A könyv alapjául szolgáló, a börtönártalmak feltérképezésére irányuló kutatást Fliegauf Gergely és Ránki Sára 2005-ben és 2006-ban végezte. Hat magyarországi bv. intézetben közel 100 fogvatartottat vizsgáltak, kb. 250 írásmintát elemeztek szakterületüknek megfelelően. Míg Ránki Sára nyelvészeti, addig Fliegauf Gergely szociálpszichológiai elemzéseket végzett. Az utóbbi esetében a szövegminták egy hosszabb lélegzetű munka kiindulópontjául szolgáltak.

Fliegauf Gergely óriási ismeretanyagot halmoz fel munkájában. A nemzetközi szakirodalomból, illetve saját személyes tapasztalataiból kiindulva olyan kérdéseket is tár-



\* A könyv bemutatóján – a budapesti Kossuth Klubban 2008. június 23-án – elhangzott ismertetés szerkesztett változata.

gyal, amelyek talán még nem jelentenek igazán égető problémát a magyar büntetés-végrehajtásban (pl. droghelyzet, gengesedés), de mintegy a hazai börtönök esetleges jövőjét vetítik elénk.

Izgalmas a szerző látásmódja, soraiban a börtönnek – mint a társadalom részének – kritikája ötvöződik az egyértelmű szakmai elkötelezettséggel. A szociálpszichológusi és a bévés szakmai nézőpontok egybefonódnak – szerves egészet alkotva. Fliegauf Gergely a börtönt, a fogvatartottakat ért börtönártalmakat vizsgálva úgymond „kintről” és „bentről” egyaránt érvényes, gondolatébresztő megállapításokat fogalmaz meg tanulmányában.

Bár nem könnyű olvasmány, jó olvasni Fliegauf Gergely dolgozatát. Az olvasó érzi, hogy a szerző nagyon sokat tud a magyarországi és a külhoni börtönökről, hogy igen jól ismeri a nemzetközi szakirodalmat. Oldalról-oldalra konstatálja, hogy a szerző szellemes, hogy merész képzetársításokra képes, illetve hogy élvezetesen ír.

Jelen ismertetés írója számára a könyv Ránki Sára által írott rövidebb fele sem kevésbé meggyőző. A szerző egy – sajnálatos módon – elfedettnek is mondható tudományág, a kriminalisztikai szövegnyelvészet módszeréhez nyúl, amikor az általa gyűjtött börtönfogalmazásokat elemzi. A kriminológiai szövegnyelvészet mint interdiszciplináris tudományág, amely nem azonos a grafológiával vagy az igazságügyi szakértői írásvizsgálattal, feltehetően alkalmas módszer a fogvatartottak jobb megismerésére. Megkockáztatható a közölt anyag izgalmassága, valamint a szerző elemző-készsége ismeretében, hogy jó lenne további vizsgálódásokat olvasni ebben a témakörben.

A kiadvány valóban a tudományos ismeretterjesztést szolgálja, ahogy ez a szerzők, illetve a kiadó szándéka is volt. A könyv nyelvezete egyszerre tudományos, szakmai és esszé jellegű is – így a lehetséges olvasók viszonylag széles spektruma számára befogadható.

Fontos megjegyezni végül, hogy az illusztrációk – amelyek részben Módos Tamás gyűjteményéből valók – nagyon érdekesek, s hogy a L'Harmattan Kiadó igazán igényes külsővel jelentette meg a Fogva tartott gondolatok című kiadványt.

*(Fliegauf Gergely – Ránki Sára: Fogva tartott gondolatok. Budapest. L'Harmattan Kiadó. 2007. 181 oldal. 1 800 Ft)*

## Ajánló

**Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapja tiszteletére. Szerkesztette: Nagy Ferenc. Szeged. Pólay Elemér Alapítvány. 2006. 532 oldal. (A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 11.)**

A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszékén készült kötet sokrétű, változatos tartalmából – hely hiányában – csak azokat a tanulmányokat emeljük ki, amelyek közvetett vagy közvetlen módon kapcsolódnak a büntetés-végrehajtás feladatrendszeréhez.

Csúri András és Ligeti Katalin dolgozata a szervezett bűnözés elleni állami fellépés eszközeit foglalja össze. A szerzők legrészletesebben azt tárgyalják, hogy a büntető-eljárásban mely eszközök állnak rendelkezésre a szervezett bűnözés elleni közdelemben. Juhász Zsuzsanna „A börtönök kórképe külföldön, avagy kihívások a börtönegészségügy területén” című tanulmánya – amely más címmel a Börtönügyi Szemle 2006. évi 4. számában is megjelent – a kábítószer-használat és fertőző betegségek okozta problémákat állítja középpontba. Lőrincz József a „nevelés-gondolat”-nak a XX. századi hazai börtönügyben betöltött szerepét vezeti végig nagy ívű tanulmányában – amely a Börtönügyi Szemle 2006. évi 3. számában is olvasható. Csemáné Váradi Erika dolgozata azt mutatja be, hogyan alakultak ki Magyarországon a fiatalkorúakra vonatkozó önálló büntető eljárásjogi szabályok a XX. század elején.

A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára címet viselő sorozat kiválóan reprezentálja a szegedi jogi kar tudományos műhely jellegét. A sorozat jelen darabja – a további kötetekhez hasonlóan – Budapesten a Ráday és a Gondolat Könyvesházban vásárolható meg.

**Kriminológiai Közlemények 64. A kötetet szerkesztette: Both Emőke és Deres Petronella. Budapest. Magyar Kriminológiai Társaság. 2007. 289 oldal. Ár nélkül.**

A kiadvány a Magyar Kriminológiai Társaság 2006. évben megrendezett hét tudományos ülésén elhangzott előadások írásos anyagát tartalmazza.

„A mediáció lehetőségei a magyar büntetőpolitikai reformfolyamatban” című rendezvény programjából Hatvani Erzsébet és Kiss Anna tanulmánya olvasható a kötetben. „A fiatalkorú bűnözés. Van-e jövője a javítóintézeteknek?” című kerekasztal-beszélgetés kapcsán Kerezsi Klára vitaindítója, illetve Szarka Attila és Aczél Anna, a kerekasztal résztvevőinek hozzászólása került a kötetbe. A gazdasági ciklusok és a bűnözés kapcsolatáról Sipos Béla és Déri Pál tanulmánya nyújt áttekintést. A „Média és büntető igazságszolgáltatás” című tudományos ülést több írás idézi fel. Virág György, Gyurkó Szilvia és Barabás A. Tünde tanulmánya egy, az Országos Kriminológiai Intézetben végzett kutatásról számol be, Vaskúti András gyakorló bíróként, Fahidi Gergely újságíróként szól hozzá a témához, végül Katona Sándor két, korábban a Bírák Lapjában megjelent cikke olvasható a témáról. A fiatalkorú bűnözés és a demográfia összefüggéseit tárgyaló kerekasztal-beszélgetést Vavró István, Csemáné Váradi Erika és Papp Gábor tanulmánya idé-

zi fel. A „Hősies magatartás és büntetőjogi felelősség” című rendezvényt Szilágyi Péter tanulmánya reprezentálja a kiadványban. Végezetül „A Büntető Törvénykönyv kodifikációja, a szankciórendszer reformja” című tudományos ülés anyagából Ligeti Katalin, Nagy Ferenc és Varga Zoltán tanulmányai találhatók a kötetben.

**Látens fiatalkori devianciák. Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – „ISRD-2”. Szerkesztette Kerezi Klára, Parti Katalin. Budapest. ELTE ÁJK Kriminológia Tanszék – Országos Kriminológiai Intézet. 2008. 171+ 26 oldal. Ár nélkül.**

A kutatás, amely egy összehasonlító nemzetközi felmérés (International Self-Reported Delinquency Study) részét képezte, olyan diákokat vizsgált, akiknek a szocializációja még nem fejeződött be.

A korábbi és a mostani ISRD-kutatás is azt igazolta, hogy alapvetően három tényező gyakorol hatást a bűnelkövetés/deviancia alakulására: az életkor, a baráti társaság és az alkoholfogyasztás. (A 12-13 évesek például jellemzően vagyon elleni, a 14-15 évesek erőszakos jellegű cselekményeket követnek el, majd a 15. év fölött jelenik meg a drogfogyasztás.) A kutatás eredményei segítettek tisztázni a fiatalkori „kiskriminalitás” magyarországi jellemzőit. Az adatok azt igazolták, hogy a fiatalok által, vagyon ellen elkövetett cselekmények jelentős része enyhe súlyú. A lányok aránya a bevallott cselekmények elkövetésénél meglepően magas. Az erőszakos cselekmények közül a legmagasabb részvételi arány a csoportos verekezésben volt.

A kutatás több érdekes összefüggést hozott a felszínre, de úgy tűnik, több kérdést vetett fel, mint amennyit képes volt megválaszolni. Külön nehézséget jelentett, hogy a vizsgálat – a mintavétel módszere következtében – az iskolába járó diákokat érte el. Így éppen azok az iskolai kötelékbe nem tartozó fiatalok marad(hat)tak ki a felmérésből, akik körében pedig a kriminalitás nagyobb arányú lehet. Felmerült, hogy az elkövetők alacsony elkövetési életkora miatt fontolóra kéne venni, hogy a megelőzési programok egy fiatalabb életkori csoportot is megcélozzanak. A kutatás eredményei azt is jelzik, hogy nagyobb figyelmet kellene szentelni az oktatási intézményekre telepíthető bűnmegelőzési programoknak.

**Az ombudsman intézménye és az emberi jogok védelme Magyarországon. A 2007. december 3-i konferencián elhangzott előadások gyűjteménye. Szerkesztette Heizeriné Hegedűs Éva. Budapest. Országgyűlési Biztosok Hivatala. 2008. 172, 8 oldal. Ár nélkül.**

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény, amely majd három éven át tartó előkészítés után született meg, adott lehetőséget és jogi keretet ahhoz, hogy 1995-ben a magyar országgyűlés megválassza az első ombudsmanokat. A kiadvány az ombudsmani intézmény létrejötté 12. évfordulójának tiszteletére – az országgyűlés nagytermében – megrendezett, „Az ombudsman intézménye és az emberi jogok védelme Magyarországon” című konferencia anyagát teszi közzé. A konferencia megrendezéséhez, a könyv megjelenítéséhez hozzájárulhatott az a tény is, hogy 2008-ban 60 éves az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.

A kötet Mandur László megnyitó beszédét követően Simai Mihály „Az ENSZ és az emberi jogok a XXI. században: új kihívások és új feladatok” című előadásának anyagát tartalmazza. Ezt követően Kállai Ernőnek a kisebbségi ombudsman szerepéről, Péterfalvi Attilának az adatvédelem és az információszabadság emberi jogi vonatkozásairól, majd pedig Szabó Máténak az állampolgári jogok civil és alkotmányos védelméről szóló írását olvashatjuk. Varga Zs. András dolgozata azt mutatja be, hogy milyen szerepet tölthet be az ombudsman a végrehajtó hatalom ellenőrzésében. Somody Bernadette a sikeres ombudsmani jogvédelem sajátosságait, Jóri András az adatvédelmi szabályozás hazai alakulását vizsgálja. Kádár András Kristóf tanulmánya – amely a Magyar Helsinki Bizottság börtönmegfigyelő programja révén bizonyos büntetés-végrehajtási vonatkozásokat is tartalmaz – a civil jogvédő szervezetek és az országgyűlési biztosok együttműködési lehetőségeivel foglalkozik. A kötetet Gömbös Ervin zárszava, illetve Hajas Barnabásnak – a konferencia egyik levezető elnökének – a közszolgálatot végző szervek fogalmáról írott tanulmánya fejezi be.

**A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Kutatási beszámoló. Szerkesztette: Rózsahegyi Zsuzsa. Budapest. IM Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága. 2006. 146 oldal Ár nélkül.**

Mint ismeretes: a 2003. évi XIV. törvény vezette be a pártfogói vélemény és javaslat új jogintézményét, és teremtette meg a szolgálat szervezeti korszerűsítésének feltételeit.

A 2003. július 1. óta egységes szakmai irányítás alatt működő pártfogói szolgálat tevékenységének egyik fontos területe a pártfogó felügyelet keretében elrendelhető speciális szabályok alkalmazása és végrehajtása. Az Országos Bűnmegelőzési Bizottság (OBmB) támogatásával megvalósult – Kó József és Kerecsi Klára által végzett – kutatás célja az volt, hogy segítse a speciális magatartási szabályok elrendelésére feljogosított hatóságok munkáját és növelje a pártfogó felügyelet gyakorlatának hatékonyságát. Jelen kötet a kutatás teljes anyagát tartalmazza.

A könyvhöz Gönczöl Katalin írt ajánlást, amelyben a pártfogó felügyelet munkájának minőségére hívta fel a figyelmet. „Az alternatív szankciók szélesebb körű alkalmazása és a helyreállító igazságszolgáltatás kiterjesztése az egész közösség érdekében áll. Arra törekszünk, hogy a társadalom egésze megismerje az új szemléletmódot és elismerje a hasznosságát. A közvéleményt ugyanis csak az érintett hatóságok és szakmák jó gyakorlata fogja erről meggyőzni” – írja.

A kiadvány alapját képező kutatás ugyan nem vizsgálta a pártfogó felügyelet feladatrendszerének egészét, csak annak egy szeletét, mégis rendkívül fontos megállapításokat tesz a szervezet tevékenységének további fejlesztése érdekében.

**Vuchetich Mátyás: A magyar büntetőjog rendszere. II. könyv. Gyakorlati büntetőjog Magyarország felsőiskoláinak használatára. Fordította: Király Tibor. Budapest. Magyar Közlönykiadó. 2007. 267 oldal. (A magyar jogtudomány klasszikusai 1.) 5 124 Ft.**

Az eredetileg latin nyelvű, 1819-ben Budán megjelent művet Király Tibor akadémikus ültette át magyarra. A horvát származású Vuchetich Mátyás (Brinje, 1767 – Pest,

1824.) 1790-ben Bécsben szerzett jogi doktorátust, 1791 – 1808 között a nagyvárad, majd a kassai jogakadémián tanított, 1808-tól haláláig a pesti egyetem tanára volt. Főleg büntetőjoggal – ennek jogbölcséleti kérdéseivel is – foglalkozott. Számos büntetőjogi alaptételt fogalmazott meg először hazai irodalmunkban.

A közreadott kötet Vuchetich Mátyás művének második, nagyobb jelentőségű részét tartalmazza, amely a 18. századi, még a rendi jelleget viselő magyar büntetőeljárás jogot tárgyalja, ebben azonban már a tortúra elutasítását, az ártatlanság védelmét, az emberi méltóság tiszteletben tartásának igényét fogalmazza meg a szerző. A kiadvány, illetve a jelen kötettel induló új sorozat – A magyar jogtudomány klasszikusai – szerkesztői, Máthé Gábor és Mezey Barna dékánok előszavukban úgy fogalmazták meg a sorozattal kapcsolatos céljukat, hogy „a múlt kiválóságainak tudományos eredményeinek közzétételével szeretnénk hozzájárulni az új nemzedékek jogi kultúrájának megalapozásához, melynek lényeges elemeként kezelik a múltó latin szaknyelvismeret okán megmagyarított eredetileg latinul publikált művek közzétételét.”

Vuchetich Mátyás a magyar büntetőjog-tudomány legelső, valóban tudományos értékű, az európai jogtudomány értékeire épülő büntetőjogi kézikönyvét alkotta meg, amelyben kísérletet tett a magyar jogi praxis és a felvilágosodás fő tételeinek összeegyeztetésére.

*(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság  
Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)*





# PRISON REVIEW

*Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service*

*Appears quarterly \* Volume 27, Number 2*

## CONTENTS

### CRIMINALEXPO

1 Summary of the conference entitled „Actual security related issues of the Prison Service”

5 Péter Budai: Changes in the use of weapons

11 János Schmechl – Tamás Kovács: Security related issues of the employment of inmates in Pálhalma

20 Tibor Frank: Prevention of forbidden objects brought into prisons...

25 Zoltán Bárányi: The role and tasks of the police in the secure function of the prison service

29 Géza Papp: Actual questions of exercising the rights of the lawyer and the inmate

### STUDIES

33 Sándor Csordás: The old and the new role of security in the prison service

57 Gergely Fliegau: In what way did the social function of the prison change within the last 50 years? (part II)

73 Titanilla Fiáth: The low and high profile cell. Use of space and decoration in the Budapest Prison

79 Miklós Péter Kalapos: Social dilemma: insane in the prison?

### PAST

87 The portrait gallery of the Hungarian prison affairs: Ferenc Finkey (József Pallo)

### OUTLOOK

89 György Vókó: New challenges of crime and the fight against them in Sweden

97 Trenčín Statement (October 18<sup>th</sup>, 2007 – Trenčín, Slovakia)

102 Klára Király: News from the prison world

### IN BRIEF

109 Report on the 26th Scientific Meeting of the Medical Staff of the Prison Service (F. I. D.)

110 Report on the 18th Congress of the Hungarian Psychological Association (Ildikó Reider-Gera)

113 Calendar of events (Compiled by: Krisztina Emma Kovács)

### BOOK SHELF

121 Ferenc István Deák: Gergely Fliegau – Sára Ránki: Imprisoned Thoughts

123 Reference



# JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

Erscheint vierteljährlich \* Zweiter Band des Siebenundzwanzigster Jahrgangs

## INHALT

### KRIMINALEXPO

1 Die Zusammenfassung der Konferenz „Die aktuellen Sicherheitsfragen der Justizvollzugsorganisation“

5 Péter Budai: Die Veränderungen der Gewehrgebrauchsregeln

11 János Schmehl – Tamás Kovács: Die Sicherheitsfragen der Gefangenenbeschäftigung in Pálhalma

20 Tibor Frank: Das Verhindern der verbotenen Gegenstände in den JVA...

25 Zoltán Bárány: Die Rolle und Aufgaben der Polizei in der sicheren Betrieb des Justizvollzuges

29 Géza Papp: Die aktuellen Fragen der Rechtsanwalts- und Gefangenrechte

### STUDIEN

33 Sándor Csordás: Die alte und neue Rolle der Sicherheit im Justizvollzug

57 Gergely Fliegauf: Inwiefern hat sich die gesellschaftliche Funktion der Gefängnisse in den letzten 50 Jahren verändert? (Teil 2)

73 Titanilla Fiáth: Räumlichkeit und Dekoration im Budapest JVA

79 Miklós Kalapos: Gesellschafts-dilemma: Geisteskranke im Gefängnis?

### VERGANGENHEIT

87 Das Panoptikum der ungarischen Gefängniswesens: Ferenc Finkey (József Pallo)

### AUSBLICK

89 György Vókó: Die neue Herausforderung der Kriminalität und die Kampf dagegen in Schweden

97 Deklaration in Trenčín (am 18. Oktober 2007 – Trenčín, Slowakei)

102 Klára Király: Nachrichten aus der Gefängniswelt

### IM KURZEM

109 Bericht aus der 26. Wissenschaftlichen Versammlung der Sanitärmitarbeiter des Justizvollzuges (D. F. I.)

110 Rundschau aus der 18. Wissenschaftlichen Landesversammlung der Ungarischen Psychologischen Gesellschaft (Reider-Gera Ildikó)

113 Kalender (K. E. Kovács)

### BÜCHERREGAL

121 Ferenc István Deák: Fliegauf Gergely – Ránki Sára: Gefangene Gedanken

123 Buchempfehlung

# TARTALOM

---

## KRIMINÁLEXPO

---

**1** „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” című konferencia tartalmi összefoglalója

**5** Budai Péter: A lőfegyverhasználat szabályainak változásai

**11** Schmehl János – Kovács Tamás: A fogvatartottak foglalkoztatásának biztonsági kérdései Pálhalmán

**20** Frank Tibor: A tiltott tárgyak intézetbe bejuttatásának megakadályozása, a bejuttatott tárgyak előtalálásának módszerei

**25** Bárány Zoltán: A rendőrség szerepe és feladatai a büntetés-végrehajtás biztonságos működésében

**29** Papp Géza: Az ügyvédi és fogvatartotti jogok érvényesítésének aktuális kérdései

---

## TANULMÁNY

---

**33** Csordás Sándor: A biztonság régi és új szerepe a büntetés-végrehajtásban

**57** Fliegauf Gergely: Mennyiben változott a börtön társadalmi funkciója az elmúlt ötven év során? A totális intézmények elméletének kritikája (2. rész)

**73** Fiáth Titanilla: A csöves meg a fullos zárka. Térhasználat és dekoráció a Budapesti Fegyház és Börtönben

**79** Kalapos Miklós Péter: Társadalmi dilemma: elmebeteg a börtönben? A jelen helyzet és a jövő kihívásai

---

## MÚLT

---

**87** A magyar börtönügy arcképcsarnoka: Finkey Ferenc (Pallo József)

---

## KITEKINTÉS

---

**89** Vókó György: A bűnözés újabb kihívásai és az ellenük való küzdelem Svédországban

**97** Trencsényi Nyilatkozat (2007. október 18. – Trencsény, Szlovák Köztársaság)

**102** Király Klára: Hírek a börtönvilágból

---

## RÖVIDEN

---

**109** Beszámoló a bv. egészségügyi dolgozóinak XXVI. Tudományos Értekezletéről (D. F. I.)

**110** Híradás a Magyar Pszichológiai Társaság XVIII. Országos Tudományos Nagygyűléséről (Reider-Gera II. díkó)

**113** Eseménynaptár (Összeállította: Kovács Krisztina Emma)

---

## KÖNYVESPOLC

---

**121** Deák Ferenc István: Fliegauf Gergely – Ránki Sára: Fogvatartott gondolatok c. könyvről

**123** Ajánló



**Átadták a PPP-konstrukcióban épült,  
800 fogvatartott elhelyezését szolgáló  
Szombathelyi Országos Bv. Intézetet**

*(Részletek az 118. oldalon)*



**Ára: 500 forint**